

VIERAISTA PÄÄOMISTA KOTIMAISEEN VELKAAN

Suomen valtionvelka 1930-luvulla

Taloushistorian pro gradu-tutkielma
Jyväskylän yliopiston historian
laitoksella kesällä 1998

Kari Tarkiainen

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Historian laitos
Tekijä Tarkiainen <u>Kari</u> Tapio	
Työn nimi VIERAISTA PÄÄOMISTA KOTIMASEEN VELKAAN. Suomen valtionvelka 1930-luvulla.	
Oppiaine Taloushistoria	Työn laji Pro gradu-tutkielma
Aika Kesä 1998	Sivumäärä 116
Tiivistelmä - Abstract	
<p>Opinnäytetyössä tarkastellaan Suomen valtionvelkaa 1930-luvulla. Suomen valtionvelkaa kyseisenä ajankohtana ei ole aikaisemmin kokonaisvaltaisesti tarkasteltu. Lähteiden osalta se näkyy tietynä hajanaisuutena. Työ onkin koottu muuta julkista talouselämää koskevista tutkimuksista. Valtionvelka esiintyy valtiontaloutta koskevissa osatutkimuksissa niiden eräänä osana, mutta lähempään analyysiin se ei ole kolmekymmentäluvun osalta päässyt.</p> <p>Tutkielmassa lähdetään liikkeelle julkisen talouden ja valtiontalouden teorioista. Ilman teorioita ei valtiontaloutta voi tarkastella. Teoriaosuuteen on lisätty Suomen valtiontalouden lyhyt historiakuvaus, koska valtiontaloudella on Suomessa pitkä ja perinteikäs historia. Sen jälkeen luodaan katsaus aikakauden valtionvelkaan ja velan käyttötarkoituksiin. Tämän jälkeen valtionvelat, veloista maksetut korot ja useat muut velkoihin liittyvät erät suhteutetaan joihinkin suhteellisiin velkamittareihin. Esimerkkinä olkoon valtion pitkäaikaiset ulkomaiset velat suhteessa bruttokansantuotteeseen. Opinnäyte on luonteeltaan myös tilastoihin pohjautuva, jonka vuoksi tekstissä esiintyviä lukusarjoja ei ole voitu välttää. Tämän selventämiseksi on käytetty joitakin kuvioita ja taulukoita, joiden avulla kvantitatiivinen aineisto tuodaan järkevään esitysmuotoon.</p> <p>Kaiken kaikkiaan opinnäyte sisältää myös runsaasti esimerkkejä aikakaudella tehdyistä talouspoliittisista ratkaisuista, kritiikkiä aiempaa tutkimusta kohtaan, sekä mielipiteitä valtiontaloudesta yleensä. Niistä esimerkkinä runsas sitaattien käyttö.</p> <p>Tärkeimmäksi tulokseksi voi ottaa esiin Risto Rytin vaikutuksen 1930-luvun ulkomaisten valtionvelkojen poikkeuksellisen nopeaan takaisinmaksuun, sekä niiden muuttamiseen kotimaisiksi veloiksi. Suomen valtio selvisi kohdanneesta kolmekymmentäluvun lama-ajasta huomattavan hyvin - paremmin kuin monet muut valtiot. Valtio velkaantui, mutta velanhoito ei käynyt missään vaiheessa 1930-lukua liian ylivoimaiseksi hoidettavaksi.</p>	
Asiasanat Valtionvelka, valtiontalous, lama-aika, 1930-luku	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto, Historian laitos	
Muita tietoja	

SISÄLLYSLUETTELO	SIVU
1. JOHDANTO	1
1.1. Periaatteelliset lähtökohdat	1
1.2. Katsaus aikaisempaan tutkimukseen	2
1.3. Tehtävä	4
1.4. Lähteet	9
2. JULKISEN SEKTORIN OLEMUS	11
2.1. Julkisen sektorin tehtävistä	11
2.2. Julkisen sektorin koko Suomessa	13
2.3. Julkisen vallan kasvu ja ominaisuudet	14
3. VALTION ROOLI TALOUDESSA	16
3.1. Valtion tehtäväkenttä	16
3.2. Lyhyt katsaus Suomen valtiontalouden historiaan	21
3.3. Eduskunnan ja hallituksen asema valtiontaloudessa	24
3.4. Valtion ulkomaista velkaantumista kuvaavat tunnusluvut	26
3.5. Hypoteesi nykyisen ja tulevan kulutuksen välisestä suhteesta valtiontaloudessa	28
4. SUOMEN VALTIONVELAT 1930-LUVULLA	30
4.1. Maailman finanssikriisi ja sen vaikutukset Suomessa	30
4.2. Valtion pitkäaikainen ulkomainen lainanotto	35
4.3. Valtionvelka kasvaa nopeasti jo ennen 1930-luvun vaihdetta	37
4.4. Vaikeimpien lamavuosien lainanotto	38
4.5. Varovaisen ajattelun lainapolitiikkaa	44
4.6. Suurimpien talouskasvun vuosien valtionvelka	47
4.7. Talouskasvusta kohti sotataloutta	50
4.8. Velkojen käyttötarkoitukset	52
5. VALTIONLAINAT SUHTEUTETTUINA TIETTYIHIN VELKAMITTAREIHIN	55
5.1. Valtion pitkäaikaiset ulkomaiset lainat suhteessa bruttokansantuotteeseen	55
5.2. Valtion menot suhteessa bruttokansantuotteeseen	58
5.3. Valtionvelan suhde valtion kokonaismenoihin	60
5.4. Korkomenot	62
5.5. Kolmekymmentäluvun valtionvelka vuosien 1994 ja 1996 rahassa	63

6. VIRALLISTA JA EPÄVIRALLISTA POLITIIKKAA 1930-LUVULLA	65
6.1. Valtion finanssipolitiikan linjoja	65
6.2. Valuuttakurssipolitiikka ja valuuttakurssit	69
6.3. Risto Ryti ja Suomen Pankki	72
6.4. Kertomus eräästä lainanhakumatkasta Pariisiin	75
7. SUOMI, EUROOPPA JA YHDYSVALLAT MAAILMAN RAHAMARKKINOILLA	77
7.1. Hooverin moratorio	77
7.2. Euroopan sotavelat Yhdysvalloille ennen Hooverin moratoriota	79
7.3. Moratorio erityisesti Suomen kannalta	80
7.4. Suomen ja tiettyjen ulkovaltojen valtionvelat 1930-luvulla	84
8. LASKENTAMENETELMÄT JA TILASTOJEN LUOTETTAVUUS	86
8.1. Tilastojen välittämä kuva	86
8.2. Valtionvelan laskentaperusteista	87
9. OLIKO VALTIONVELKA SITTENKÄÄN ONGELMA 1930-LUVULLA?	90

LÄHTEET

LIITTEET

1. JOHDANTO

1.1. Periaatteelliset lähtökohdat

Seuraavien metodologisten teoksien ajatukset ja neuvot ovat antaneet virikkeen työn aloittamiselle. Useissa vastaavissa kirjoissa esitetään kyllä samanlaisia ajatuksia. Tähän olisi sen vuoksi voinut lisätä niistä muutamia, mutta oli ehkä paikallaan suorittaa eräänlainen karsinta. Tiettyä karsimista on suoritettu myös työn kokonaisuuden kannalta. Uskoakseni mitään olennaisen tärkeää ei ole jäänyt mainitsematta. Aineiston seulontaongelmista varoittavat Luostarinen ja Väli-verronen (1991), koska on aina mahdollista, että työn kannalta jää rajauksen takia pois merkittävääkin ainesta.¹ Kerron myöhemmin, mikä on ollut välttämättömyyttä karsintaa tämän työn kannalta, ja vaikuttiko se tuloksiin.

Tieteellinen nöyryys tarkoittaa puolestaan sitä, että kuka tahansa voi opettaa kenelle tahansa jotakin. Kaikkia on kuunneltava kunnioittavasti, mutta se ei vapauta arvostelun velvollisuudesta. On myös ymmärrettävä, että joku toinen voi ajatella toisin kuin itse. Ja jos haluaa tutkia jotakin, niin ei pidä halveksua mitään lähdeä - periaatteestakaan.²

”Kun kirjoja ja artikkeleita lukee etsien aineistoa omaa esitelmää tai tutkielmaa varten, lukutyylillä poikkeaa jonkin verran esimerkiksi tenttilyluvusta; lukeminen on valikoivaa, usein harppovaa, vain tarpeellista etsivää.”³

Edellisen kaltaisen lukemisen vaarana on, että teoksien kokonaisuuksista irrotetut ajatukset tai katkelmat ymmärretään väärin.⁴ Luostarinen ja Väli-verronen an-

¹ Luostarinen, Heikki & Väli-verronen, Esa, *Tekstinsyöjät. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta*. Jyväskylä 1991, 200.

² Eco, Umberto, *Oppineisuuden osoittaminen - eli miten tutkielma tehdään*. Hämeenlinna 1989, 142-143.

³ Luostarinen & Väli-verronen 1991, 207.

⁴ Ymmärtävästä lukemisesta ks. esimerkiksi Jarrick, Arne & Söderberg, Johan, *Praktisk Historieteori*. Stockholm 1993, 8-9; Ymmärtämisen ja esiymmärtämisen filosofisesta

tavat tähän yleispätevän neuvon. Ajatuksia, tietoja, sitaatteja, käsitteitä tai muita katkelmia ei pidä käyttää, ellei tiedä niiden asia- ja käyttöyhteyttä. Kuitenkaan ei saa olla liian uskollinen lähteille, jos se on esteenä omalle ajattelulle. Joka tapauksessa hekin tuovat esille ajatuksen siitä, että oman aiheen ja idean kehittelyyn ei mikään materiaali ole liian vähäpätöistä ja kelpaamatonta.⁵

1.2. Katsaus aikaisempaan tutkimukseen

Kolmekymmentäluvun valtionvelkaa ei ole varsinaisesti aikaisemmin tutkittu. Aikakauden valtionvelka esitetään usein muiden valtiontaloutta koskevien tutkimusten osana, joten aineisto on hajanaista. Kolmekymmentäluku tarjoaa sinällään mielenkiintoisen taloushistoriallisen tutkimusalueen, koska kymmenen vuoden jaksoon mahtuu muun muassa suuri lama-aika, taloudellinen nousukausi, sekä siirtyminen kohti sotataloutta.

Lamakaudesta kertovaa kirjallisuutta edustavat kotimaisista tutkimuksista esimerkiksi Jorma Kalelan *Pulapolitiikkaa. Valtion talous- ja sosiaalipoliittikka Suomessa lamavuosina 1929-1933*, joka on julkaistu Työväen taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuna numero 13, Risto Rytin ja Bruno Suvirannan *Maailmankriisi ja Amerikan Yhdysvaltain rahapolitiikka*, julkaistu Taloudellisen neuvottelukunnan julkaisuna numero 21, sekä Bruno Suvirannan *Lamakauden finanssipoliittikan ääriviivat*. Nimensä mukaisesti kaikki keskittyvät omista näkökannoistaan valtiontalouteen. Rytin ja Suvirannan kirjoitus keskittyy valtioiden välisiin rahasuhteisiin. Tyypillistä kaikille on, että Suomen valtionvelka, tai lama-aikana lisääntynyt valtion velkaantuminen otetaan esiin, mutta se ei muodostu suurimmaksi ongelma-alueeksi.

Kansainvälisestä tutkimuksesta mainittakoon Barry Eichengreenin *Golden Fetters. The Gold Standard and the Great Depression, 1919-1939*. Eichengreenin

puolesta esimerkiksi Kusch, Martin, Ymmärtämisen haaste. Jyväskylä 1986, 81-83, 94-98.

⁵ Luostarinen & Väliverronen 1991, 207.

teos keskittyy lähinnä ensimmäiseen ja toiseen kultakantajärjestelmään länsimaiden kannalta. Valuuttojen vakaus ja epävakaus, niiden liittyminen kultakantaan ja myöhemmin sen murtumiseen kansainvälisessä rahajärjestelmässä on hänen työnsä päähuomion kohteena. Yhdysvaltain presidenttinä vielä 1930-luvun alussa ollut Herbert Hoover kirjoitti muistelmansa lama-ajasta vuonna 1952. Teoksessaan, *The Memoirs of Herbert Hoover. The Great Depression 1929-1941*, Hoover esittää käsityksiään kansainväliseen lamaan johtaneista syistä ja siitä, miten lamasta selvitettiin. Yhteisenä nimittäjänä kansainväliselle kirjallisuudelle on, että Suomi ei niissä juuri esiinny - paitsi joskus sivulauseessa. Nämäkään teokset, kuten monet muutkaan, eivät käsittele suoraan valtioiden velkaa, mutta sen merkitys on jollakin tavoin niissä kyllä huomioitu.

Oman lukunsa muodostavat pitkittäistutkimukset, sekä yrityshistoriat. Näistä mainittakoon Riitta Hjerppen *Kasvun vuosisata*. Hänen tutkimuksensa käsittelee Suomen talouden, lähinnä teollisuuden, kasvua pitkällä aikavälillä. Suomen valtionvelka ei Hjerppelläkään ole varsinaisen tarkastelun kohde. Veikko Halme tarkastelee pitkän ajan suhdannekehitystä teoksessaan *Vienti Suomen suhdannekehityksenä vuosina 1870-1939*. Teoksessaan hän tarkastelee suhdanteiden liikkumista maasta toiseen, mutta päähuomio on vientitavaroidemme menekien seuraamisessa pitkällä aikavälillä. Osittain hän seuraa myös yhteiskunnan kokonaistaloudellisista tilannetta mainitulla ajanjaksolla. Jorma Ahvenainen on kirjoittanut suuren yrityshistorian Enso-Gutzeitista. Hänen kaksiosainen teoksensa *Enso-Gutzeit 1872-1992* seuraa tarkasti yhtiön vaiheita nykyiselle vuosikymmenellemme saakka. Enso-Gutzeit ja Tornator osakeyhtiö olivat 1930-luvulla valtiolle tärkeitä yhtiöitä, sillä valtiolla oli niissä huomattavan suuri omistusosuus. Sen lisäksi ne lainoittivat valtiontaloutta niissä suhdannekäänteissä, joissa valtion rahapula oli pahimmillaan.

Ennen kolmekymmentälukua tapahtuneesta valtiontaloudellisesta kehityksestä, sekä yleishistorialliselta, että lainsäädännölliseltä kannalta oivallisia teoksia ovat Tauno Vesasen *Valtiontalouden hoidosta*, sekä Eino Purhosen *Eduskunnan budjettivalta*. Nämä suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisut kuvaavat erin-

omaisella tavalla Suomen valtiontalouden pitkää historiaa. Kolmekymmentäluvun jälkeen tehdyistä julkaisuista mainittakoon tilastoanalyttinen, valtion tilien laskentamenetelmiin olennaisesti parannusta tuova teos Heikki Valvanteelta. Hänen tutkimuksensa, *Valtion tulot ja menot sekä kassaliike. Ehdotus tutkimusmenetelmäksi ja tämän sovellutus vuosiin 1945-1947*, käy yksityiskohtaisen tarkasti läpi menetelmät valtion tilinpäätösten ”oikeiksi” laskentamenetelmiksi.

Esittelin joitakin valtiontalouteen paneutuvia tutkimuksia, jotka ovat oleellisia työni kannalta. On paljon teoksia, jotka jäivät syystä tai toisesta esittelemättä. Yhteistä kaikille on se, että ne kertovat suurimmaksi osaksi muusta valtiontalouden hoidosta kuin valtionvelkaan liittyvistä seikoista. Kaiken tämän seassa on silti eräänlainen juoni, josta käsiteltävään tutkielmaani olen koonnut valtionvelkaan liittyvät aiheet.

1.3. Tehtävä

Valtionvelan ja valtiontalouden tutkiminen on mielenkiintoista ja haastavaa. Samalla se muodostaa kaikessa laajuudessaan monimutkaisen kokonaisuuden, jossa asiasta tietävän on oltava selvillä sekä teorioista, tapahtumista, että tilastoista. Tutkimuksen punainen lanka voi kadota useasti ja langanpäättä ei ehkä kadottamisen jälkeen löydä helposti uudelleen. Valtion raha-asioita kirjoittavan on oltava loppujen lopuksi perillä siitä, kirjoittaako todella valtion asioista, vai onko kyseessä koko kansantalous, tai muu julkinen sektori. Omaksi puolustukseksi on todettava, että monet arvostetut tutkijatkin vaikuttavat joskus sekoittavan nämä keskenään - joskus ehkä jopa tahallaan.⁶

Tässä mielessä julkista taloutta voidaan tutkia monin tavoin. Eri tulo- ja menoerät muodostuvat keskeisiksi. Näitä ovat 1) julkinen kulutus 2) juoksevat julkiset menot 3) tulonsiirrot 4) tukipalkkiot 5) julkinen pääomanmuodostus 6) välittömät

⁶ Asiasta ei liene epäselvyyttä, jos on seurannut esimerkiksi Euroopan Talous- ja Rahaliitosta (EMU) käytyä keskustelua. Julkisen sektorin velka ja valtionvelka ovat useasti olleet sama asia, vaikka niin ei tosiasiallisesti ole.

ja välilliset verot, sekä 7) lainanotto. Julkisen sektorin lainanotto kuuluu tulojen lohkoon. Se on veroja kompensoiva erä. Tämän vuoksi tutkimus ei voi olla pelkästään finanssipoliittista, vaan myös rahapolitiikkaan kuuluvaa. Eri lainamuodoilla on vaikutuksensa koko kansantalouden kannalta. Seuraamukset on huomioitava, ja se on hallitusten ja eduskuntien ongelma.

Suomen poliittisen historian tutkijana pitkän uran tehnyt tohtori Jaakko Nousiainen kuvaa valtiontalouden laajuutta hyvin osuvasti. Tämä toteamus löytyy hänen teoksestaan läpi 1970- ja 1980-lukujen. Vuoden 1992 uusitusta painoksesta se on jo poissa. Kyseinen lainaus on vuoden 1970 teoksesta.

”Julkinen talous on muodostunut nykyaikaisessa valtiossa todelliseksi ”trooppiseksi aarniometsäksi hyvin naamioituine salahautoi-neen”. Siitä on tullut niin laaja ja monimutkainen järjestelmä, että asiantuntijoidenkin - saati sitten siihen tarkemmin perehtymättömien maallikoiden - on vaikeata ymmärtää ja hallita sen koko laajuutta.”⁷

En pyri työssäni esittämään arvioita siitä, mitä 1930-luvulla olisi pitänyt tehdä - sen ovat tehneet aikalaiset varsinkin heti lamakauden jälkeen, mutta aikakauden talouspoliittisia ratkaisuja on arvosteltu myöhemminkin. Yritän tuoda näkemykseni esille positiivisen analyysin mukaan. Eli, mitkä olivat 1930-luvun todelliset tapahtumat ja niiden seuraukset. Tämä peruste saattaa joissakin kohdin olla liukuva, vaikka yritän tehdä tarkasti selkoa todellisista tapahtumakuluista. Tästä huolimatta kirjoituksessani saattaa aika ajoin näkyä tiettyä deskriptiivisyyttä.

Tehtäväni on tarkastella Suomen valtionvelkaa 1930-luvulla. Mistä lähteistä velkaa sai tai sitä otettiin? Paljonko velkaa oli vuosittain? Mihin valtionvelkaa käytettiin? Mikä oli valuuttamääräisen ja markkamääräisen velan suhde? Mitkä tahot velanottamisesta päättivät? Mikä oli Suomen Pankin ja Risto Rytin rooli valtion talouspolitiikassa? Vaikuttiko Ryti 1930-luvun kuluessa ulkomaisten valtionvelkojen poikkeuksellisen nopeaan takaisinmaksuun? Miten suuri, 1930-luvun, lama

⁷ Nousiainen, Jaakko, Suomen poliittinen järjestelmä. Porvoo 1970, 449.

vaikutti valtion velanottoon ja sen määriin? Miten vaikuttivat kansainväliset suhdanteet, harjoitettu finanssipolitiikka ja valuuttakurssipolitiikka? Oliko valtionvelkojen ohjailu omissa käsissä, vai vaikuttiko niihin eniten maailmanmarkkinoiden kulloinenkin tilanne? Mikä oli Hooverin moratorio, millainen sen kansainvälinen asema, ja miten sen vaikutus näkyi Suomessa? Ainakin näihin, ja moniin tässä mainitsemattomiinkin, kysymyksiin löytyy vastaus tästä työstä.

Lähden aluksi käsitteistä julkinen sektori ja valtion sektori. Mitä nämä sektorit ovat, ja mitkä ovat niiden tehtävät? Ne käsittelen pääluvuissa 2 ja 3. Sen lisäksi kerron julkisen sektorin koosta ja kasvusta Suomessa. Pyrin myös selkeästi erottamaan näissä luvuissa julkisen sektorin ja valtion toisistaan. Valtion rooli talouselämän kontrolloijana on moninainen, ja sen pyrin tuomaan esille maineikkaiden kansainvälisten teorioiden kautta. Adam Smithiä ja John Stuart Millia voi tuskin sivuuttaa, jos työ koskee vähäisessäkin suhteessa valtiota tai valtionaloutta. Näistä ehkä eniten taloustieteen piirissä huomiota saaneista auktoriteeteista huolimatta on syytä huomata, että ongelmani on kirjallisuuden tietynlainen painottuminen juuri anglo-saksisen alueen tutkimusperinteeseen. Toisenlaisiakin näkökantoja tietävästi on, vaikka en niitä tässä yhteydessä tuo esille. Tästä, ehkä voisi sanoa, tietystä lähdekriittömyydestä huolimatta en katsonut tarpeelliseksi lähteä liikkeelle aivan Platonin valtiokäsitteestä, eikä anglo-saksisen tutkimuksen ulkopuolelta tule esiin kuin Karl Marx. Yleensä ottaen kovin syvälliseen teorisointiin ei ole tällä kertaa mahdollisuuksia.

Teoriaosuutta tarkastelevassa osassa otan esiin myös Suomen valtionalouden historiaa, mutta lyhyesti. Vaikka Suomen valtionalouden hoitamisella on vielä pidemmät perinteet, niin lähden katsauksessani liikkeelle vasta 1700-luvun alkupuolelta, josta etenen nopein harppauksin kohti 1930-lukua. Sen lisäksi pyrin kuvaamaan valtionvelan tutkimisessa käytettyjä tunnuslukuja, jotka ovat taloustieteilijöille arkipäivää. Historioitsijoille ne eivät ehkä ole niin tuttuja. Millä tavalla velkaraha on käytettävä? Se on herättänyt usein keskustelua. Miten valtionaloutta on hoidettava, jotta myös tulevat sukupolvet voivat nauttia elämästä ilman kohtuuttoman suuria veroja? Kannattaako velka käyttää tuottaviin investointei-

hin, vai onko se tuhlettava kulutukseen? Annan vastauksia myös näihin kysymyksiin.

Pääluvussa 4 käsittelen valtionvelan määrät ja muutokset eri aikoina. Kyseinen luku on ehkä tämän työn monotonisinta luettavaa, mutta se on mielestäni välttämätöntä kokonaisuutta ajatellen. Luvussa 5 suhteutan valtionvelat joihinkin velkamittareihin. Siinä selviävät ainakin velkojen suhde bruttokansantuotteeseen, valtion menot suhteessa bruttokansantuotteeseen, lainojen korkomenot suhteessa kokonaismenoihin. Bruttokansantuote on koko työn ajan esitetty markkinahintaisena.⁸ Pysin myös selittämään kuvioiden avulla, oliko valtion finanssipolitiikka 1930-luvulla kiristävää vai elvyttävää.

Luvussa 6 kerron Suomen talouspoliittisista ratkaisuista, joilla oli vaikutusta valtionvelkaan. Sen lisäksi pyrin näyttämään uutena tutkimustuloksena sen, mikä oli Rytin vaikutus velkojen nopeahkossa takaisinmaksussa. Luvussa 7 seuraan Hooverin moratoriota sekä Suomen, että ulkovaltojen kannalta. Vertaan Suomen ja muiden maiden tilanteita toisiinsa, sekä yritän verrata Suomen valtionvelkaa per capita muiden maiden vastaaviin lukuihin. Sitä voi kuitenkin näyttää vain suurena tilastovirheenä, mutta virheethän opettavat. Lopuksi, luvussa 8 välitän tietoa laskentamenetelmästäni, sekä mahdollisuuksista "uusiksi" menetelmiksi. Lisäksi kerron tilastovirheistä.

Tämä työ ei sisällä uusia laskentamenetelmiä. Turvaudun vanhoihin tutkimuksiin ja tilastomateriaaleihin. Tutkimusaineiston seulonta ja lukeminen on aiheuttanut useita hankaluuksia muun muassa niissä tapauksissa, joissa on ollut vaikea erottaa kertovatko tutkimusten ja artikkeleiden kirjoittajat valtion- vai kansantalouden velasta. Ongelma on vaikea ja keskeinen, mutta vaikeasti poistettavissa. Asiakokonaisuudet ovat laajoja, käsitteet monimutkaisia ja ehkäpä moniselittei-

⁸ Bruttokansantuotetta käytetään hyvinvoinnin mittaamiseen, vaikka sitä ei varsinaisesti ole siihen kehitetty. Kansantuotteeseen lasketaan monia eriä, jotka eivät ole hyödykkeitä. Lisäksi kansantuotetta nostavat muun muassa sairaanhoito, työmatkat ja ympäristönsuojelu. Investoinnit ovat myös mukana, vaikka ne eivät kasvata nykyistä, vaan tulevaa kulutusta. Tämän työn kannalta bruttokansantuotetta ei käytetä elintason mittarina. Markkinahintainen bruttokansantuote on $C+I+G$, jossa C =kulutus, I =investoinnit ja G =julkiset kulutusmenot.

siäkin. Sitä paitsi lehdistö tuo jatkuvasti esille talouselämän eri muotoja, ja artikkeleiden kirjoittajat eivät ehkä aina ole täysin oppineita julkisen talouden asiantuntijoita. Lehdistöön onkin suhtauduttava kriittisen uteliaasti. Kolmekymmentäluvun lehdistökirjoittelusta voin esittää V. J. Sukselaisen mielipiteen vuodelta 1937.

”Valtionvelan kehityksestä oli suurella yleisöllä väärä käsitys. Veloista oli paljon puhuttu sanomalehdistössä. Lehdistössä oli esitetty aika ajoin numeroita siitä, paljonko maan ulkomaiset valtionvelat olivat vähentyneet, josta oli muodostunut yleiskäsitys, että velat olisivat kokonaisuudessaan pienentyneet 1930-luvulla. Mutta oli uutisoitu myös, että valtionvelka ei ollutkaan vähentynyt.”⁹

Artikkelit eivät työni kannalta ole varsinainen ongelma, sillä seuraan pääosin tieteellisiä artikkeleita, joita tarjoavat muun muassa Kansantaloudelliset aikakauskirjat, Liiketaloudellinen aikakauskirja, sekä Suomen Pankin keskustelualoitteet. Tieteelliset aikakauskirjat tarjoavatkin useimmiten uusimman käytettävissä olevan tutkimustiedon, ja sitä pyrin myös tämän työn kannalta hyödyntämään niin hyvin kuin mahdollista.

Useimmiten tässä työssä esitetyt luvut ovat vanhoja markkoja. Jatkuvasti suoritettavaa valuuttamääräisten lainojen muuttamista markkamääräisiksi en ole joka kohdassa suorittanut. Luotan niiltä osin valtion tilinpäätöstietoihin. Olen luvussa 5.5. muuttanut 1930-luvun kokonaisvelkamäärät niiden vuosien 1994 ja 1996 arvoja vastaaviksi. Luvut deflatoin Hjerppen (1996) tukkuhintaindeksin -, sekä vertaamisen vuoksi MERITA Tutkimuksen elinkustannusindeksikertoimien avulla.

Tutkielmassani esiintyy lukuisia henkilöitä ja käsitteitä. Kaikkia henkilöitä ei ole mahdollista esitellä näin lyhyen työn puitteissa, samoin on käsitteiden laita. Työssäni oleellisten kotimaisten taloustieteilijöiden henkilöhistoriat löytyvät muun

⁹ Sukselainen, V. J., ”Taloudelliset saavutuksemme.” Suomalainen Suomi 7/37. Suomalaisuuden liiton julkaisu. Helsinki 1937, 508.

muassa kansantaloudellisista aikauskirjoista esimerkiksi heidän merkkipäivinä, tai henkilön kuoltua. Käsitteistä ehkä tärkeimmät ovat vakauttamaton velka ja vakautettu velka. Näistä vakauttamaton tarkoittaa lyhytaikaisia velkoja ja vakautettu pitkäaikaisia velkoja.

Haluan vielä korostaa, että tämä työ ei ole kasvututkimus, vaikka bruttokansantuote tuodaankin keskeisesti esille. Bruttokansantuote on vain eräs mittari, johon valtionvelkaa voi suhteuttaa. Toki se on yleisin käytössä oleva väline. Luvussa 7.4. yritän osoittaa, mikä oli Suomen velan suhde kansainvälisessä mittakaavassa. Yritän verrata Suomen velkaa muiden maiden valtionvelkojen kanssa.

1.4. Lähteet

Suomen valtionvelkaa 1930-luvun osalta ei ole aiemmin kokonaisvaltaisesti tutkittu. Lähdemateriaali asettaa omat vaatimuksensa aiheen käsittelylle, koska sillä on tilastoluonne. Aineisto on suureksi osaksi kvantitatiivista. Valtiovelka näyttäytyykin tätä taustaa vasten tutkimuskirjallisuudessa muuta valtiontaloutta käsittelevissä osatutkimuksissa.

Lähteet voi jakaa ajallisesti kolmeen osaan. 1) Lamavuosisista 1929-1933 on kirjoitettu huomattavasti teoksia ja artikkeleita. Niiden päähuomio kiinnittyy lamaan ja tehtyihin talouspoliittisiin ratkaisuihin. Valtionvelkakin tuodaan niissä esille, mutta se ei ole pääasia. Maailmanpula ja työttömyys olivat sitä. 2) Vuodet 1934-1937 olivat tasaisen talouskasvun aikaa. Tästä ajasta ei ole kirjoitettu läheskään siinä mittasuhteessa, mitä lama-ajasta. Ilmiö näkyy muidenkin aikojen kirjoittelussa. Nousukaudet eivät ole niin kiinnostavia tutkittavia. Vuosien 1934-37 aikana Suomen valtionvelkaa maksettiin kuitenkin pois nopeassa tahdissa, tai sitä muutettiin kotimaiseksi halvempikorkoiseksi lainaksi. Tämän ajan talouspoliittisia ratkaisuja on myöhemmissä tutkimuksissa kritisoitu. 3) Vuosina 1938-1939 näkyy valmistautuminen sotaan. Vuosi 1938 oli kokonaistaloudellisesti vielä hyvä

vuosi. Kirjallisuudessa näiden vuosien taloudesta on kirjoitettu jälleen näkyvämmiin, kuin mitä voimakkaan talouskasvun vuosista.

Tämän työn kannalta erityisasemaan nousevat arkistolähteet ja valtiopäiväasiakirjat. Kansallisarkistossa säilytettävät Risto Rytin kokoelmat, sekä valtiovarainministeriön arkisto tuovat spesifillä tavalla esiin aikakautta. Ilman arkistolähteitä työ olisi vajaa. Voimakkaan talouskasvun vuodet pyrin kirjallisuuden puutteiden osalta paikkaamaan valtiopäiväasiakirjojen, valtion tilinpäätösten, sekä kansantaloudellisen aikakauskirjan artikkeleiden avulla. Mitään yksittäistä teosta, tai muutakaan toissijaista lähdettä on vaikea nostaa erityisasemaan.

Jos aiheesta kirjoitettuja artikkeleita ei oteta lukuun, niin ainut 1930-luvun veloista kirjoitettu laajempi kokonaisesitys on Tuomas Larjavaaran pro gradu-tutkielma ”Pääpiirteitä Suomen ulkomaisesta luotonotosta maailmansotien välisenä aikana.” Siitä sain käsiini Liiketaloudelliseen aikakauskirjaan vuonna 1971 kirjoitetun artikkelin. Se ei tuo esille pelkkää valtionvelkaa, vaan myös koko kansantalouden velanoton.

Artikkeleista päähuomion voi kohdistaa Riitta Hjerppen artikkeliin Kansantaloudellisessa aikakauskirjassa 1/1997. ”Jos ei voi ottaa, täytyy lainata - Suomen valtion velka sotien välisenä aikana.” Jopa Hjerppen artikkeli sekoittaa hieman valtion velkaa ja julkisen sektorin velkaa toisiinsa. Katso Hjerppe (1997) sivu 19. On nimittäin niin, että artikkelissa mainittu EMU-kriteeri kohdistuu julkisen sektorin velkaan, ei valtion velkaan, ja oli kerrottu 60% bruttokansantuotteesta. Mikäli kyseessä olisi ollut artikkelissa käsittelyssä ollut valtion velka, niin sen suhde bruttokansantuotteeseen on tälläkin hetkellä suurempi kuin mainittu suhde. EMU-kriteeri ei olisi täyttynyt.¹⁰ Joten myös joihinkin artikkeleihin on suhtauduttava varauksin. Lähdekriittisyyden periaate on aina syytä pitää mielessä. Näin ollen olen kirjoittanut tämän työn hajanaisista kokonaisuuksista. Toivonkin, että

¹⁰ Valtionvelka vuonna 1997 oli 67,7 prosenttia bruttokansantuotteesta. Julkisyhteisöjen EMU-velka laski alle 56 prosentin. Sen sijaan Suomen ulkomainen nettovelka oli vain hieman yli 43 prosenttia bruttokansantuotteesta vuonna 1997. Ennakkotieto 3.4.1998 päivitetystä tiedostosta. Ks. Tilastokeskuksen WWW-sivut. Saatavilla [www-muodossa <URL:http://www.tilastokeskus.fi/tk/tp/tasku/valt5su.html>](http://www.tilastokeskus.fi/tk/tp/tasku/valt5su.html).

pystyn luomaan pienistä palasista toimivan kertomuksen Suomen 1930-luvun valtionvelasta ja muista siihen liittyvistä asioista.

2. JULKISEN SEKTORIN OLEMUS

2.1. Julkisen sektorin tehtävistä

Nykyisen hyvinvointivaltion juuret ovat 1800-luvun lopun Länsi-Euroopassa. Vuosisadan lopulle ajoittui kansallisvaltioiden synty, demokratisoitumiskehitys, sekä nopea teollistuminen.¹¹ Nämä tekijät antoivat sykäyksen hyvinvointivaltion syntymiselle ja perustat kasvulle. Ajan kuluessa hyvinvointitehtävät ovat laajentuneet ja niistä huolehtiminen on jäänyt julkisen sektorin asiaksi. Se on merkinnyt julkisten menojen sekä julkisen sektorin kasvua.

Julkinen sektori on talouksissa merkittävässä asemassa. Talouspoliittiset toimenpiteet vaikuttavat pitkän aikaa koko talousjärjestelmän toimintaan ja toimintaedellytyksiin. Valtio ja kunnat tuottavat monia palveluja. Niiden tuottamiseksi ne keräävät veroja ja saavat muita tuloja. Saamansa varat julkinen sektori käyttää kulutukseensa, investointeihin, tulonsiirtoihin ja lainojen korkoihin, sekä muihin menoihin.¹²

Julkisten menojen kasvu ei ole tapahtunut tasaisesti, eikä ole ollut samanlaista eri maissa. Kehitystä ovat leimanneet kansalliset erityispiirteet. Erilaisuus on näkyvissä Mäen (1995) mukaan muun muassa siten, että 1930-luvulla julkisen sektorin kokoerot maittain olivat jo melko suuria, mutta vielä vuosisadan vaihteessa ne olivat pieniä. Toisaalta Pohjoismaiden julkisen sektorin koko oli pie-

¹¹ Ks. Koskela, Erkki - Loikkanen, Heikki, A. - Tuomala, Matti, Julkinen sektori Suomessa. Teoksessa Kansantaloutemme - rakenteet ja muutos. Tampere 1997, 133-134.

¹² Hjerppe, Riitta & Vartia, Pentti, Taloudellinen kasvu ja rakennemuutos 1860-1995. Teoksessa Kansantaloutemme - rakenteet ja muutos. Tampere 1997, 34.

nehkö vielä 1930-luvulla. Pohjoismainen julkisen sektorin kasvu ajoittuukin vasta toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan, erityisesti 1960- ja 1970-luvuille.¹³

Tämän työn kannalta julkinen toiminta pyritään rajaamaan valtion toimintaan. Valtioon kuuluvat kaikki budjettitalouden ja rahastojen yksiköt. Valtion ulkopuolelle jäävät julkiset yhtiöt, joiden osake-enemmistön valtio omistaa. Myös liikelaitokset jäävät ulkopuolelle, koska ne luetaan yrityssektoriin.¹⁴

Julkiseksi hyödykkeeksi Taimio (1986) määrittelee hyödykkeet, jotka tuotetaan riippumatta kulutuksesta. Jokaisella kansalaisella on yhtäläiset mahdollisuudet näiden hyödykkeiden kuluttamiseen. Julkishyödyke eroaa yksityisestä kulutushyödykkeestä siten, että yksityinen voidaan jakaa kuluttajien kesken. Yksityiset kulutushyödykkeet tosin jakautuvat usein epätasaisesti kuluttajien kesken. Julkishyödykkeitä jaetaan kaikille yhtä paljon. Julkiselle kulutushyödykkeelle on ominaista, että kulutamme niitä passiivisesti. Sen vuoksi niille on vaikea määrittää hintaa. Julkishyödykkeet rahoitetaan pääasiassa verovaroin.¹⁵

¹³ Mäki, Tuomo, Julkisen sektorin laajuus ja kasvu OECD-maissa. Valtion taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 21. Helsinki 1995, 11-12. Nykyiseen tasoon verrattuna julkiset taloudet olivat vuosisadan vaihteessa vielä varsin alhaisella tasolla. Mäki tuo tutkimuksessaan havainnollisesti esille muun muassa julkisten menojen osuudet bruttokansantuotteeseen verrattuna useissa Euroopan maissa noin sadan vuoden ajalta. Vuosisadan vaihteen julkisten menojen BKT-osuus vaihteli noin 10-15 prosentin välillä.

¹⁴ Taimio, Hilikka, Valtion menojen ja valtion julkisten palvelujen kasvu Suomessa 1900-luvun alkupuoliskolla. Suomen Pankin monistettuja tutkimuksia 17/86. Helsinki 1986, 28. Yrityssektoriin laskettavia liikelaitoksia Taimion mukaan ovat muun muassa Rahapaja, Valtionrautatiet, Posti, puolustusvoimien teollisuus- ja liiketoiminta, Valtion metallitehtaat, Valtioneuvoston kirjapaino, Valtion hankintakeskus ja niin edelleen.

¹⁵ Taimio 1986, 10-12.

2.2. Julkisen sektorin koko Suomessa

Taulukko 2. Julkiset menot suhteessa bruttokansantuotteeseen eräissä maissa vuosina 1880-1990, prosenttia.

	1880	1913	1929	1938	1950	1960	1970	1980	1990
Suomi		12	15	16	23	27	32	39	47
Ruotsi		10	15	18	24	31	43	62	61
Norja	7		18	20	35	30	41	48	55
Tanska	9	10	13	16	18	25	41	56	58
Ranska	11	10 _a	12	22	28	34	38	46	50
Saksa	10 _b	18	31	42	30	33	39	49	46
Hollanti		8 _c	11	22	27	33	45	59	58
Iso-Britannia	10	13	24	29	34	32	39	45	42
Italia	14	17	20	29	30	29	33	42	54
Japani	9 _d	14	19	30	20	21	19	33	32
USA		8	10	19 _e	23	27	32	34	37
Keskiarvo	10,0	12,3	17,0	23,9	26,5	29,3	36,5	46,5	49,0

Lähde: Mäki 1995, 11.

a=1910-1913, b=1881, c=1910, d=1885, e=1939.

Yksitoista maata, jotka edelliseen esitykseen on koottu, on mielestäni kattava otos. Sen myötä voidaan tehdä vertailu Suomen ja muun Euroopan välillä. Voi todeta, että Suomen julkisen sektorin koko on ollut suhteellisen pieni verrattuna muuhun Eurooppaan. Luvuista voidaan nähdä myös, että 1930-luvun lama ei erityisesti lisännyt julkisia menoja. Lamaa ei Suomessa pyritty torjumaan tai lieventämään julkista kysyntää lisäämällä. Luoton ottamista keskuspankista vältettiin.¹⁶ Kasvanut työttömyys ei lisännyt valtion menoja lamavuosina 1929-1930. Välttämättömät hätäaputyöt rahoitettiin karsimalla muita menoja. Taimio on laskenut, että noin 5 prosenttia menoista rahoitettiin vuosina 1929-1931 aikaisempien vuosien ylijäämillä.¹⁷

¹⁶ Keskuspankkirahoitus on setelirahoitusta joka lisää inflaatiota. Se ei siksi ole milloinkaan ensisijainen valtion menojen rahoituskeino. Valtiolla ei ollut keskuspankkivelkaa 1930-luvulla ennen vuoden 1939 loppua.

Sitä, miten luotettavina Mäen laskelmia voidaan pitää on kyseenalaista, sillä esimerkiksi Hjerppe ja Vartia (1997)¹⁸ ovat päässeet esimerkiksi vuotta 1938 koskien lukuun 22 prosenttia. Ero on suuri, peräti 7 prosenttiyksikköä. Muuten luvut ovat yhteneviä. Mäen ansioksi on sanottava, että hän on seurannut tilannetta yhdeksän esimerkkivuoden kautta. Hjerppen ja Vartian vastaava aineisto kattaa vain neljän valitun vuoden otoksen.

Alho et.al (1992) toteavat, että valtion velka kasvaa lamakausina, vaikka varsinaisia taloutta elvyttäviä toimia ei tehtäisikään. Se johtuu muun muassa siitä, että työttömyysmenot kasvavat väistämättä.¹⁹ Tässä on todettava, että työttömyysmenot eivät 1930-luvulla olleet poikkeuksellisen suuri valtion menoerä. Nykyiseen vuosikymmeneen arvio sen sijaan pätee erityisen hyvin.

2.3. Julkisen vallan kasvu ja ominaisuudet

Julkisen vallan kasvusta ja ominaisuuksista on esitetty muun muassa seuraavia ajatuksia, joiden avulla pyrin osoittamaan sen, miten a) julkinen sektori on kasvanut b) mistä julkisen sektorin kasvu johtuu c) mitkä ovat kasvun seuraukset? Nämä tekijät ovat yleispiirteiltään päteviä useiden maiden julkisen sektorin koon kasvua kuvaavina tekijöinä.

1. Wagnerin laki

Wagnerin lakina tunnettu oletus on kehitetty Saksassa 1800-luvun lopulla. Sen mukaan teollistuminen ja demokratisoituminen johti monien tehtävien siirtämiseen yksityiseltä julkiselle sektorille. Laki väittää, että valtiontalouden kasvu on luonnollinen seuraus teol-

¹⁷ Taimio 1986, 95-96; Vartiainen, Henri, J., Suomen taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka sotien välisenä aikana. Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/74. Vammala 1974, 251.

¹⁸ Hjerppe & Vartia 1997, 35.

¹⁹ Alho, Kari - Lassila, Jukka - Murto, Risto, Valtion velkaantuminen ja sen vaikutukset kansantaloudessa. Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen julkaisuja B:79. Helsinki 1992, 7.

listumisen vuoksi kohonneesta elintasosta. Reaalitulojen noustua kasvoi myös useiden hyödykkeiden kysyntä. Eniten kasvoivat koulutus- ja terveydenhoitopalveluiden kysyntä. Samalla lisääntyy paine valtion suhteellisen koon kasvattamiseksi.

2. Peacock ja Wiseman

Esittivät vuonna 1961 ajatuksen, että julkisen sektorin muutokset ovat jäykkiä alaspäin. Toisinsanoen julkista sektoria on helppo kasvattaa, koska siten saa äänestäjät helposti puolelleen. Sen sijaan julkisen sektorin pienentäminen ei ole helppoa.

3. Baumolin tauti

Baumolin taudiksi nimetty hypoteesi on kehitetty vuonna 1967. Sen mukaan julkisen sektorin palkkakehitys noudattaa lähestulkoon yksityisen sektorin kehitystä, mutta julkisen sektorin tuottavuus kasvaa huomattavasti hitaammin kuin yksityissektorin. Siitä seuraa se, että julkisten palveluiden kustannukset nousevat nopeammin kuin yksityisen sektorin.²⁰

Keynesiläisen ajattelutavan mukaan valtion menojen rahoittamisen tavalla on merkityksensä kokonaiskysynnän kannalta. Verotusta keventämällä ja korvaamalla se lisäämällä valtion velanottoa voidaan kasvattaa kansalaisten käytettävissä olevia tuloja laskusuhdanteissa. Sitä kautta kasvaa kulutuskysyntä. Korkeasuhdanteessa on meneteltävä toisin. Velkarahoitusta on vähennettävä ja verotusta kiristettävä. Tätä ajattelutapaa on kritisoitu väittämällä, että vero- tai velkarahoituksen välillä valitseminen ei merkitse mitään taloudellisen toimeliaisuuden kannalta.²¹ Tässä voidaan ottaa esiin kappaleessa ~~2.7~~ ^{3.5.} kuviossa yksi esitettävä tilanne, jossa on tehtävä päätöksiä nykyisen ja tulevan kulutustason

²⁰ Taimio 1986, 2-3, 8, 55; Ks. myös Peacockia ja Wisemania lukuun ottamatta Koskela - Loikkanen - Tuomala 1997, 140-141.

²¹ Koskela - Loikkanen - Tuomala 1997, 155.

välillä. Kulutetaanko nyt enemmän ja tulevaisuudessa vähemmän, vai päinvastoin.

Esimerkiksi verojen alentamisen vaihtoehto merkitsee keynesiläisittäin ajateltuna, että verot kasvavat tulevaisuudessa vastaavalla määrällä. Myös velanoton lisääminen valtion menojen rahoittamiseen lisää tulevaa verotusta. Velanotto on johdannossa mainitsemani verotusta kompensoiva erä.

3. VALTION ROOLI TALOUDESSA

3.1. Valtion tehtäväkenttä

Tässä luvussa pyrin erottamaan valtion ja muun julkisen sektorin toisistaan. Miksi se on tarpeen? Ensiksikin käsitteiden takia. Käsitteet valtio, julkinen talous, valtiontalous, julkinen sektori, ja useat muut vastaavat käsitteet, tarkoittavat ainakin osittain eri asiaa. Julkisesta sektorista käytetyt ilmaisut eivät mielestäni aivan suoraan kuvaa valtion tilannetta, vaikka ovatkin siinä hyvänä apuna. Käsitteet eivät silti ole toisiaan poissulkevia, vaan päinvastoin ne täydentävät toinen toistaan.

Uudessa tilanteessa modernien yhteiskuntien hallitusten oli välttämätöntä ottaa kantaa lukemattomiin uudistuksiin, jotka liittyivät yhteiskunnissa tapahtuviin kanssakäymisen muotoihin, mukaanluettuna talous. Yhteiskunnan toiminnoille oli luotava pelisäännöt, jotta vakaat yhteiskunnalliset olot ylipäätään olivat mahdollisia. Se oli valtion tehtävä muun muassa laatimalla lakeja ja luomalla hallintoa. Kysymys taloudellisen tietämyksen käyttämisestä julkisia tarkoituksia varten oli yksi tärkeä elementti modernin valtion syntymisessä.²² Oikeudelliset puitteet voivat olla sellaiset, että valtiolla on ainakin teoreettinen mahdollisuus

²² Furner, Mary, O. & Supple, Barry, *The State and Economic Knowledge. The American and British Experiences.* Cambridge, USA 1990, 5.

olla puuttumatta talouselämän kulkuun. On myös mahdollista, että talouden kontrolli on kokonaan valtion johdossa.²³

Valtio voi puuttua talouselämän kulkuun edistämis- ja tukitoimin. Valtio ei itse ryhdy tuottajaksi, mutta sen on mahdollista edistää ja tukea toiminnallaan tuotantoa. Valtiolla on siihen keinoja, joita ovat muun muassa tullit, verohelpotukset, hinnanalennukset ja tukipalkkiot.²⁴ Valtio on käytännössä aina myös julkishyödykkeiden tuottaja. Sijoittamalla tekniseen tietämykseen, koulutusjärjestelmiin, investoimalla infrastruktuuriin kuten viemäröintiin, sähkönjakeluun tai tieverkkoon saattaa yksityinen sijoittaja saada vain pienen tuoton sijoittamilleen pääomille. Tämän vuoksi ulkoisilla talousvaikutuksilla on sellaisia seurauksia, että ne oikeuttavat valtiontalouden tukitoimiin ja avustuksiin.²⁵ Julkisen valinnan koulukunta, joka syntyi Yhdysvalloissa 1950-luvulla, pitää olennaisena tekijänä valtion roolia julkishyödykkeiden tuottajana. Tämän suunnan tutkijat katsovat, että valtion tehtävä on tuottaa julkishyödykkeitä, joita vapaamatkustajaongelman takia ei voida tuottaa yksityisillä markkinoilla. Siksi valtio on välttämätön paha.²⁶

Valtio voi kilpailla yksityismarkkinoiden kanssa monilla alueilla, tai jopa ottaa hoitettavakseen sellaisia aloja joiden ylläpitämiseen yksityisten resurssit eivät riitä, kuten rautatiet, tietoliikennepalvelut ja voimantuotanto.²⁷ Julkisella vallalla on monia mahdollisuuksia puuttua talouden toimintaan.

²³ Käytännössä on vaikea löytää valtiota, joka ei millään tavoin puutu talouselämän toimeliaisuuteen. Esimerkkinä valtiosta, jossa valtio puuttui kaikkeen talouselämään, olkoon vaikka entinen Neuvostoliitto.

²⁴ Cameron, Rondo, Maailman taloushistoria. Paleoliittiselta kaudelta nykypäivään. Juva 1995, 365.

²⁵ Supple, Barry, The State and the Industrial Revolution 1700-1914. The Fontana Economic History of Europe 3. Ed. Carlo M. Cipolla. London 1973, 303.

²⁶ Ks. Lamberg, Juha-Antti - Ojala, Jari (toim.), Uusi institutionaalinen taloushistoria. Johdanto tutkimukseen. Jyväskylä 1997, 18, 21-22. Julkishyödykkeen perusominaisuus on, että siitä saatavia hyötyjä ei voi rajoittaa koskemaan vain osaa yhteisön jäsenistä.

²⁷ Cameron 1996, 365-366.

Julkisen vallan rooli on herättänyt runsaasti keskustelua. 1700-luvulla merkantilistien mukaan valtion oli otettava merkittävä asema kaupan ja teollisuuden edistämiseksi. **Adam Smith** (1723-1790) esitti kirjassaan "The Wealth of Nations"²⁸ (1776), että julkisen vallan roolia taloudessa pitää rajoittaa. Yksityissektori toimii tehokkaammin kuin valtio. **Claude Henri de Rouvroy Comte de Saint-Simon** (1760-1825) oli mielipiteissään vielä radikaalimpi. Hänen mukaansa valtio vahingoitti yritteliäisyyttä jopa niissä tapauksissa, joissa se yritti tukea sitä.²⁹

Valtionvelkaan Smith otti kantaa ainakin sotatilannetta koskevassa tilanteessa. Sotatila saattaa tulla valtion kohdalle niin nopeasti, että valtion normaalit tulot ja varat eivät riitä kattamaan sodan aiheuttamia menoja. Veronkorotukset vaikuttaisivat liian hitaasti. Sotatilanteen tapauksessa valtiolla ei ole muuta keinoa kuin lainaaminen muilta valtioilta.³⁰

Seuraavan vuosisadan taloustieteilijät, kuten **John Stuart Mill** (1806-1873), loivat käsitteen "laissez faire". Sen mukaan julkisen vallan tehtävä ei ollut yksityisen sektorin säännöstely tai kontrollointi. Klassinen kansantaloustiede sopi hyvin aikansa eliittiluokalle, joka pyrki eroon yhteiskunnallista talouselämää kahlinneista rajoituksista. Opin mukaan valtioon suhtauduttiin kielteisesti ja se oli samalla kritiikkiä merkantilistisen talouspolitiikan valtiokeskeisyyttä vastaan.³¹

²⁸ Ilmestynyt vuonna 1933 Suomeksi nimellä "Kansojen varallisuus".

²⁹ Ekelund, Robert, B., Jr. & Hébert, Robert, F. (eds.), A History of Economic Theory and Method. New York 1990, 50, 101-103: Smith osoitti, miten vapaa kilpailu ja voiton tavoittelu johtaa ihmiset palvelemaan yhteistä etua samalla kun he voivat edistää omaa etuaan. Voiton tavoittelu ajaa ihmiset tarjoamaan tuotteita, joita toiset haluavat ostaa. Syntyneessä kilpailutilanteessa selviytyvät ne, jotka pystyvät tuottamaan hyödykkeitä mahdollisimman edullisin ehdoin. Yhteiskuntaa ohjaa "näkymätön käsi", joka takaa tuotteiden tuotannon parhaalla mahdollisella tavalla. Valtion tehtäväksi nähtiin tämän perusteella neutraalin ja puolueettoman hallinnollisen, institutionaalisen ja fyysisen perusrakenteen säilyttäminen siten, että kapitalistisella taloudella on mahdollisuuksia toimia vapaasti.

³⁰ Smith, Adam, An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, vol. 2, Edited by R.H. Campbell and A.S. Skinner. Indiana, USA 1981, 909.

³¹ Kuusterä, Antti, Valtion sijoitustoiminta pääomamarkkinoiden murroksessa. Jyväskylä 1989, 12.

Odotukset julkishallinnon valvonnasta ja talouselämän koordinoinnista olivat jatkuvia teollisuusmaissa. Jo 1800-luvun kolmannella neljänneksellä, jolloin *laissez-faire*-ideologia oli vielä vallalla Englannissa, monia taloudellisia tavoitteita saatiin aikaiseksi. Niihin kuului ruoan jakelun järjestäminen kasvavan väestön tarpeisiin, esteiden poistaminen työvoiman liikkuvuudelta ja kansallisen aseman vahvistaminen maailmankaupassa. Talouspolitiikkaan kuului vapaakauppa, vakaan rahajärjestelmän luominen, mutta myös köyhäinhololakeja.

Yhdysvalloissa paikallis- ja keskushallinto joutuivat 1800-luvun kuluessa useiden painostusryhmien vaikutuksesta etsimään keinoja muun muassa vapaampaa maanjakopolitiikkaa varten ja millä tavalla järjestetään julkinen rahoitus kehittyvien kuljetusjärjestelmien perustamiseksi ja ylläpitämiseksi. Valtion kasvanut tietoisuus taloudellisten tekijöiden ja teorioiden vaikutuksista auttoi asioiden muotoilemisessa yleiseksi hyväksi, mutta myös valtion kannalta edullisella tavalla.³²

Jo klassinen kansantaloustiede teki varauksia puhtaaseen *laissez-faire*-ideologiaan nähden. Smith edellytti, että valtion on vastattava ulkoisesta ja sisäisestä turvallisuudesta sekä sellaisista yleisistä hankkeista, joita yksityiset henkilöt tai ryhmät eivät ole halukkaita järjestämään siitä syystä, että näiden oletettu alhainen tuotto tekee ne kannattamattomiksi. Smithin omin sanoin:

”...those publick institutions and those publick works, which, though they may be in the highest degree advantageous to a great society, are, however, of such a nature, that the profit could never repay the expence to any individual or small number of individuals, and which it, therefore, cannot be expected that any individual or small number of individuals should erect or maintain.”³³

³² Furner & Supple 1990, 6.

³³ Smith 1981, 723; Ekelund & Hébert 1990, 237: sana public on Smithin tapauksessa kirjoitettu k-kirjaimen kanssa, Ekelund & Hébertin tapauksessa ilman sitä. Ekelund & Hébertin lainaama kohta eroaa myös pilkutuseltaan joissakin kohdin. Työssäni esiintyvä lainaus on Smithin.

Millin aikaiset näkemykset valtion roolista olivat muuttuneet. Millin mukaan tuotantoa koskevat taloudelliset lainalaisuudet määräytyivät ensi sijassa luonnon ja teknologian mukaan, eikä valtio voinut niihin erityisesti vaikuttaa. Sen sijaan tulonjakoon liittyneet lainalaisuudet olivat sosiaalisesti määrättävissä, jolloin valtiolla oli mahdollisuus puuttua niiden jakautumiseen. Valtion aktiviteettia tarvittiin alempien sosiaaliryhmien koulutuksen järjestämiseksi. Verotuksen avulla oli mahdollista tasapainottaa taloutta. Valtiolla oli oikeus puuttua yksityisomistukseenkin, jota puhdas laissez faire-politiikka ei hyväksynyt. Mill hyväksyi myös tullit maan teollisuuden edistäjänä, mutta vain jos jotkin erityiset olosuhteet sitä vaativat.³⁴

Useat 1800-luvun ajattelijoista olivat huolissaan sosiaalisesta eriarvoisuudesta. Työväenluokan työehdot ja elinolosuhteet olivat heikot. Ajattelijoista ehkä suurin merkitys oli **Karl Marxilla** (1818-1883). Hänen ajattelussaan yksityisomistus nähtiin yhteiskunnallisen eriarvoisuuden ilmentymänä. Siitä syystä valtion tehtävä oli ottaa tuotantovälineet omistukseensa. Toisten ajattelijoiden mukaan sen paremmin yksityissektori kuin valtionkaan toiminta ei ollut tarpeeksi tehokasta. He halusivat pienten ryhmien kokoontuvan toimimaan yhteisten päämäärien eteen.³⁵

Jules Dupuit (1804-1866) toi esille rajahyötyteorian. Jokaisella hyödykkeellä oli tietty rajahyödyn aste, joka voidaan tietyin edellytyksin saavuttaa. Rajahyödyn on oltava yhtäsuuri kuin rajatulo. Se on ehto, jonka täytyy toteutua, jotta kannattaa ryhtyä tuottamaan jotakin. Verojärjestelmä täytyi Dupuitin mukaan sovittaa sellaiseksi, että verot kattavat kustannukset. Tiedyt palvelut eivät yksityissektorilla täyty ehtoja, koska niillä ei ole mahdollisuutta kompensoida menetyksiään verotamalla. Sen vuoksi on tiettyjä alueita, jotka täytyy jättää valtion tehtäväksi.³⁶

³⁴ Kuusterä 1989, 13. Vrt. Uusinstitutionaaliseen teoriaan, jonka mukaan julkinen sektori nähdään välttämättömänä erilaisten markkinahäiriöiden tasoittajana ja taloudellisten edellytysten luojana. Ks. esim. Lamberg - Ojala (toim.) 1997, 9.

³⁵ Ekelund & Hébert 1990, 279.

Saavuttaessa 1930-luvulle joutuivat vanhat talousteoriat uuden tilanteen eteen. Vapaata markkinataloutta ei pidetty täysin toimivana. Tilanteen korjaamiseksi, sekä markkinahäiriöiden poistajaksi ja tasoittajaksi tarvittiin valtion aiempaa voimakkaampaa talouselämän kontrollointia.³⁷

Nykyisten taloustieteilijöiden keskuudessa mielipiteet valtion osuudesta taloudessa vaihtelevat suuresti. Suurin osa on sitä mieltä, että julkisen sektorin täytyy ylläpitää aktiivinen rooli, jotta täystyöllisyys voidaan saavuttaa. Valtion toiminnalla on pyrittävä poistamaan taloudellisia epäkohtia ja markkinoiden vääristymiä. Yksityissektorilla on kuitenkin keskeinen asema kansantaloudessa. Näkemyserot riippuvat siitä, miten vakavina vapaiden markkinoiden synnyttämiä epäkohtia pidetään, ja kuinka luotettava on valtion kyky näiden ongelmien ratkaisemisessa.

3.2. Lyhyt katsaus Suomen valtiontalouden historiaan

Suomen valtiontaloudella on pitkä ja perinteikäs historia, jonka vuoksi katson tarpeelliseksi tuoda esiin joitakin ratkaisuja, joita valtionvelan suhteen on ensin Ruotsin vallan ja sen jälkeen Venäjän vallan aikana tehty. Tehdyt ratkaisut voi nähdä jatkumona kohti 1930-luvun todellisuutta. On huomattava, että valtio ei pysty joissakin tilanteissa selviämään velvoitteistaan ilman velanottoa. Valtionvelkaa on siis ollut ennenkin, ja sitä on ollut 1930-luvun jälkeinkin. Valtionvelka on perinne, ei uusi taloudellinen tekijä.

”Vapaudenajan 1719 ja 1720 hallitusmuotojen mukaisesti säädyillä oli valta määrätä valtion tuloista.” Säädyt päättivät myös hyväksymiensä verojen ja muiden tulojen sekä valtion omaisuuden käyttämisestä. Lisäksi säädyt puuttuivat budjetin valmisteluun, päättivät valtionlainojen ottamisesta, sekä uusista tulleista. Vuoden 1723 valtiojärjestykseen sisältyi finanssivaltaa ja finanssivalvontaoikeutta säädyille keskittäviä säädöksiä. Salainen valiokunta harjoitti finanssivalvontaa

³⁶ Ekelund & Hébert 1990, 309-310. Rajahyötyteoriaa on tässä huomattavasti yksinkertaistettu jo työn luonteenkin vuoksi.

³⁷ Ks. esimerkiksi Kuusterä 1989, 13: Missä tapauksissa valtion interventio on hyväksyttävä.

säätyjen nimissä. Hallitsijan oikeudet valtiontalouden suhteen olivat vähäiset. Vain sodan syttyessä oli hallitsijalla oikeus päättää uusista veroista. Ne olivat voimassa vain seuraaviin mahdollisiin valtiopäiviin saakka.

Vuoden 1772 hallitusmuotoon kuningas sai takaisin valtansa käyttää valtion omaisuutta ja tuloja. Säädyistä riippumatta hallitsijalla oli oikeus kantaa kruunun varsinaiset tulot ja korot, sekä leimaverot ja tullit. Valtionlainan ottamisesta ei vielä ollut säädöksiä. Lainanotosta päättäminen oli säätyjen tehtävä, mutta se tuotiin varsinaisesti esille vasta vuoden 1789 valtiopäivillä. Tässä yhteydessä hallitsija sai säädyiltä valtuudet valtionlainojen ottamiseen. Jos valtiontalous joutui vaikeuksiin, niin säädyt ottivat vastuun ja vapauttivat hallitsijan siitä. Hallitsijan vastuuvapaus edellytti hallitsijan vakuutuksen antamista, jossa hän ilmoitti, ettei ota uusia lainoja valtiolle ilman säätyjen suostumusta.

Suomen valtiojärjestyksen perustaksi jäivät autonomian ajan alettua vuoden 1772 hallitusmuoto ja 1789 yhdistys- ja vakuuskirja. Autonomiseen valtakuntaan sovellettiin voimaan jääneitä säännöksiä valtiontalouden hoitamisesta. Aluksi Suomi selvisi valtion vakinaisilla tuloilla. Hallitsija määräsi tulleista. Valtionlainojen ottamiseen ei saatu säätyjen suostumusta, koska säädyt eivät kokoontuneet. Suostumusta ei pidetty tarpeellisena edes perustuslaillisista syistä. Tulo- ja menoarvion päättäminen oli hallitsijan tehtävä. Sen valmistelu ja soveltaminen kuului hallituskonseljin³⁸ toimenkuvaan.

Säädyt kokoontuivat vuonna 1863. Silloin esiintyi vaatimuksia, joissa säätyjen valtiontalouden hoitamista koskevaa valtaa piti ulottaa myös valtion menoihin. Valtiopäivien yhteydessä suuriruhtinas lupasi laajentaa säätyjen veronmyöntämisvaltaa ja antaa säädyille takaisin aloiteoikeuden muissa kuin perustuslakia koskevissa kysymyksissä. Hallitsijan tahto oli, että valtionlainaa ei tulevaisuudessa saa ottaa ilman säätyjen suostumusta. Poikkeuksen tähän muodostivat sotatila, tai jokin muu yllättävä tilanne.

³⁸ Muuttui vuonna 1816 Senaatiksi.

Vuodesta 1886 lähtien valtionlainan ottamista tai valtion takaussitoumusta koskevat kysymykset tulivat useimmiten säätyjen ratkaistaviksi. Heidän oikeudekseen vakiintui sellaisistakin menoista määrääminen, joihin suostunnoista kertyneet varat sai käyttää. Säätyjen finanssivaltaa lisäsi ja paransi 1880- ja 1890-luvuilla sekin, että säädyt kutsuttiin koolle joka kolmas vuosi.

Vuoden 1906 valtiopäivillä eduskunnan budjettivaltaa täydennettiin. Eduskunnan mahdollisuudet seurata valtion tuloja ja menoja paranivat. Valtionlainan ottamisesta mainittiin valtiopäiväjärjestyksen 61§:ssä. Siitä tuli eduskunnan käsiteltävä asia. Itsenäisyyden alussa tuota pykälää muutettiin siten, että valtionlainan ottamista koskevaa käsittelyjärjestystä muutettiin eduskunnassa. Käsittely muutettiin niin, että päätösvaltaisuuteen riitti yksinkertainen äänten enemmistö entisen 2/3 enemmistön sijaan.³⁹

Suomen osallistuminen kansainväliseen kauppaan rahoitettiin pääasiassa ulkomaisin pääomin 1800-luvun alusta lähtien. Rahaa tarvittiin etupäässä tervan ja lankkujen vientiin ja suolan tuontiin. Vuosisadan lopulla, sen viimeisellä neljänneksellä, ulkomaisten pääomien tarve myös vakautettujen velkojen suhteen muodostui suureksi. Valtio lainasi rahaa rautateiden rakentamista varten. Suomen rautateistä oli 90 % valtionratoja.⁴⁰ Ennen ensimmäistä maailmansotaa valtionvelat olivat seuraavat:

Taulukko 1.

Vuosi	Miljoonaa markkaa
1879	693
1883	775
1893	838
1903	1635
1913	1954

Lähde: Järvinen 1929, 25.

³⁹ Vesanen, Tauno, Valtiontalouden hoidosta. Oikeustieteellinen tutkimus. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B:151. Porvoo 1970, 3-6, 11-15, 17-18, 22; Purhonen, Eino, Eduskunnan budjettivalta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A:66. Vammala 1961, 10-13, 16.

⁴⁰ Järvinen, Kyösti, Suomen velat. UNITAS 1929, 25.

3.3. Eduskunnan ja hallituksen asema valtiontaloudessa

Yksi keskeisistä kysymyksistä kuuluu, miten Suomessa on hoidettu finanssi-, raha-, valuuttakurssi- ja tulopolitiikkaa, sekä mitkä tahot niistä ovat määränneet? Tässä luvussa käsitellään näiden talouspolitiikan lohkojen keskeisiä toimivaltasuhteita. Kyse on siitä, millä tavalla suomalainen malli on jaettu niin, että se on toimiva? Onko talouspolitiikan suomalainen versio jotenkin omintakeinen?

Vuoden 1919 hallitusmuotoon sisältyi uusia määräyksiä, jotka takasivat eduskunnalle suuren vaikutusvallan valtion finanssien hoitamiseksi. Määräykset valtiontaloudesta sisältyvät hallitusmuodon kuudenteen lukuun ja käsittävät pykälät 61-74.⁴¹

Lainanotosta päättäminen kuuluu eduskunnalle. ”Hallitusmuodon 64§:n nojalla eduskunta antaa hallituksen esityksestä vuosittain valtioneuvostolle valtion talousarvion yhteydessä asetuksen muodossa lainanottovaltuudet, joissa on määritelty pitkäaikaisen lainanoton enimmäismäärä ja laina-ajaltaan enintään 12 kuukauden pituisen velkakannan enimmäismäärä.”⁴² Periaatteessa kyseessä on sama asia kuin mitä se oli 1930-luvulla, sillä eduskunnan muodollinen asema ei ole juuri itsenäisyyden ajalla muuttunut.

Meinander (1977) kertoo, että vaikka 64 §:ssä vaaditaan eduskunnan suostuminen valtionlainan ottamiseen, niin sitä ei kuitenkaan ratkaista lainsäädäntöteitse.⁴³ Eduskunta valtuuttaa vapaamuotoisen päätöksen nojalla hallituksen ottamaan lyhyt- tai pitkäaikaisen lainan tarkasti määrätyillä ehdoilla. Lyhytaikaisilla lainoilla on yleensä tarkoitus vahvistaa tarvittaessa valtion maksukykyä lainan määrällä. Pitkäaikainen lainoitus liittyy valtion harjoittamaan finanssipolitiikkaan.

⁴¹ Meinander, Nils, Eduskunnan finanssivalta. Teoksessa Suomen kansanedustuslaitoksen historia XI. Helsinki 1977, 133; Ks. myös Vesänen 1970.

⁴² Valtion lainanoton ja varainhallinnan tehtävien hoitaminen Vmvm-työryhmä. Valtionvarainministeriön työryhmämuistioita 14/1997. Helsinki, 2.

⁴³ Ks. myös Purhonen 1961, 55.

Käytännössä myös valtion takaussitoumukset rinnastetaan lainoiksi. Eduskunta voi hyväksyä ne ponsipäätöksellä. Takaussitoumuksiin vaaditaan lainsäädäntötoimenpiteitä, joita normaaliin lainanottoon ei tarvittu. Toisaalta jokaista sitoumusta, jonka valtio tekee, ei katsota sellaiseksi toimenpiteeksi, joka vaatisi lainsäädäntöä.⁴⁴

Valtion tulotalouden perustasta on säädetty myös VJ 75.2§:ssä.⁴⁵ Oikeusnormien taso kertoo valtiosäännön laatijoiden käsityksistä ja suhtautumisesta ”vieraan pääoman varaan” rakennettavan valtiontalouden kestävyys. Eduskunnan antama lainanottovaltuus ei velvoita valtioneuvostoa ottamaan valtionvelkaa maksimimäärään. Sen sijaan lainanottovaltuus on ehdoton yläraja, jonka rajoissa valtioneuvoston on pysyttävä.⁴⁶

Koska eduskunnan tehtävien ja toimivallan katsotaan tulleen määritellyiksi valtiosäännössä, niin yleisesti katsotaan, että eduskunta ei voi ilman VJ 67§:n järjestyksessä säädettyä lakia olla osallisena valtiolainan ottamisessa. Valtiopäiväjärjestyksen 68.1§:ään on sisältynyt myös erityissäännös siitä, että ehdotusta valtiolainan ottamisesta ei saa jättää lepäämään. Säännös on Myllymäen (1994) mukaan ymmärrettävissä niin, että valtiolainan ottamisen alkuperäinen ja ensisijainen tarkoitus oli tasapainottaa budjetti.⁴⁷

Finanssipolitiikan keskeiset päätökset ovat koskeneen valtion tulojen ja menojen kehitystä. Finanssipolitiikkaa harjoittavat valtion tulo- ja menotaloudesta vastuussa olevat viranomaiset. Keskeiset finanssipoliittiset päätökset muotoilee hallitus. Finanssipolitiikan avulla taloudenhoitoa on yleensä kiristetty laskusuhdanteissa. Silloin valtion tulot vähenevät. Jos tulot vähenevät, niin yleensä myös

⁴⁴ Meinander 1977, 134, 212.

⁴⁵ VJ = Valtiopäiväjärjestys

⁴⁶ Myllymäki, Arvo, Julkistalouden sääntely. Tampere 1994, 74.

⁴⁷ Myllymäki 1994, 84-85.

menoja täytyy vähentää. Yleensä valtion lainanottoa ei laskusuhdanteissa ole suosittu, eikä siihen ole juuri turvauduttukaan.⁴⁸

Eduskunnan ja hallituksen vallanjako valtion finanssivallan käytössä on vaikea osoittaa. Eduskunnan vaikutusvalta on huonosti mitattavissa, koska sen perusta on mahdollisuudessa muuttaa hallituksen käyttösuunnitelmia.⁴⁹ Eduskunta voi esimerkiksi jättää, poliittisista tai muista syistä, merkitsemättä tulo- ja menoeriä varsinaiseen budjettiin tai lisäbudjetteihin.⁵⁰ Koko valtiontalouden hoitamisen vaikeus johtuu tilanteiden vaihtelevuudesta. Koska julkinen sektori koko ajan kasvoi, se synnytti valtiolle uusia tehtäviä. Tämä on eräs tarkasteltavan ajanjakson erityispiirteistä.⁵¹

Sotienvälisen ajan talouspoliittiset päätökset tehtiin Suomessa keskittyneesti. Niihin vaikuttivat tarkasti rajatut instituutiot. Niitä olivat eduskunta, hallitus ja Suomen Pankki. Hallitus vastasi finanssipolitiikasta, Suomen Pankin tehtävänä oli raha- ja valuuttakurssipolitiikka. Eduskunta päätti valtionlainan ottamisesta.⁵²

3.4. Valtion ulkomaista velkaantumista kuvaavat tunnusluvut

Ulkomainen velka ongelmana ei riipu velan absoluuttisesta määrästä, vaan valtion kyvystä suoriutua velasta eli velanmaksukyvyistä. Valtion velanmaksukykyä mitataan suhteellisilla velkamittareilla. Yleisin käytössä oleva suhteellista vel-

⁴⁸ Pekkarinen, Jukka & Vartiainen, Juhana, Suhdannevaihtelut ja suhdannepolitiikka. Teoksessa Suomen kansantalous - Instituutiot, rakenne ja toiminta. Porvoo 1989, 306-307, 315.

⁴⁹ Meinander 1977, 212-213.

⁵⁰ Valvanne, Heikki, Valtion tulot ja menot sekä kassaliike. Ehdotus tutkimusmenetelmäksi ja tämän sovellutus vuosiin 1945-1947. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisu B:10. Helsinki 1949, 19.

⁵¹ Katso taulukko 2.

⁵² Autio, Jaakko, Lama ja raha. Suomen luopuminen kultakannasta vuonna 1931. Suomen Pankin keskustelualoitteita 30/92. Helsinki 1992, 28.

kaantumista koskeva tunnusluku on ulkomaisten velkojen suhde bruttokansantuotteeseen. Siinä tarkastellaan, millainen on maan ulkomainen velkamäärä tietyn vuoden lopussa suhteessa saman vuoden bruttokansantuotteeseen. Tästä mittarista käytetään myös nimitystä velkaantumisaste (V_{bkt}). Muita käytettyjä velkamittareita ovat ulkomaisten velkojen suhde vientiin (V_x), velanhoitokulujen suhde vientiin ($V_{r,x}$) ja velanhoitokulujen suhde bruttokansantuotteeseen ($V_{r, bkt}$).

$$V_{bkt} = (V/BKT) * 100$$

$$V_x = (V/X) * 100$$

$$V_{r, x} = (V_r/X) * 100$$

$$V_{r, bkt} = (V_r/BKT) * 100$$

V = Valtion ulkomaisen velan määrä

BKT = Bruttokansantuote

X = Maan vuotuisen viennin määrä

V_r = Valtion vuotuiset velanhoitokustannukset⁵³

Näistä mittareista valtion suhteellisen velan mittaamiseen pätevät kohdat yksi, kaksi ja neljä. On huomattava, että tässä esiintuodut suhteellista velkaantumista mittaavat laskennan apukeinot eivät ole ainoita ja kaiken osoittavia mittaussivälineitä. Mikäli halutaan mitata myös kansantalouden velkaa, niin viennin määrä on otettava huomioon. Toisaalta valtio voi toimia viejänä pääomien osalta, eli lainata rahaa ulkomaille.

Suomen valtio ei toiminut pääomien viejänä vielä 1930-luvulla. Siitä kertoo muun muassa Risto Ryti:

”Lainaa antavaksi maaksi Suomi tuskin kuitenkaan lähiaikoina tulee, eikä nykyisenlaisissa oloissa ole syytä pyrkiäkään sellaiseen

⁵³ Brade, Mauno, Kehitysmaiden velkakiisi: synty, nykytilanne ja tulevaisuus. Taloustieteen Pro Gradu. Jyväskylä 1996, 14-15.

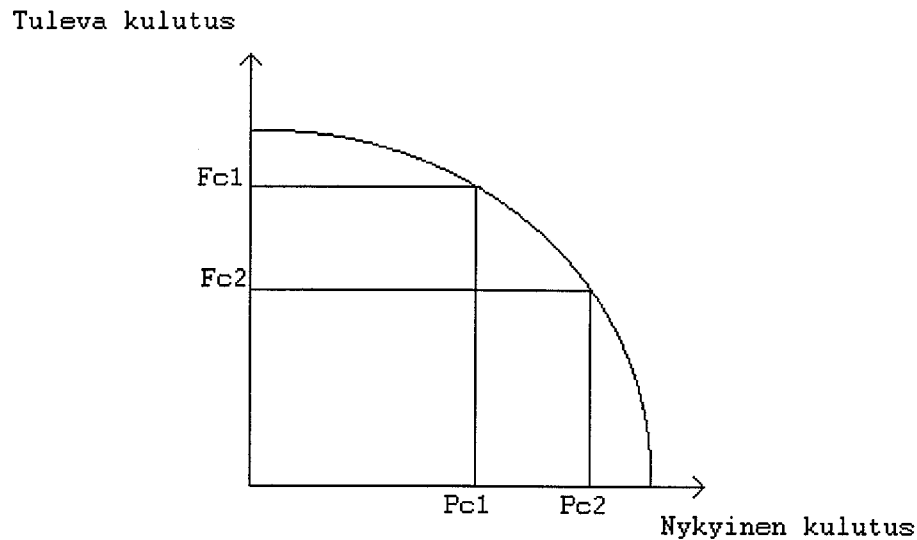
asemaan. Meillä on omassa maassa riittävästi tehtävää ja mahdollisuuksia käyttää pääomia yleiseltä kannalta edullisemmin kuin lainaamalla niitä enemmän tai vähemmän huonoille velallisille ulkomailla.”⁵⁴

3.5. Hypoteesi nykyisen ja tulevan kulutuksen välisestä suhteesta valtiontaloudessa

Taloudelliset toimet ovat helppoja paperilla. Niillä on kuitenkin todelliset seuraukset. Kansainväliset lainamarkkinat voidaan esittää eräänä kansainvälisen kaupan muotona. Ne voidaan nähdä myös väliaikaiseksi kaupaksi. Toisin sanoen nyt voidaan kuluttaa osa tulevasta kulutuksesta.

Yksityisen ihmisen tavoin myös valtiot lainaavat rahaa kulutukseensa. Lainalla maksetaan sen hetkistä käyttöä vastaava rahamäärä. Valtiolla tai yksityishenkilöllä tarvitsee olla tulevaisuudessa tuloja, jotta laina voidaan maksaa takaisin. Myös lainan korot on otettava huomioon. Siksi valtiot tai kuluttaja joutuvat tulevaisuudessa kuluttamaan vähemmän, koska lainan kuoletukset ja korot vaativat sitä. Tämä pätee vain siinä tapauksessa, jos tulot pysyvät muuttumattomina.

⁵⁴ Selostus Risto Rytin Sanomalehtimiesten liiton vuosijuhlan esitelmästä. Pidetty 1930-luvun keskivaiheilla. Kansallisarkisto: Risto Rytin kokoelma. Kansio A 53.

Kuvio 1. Nykyinen ja tuleva kulutus.

Fc= Future consumption, tuleva kulutus
 Pc= Present consumption, nykyinen kulutus

Lähde: Krugman & Obstfeld 1994, 156.

Kuviosta voi havainnollisesti nähdä, että jos oletettu tuleva kulutus on suurta, niin nykyisen kulutustason on oltava pieni, ja päinvastoin.⁵⁵ Reichin (1995) mukaan valtionvelka tai muu velka on ongelma vain, jos raha tuhlataan kulutukseen. Periaate on, että tarpeen vaatiessa lainataan, jotta voidaan investoida korkeampaan tuottavuuden tasoon tulevaisuudessa. Kun uusi tuottavuuden taso on saavutettu, niin velkaa voidaan maksaa takaisin ja saavuttaa sen jälkeen jälleen uusi tuottavuuden taso.⁵⁶ Hypoteesi tulevan ja nykyisen kulutuksen välisestä suhteesta ei siis välttämättä toimi, mikäli lainapääomat käytetään investointitoimintaan. Investoinnit parantavat yleensä tulevaa tuottavuutta. Aina ei tosin käy niinkuin oletetaan.

⁵⁵ Krugman, Paul & Obstfeld, Maurice, International Economics. Theory and Policy. Third Edition. New York 1994, 156.

⁵⁶ Reich, Robert, B., Rajaton maailma. Yritysten ja kansallisvaltioiden uudet pelisäännöt. Forssa 1995, 288. Robert Reich on yhdysvaltalainen Clintonin hallituksen työvoimaministeri. Sen lisäksi hän on Harvardin John F. Kennedy School of Governmentin professori, sekä yksi Yhdysvaltojen johtavista poliittisista taloustieteilijöistä. Hän on opiskellut muun muassa Yale Law Schoolissa ja Oxfordin yliopistossa. Reich kirjoittaa jatkuvasti useisiin taloudellisiin aikakauskirjoihin ja julkaisuihin.

Suomen valtio oli itsenäisyyden ensimmäisinä vuosikymmeninä nettosäästäjä. Mikäli se investoi, niin säästöt lainattiin kunnille ja yksityiselle elinkeinoelämälle. Erityisesti itsenäisyyden alussa korostettiin sijoitustoimintaa. Budjettialijäämiin suhtauduttiin useimmiten kielteisesti. Katsottiin, että jos velkaan joudutaan turvautumaan, sitä ei saa käyttää kulutusmenoihin, vaan tuottaviin pääomasijoituksiin.⁵⁷ Hagfors (1932) ottaa esitelmässään esiin myös valtion varainhankinnan verotukselliset puolet ja kytkee sen tuotannolliseen toimeliaisuuteen. Verotuksella on sosiaalinen funktionsa, mutta se ei myöskään saa olla niin kova, että elinkeinoelämä, tai muu yhteiskunta, kärsii siitä kohtuuttomasti.

” ... jos varoja käytetään tuotannollisiin yrityksiin, näiden yritysten tulee toimia etevämmällä ja tulosrikkaammalla tavalla, kuin mitä kansalaiset itse olisivat pystyneet näitä varoja käyttämään. Jos on pakko ryhtyä laajoihin yhteiskunnallisiin reformeihin, on ne rahoitettava erikoisen suunnitelman avulla ja siksi täydellisesti, etteivät ne, joita tällöin yritetään auttaa, joudu puille paljaille. Mitä verotukseen tulee, on se koetettava pitää niin alhaisena ja yhteiskuntaa vähän rasittavana, kuin suinkin on mahdollista.”⁵⁸

4. SUOMEN VALTIONVELAT 1930-LUVULLA

4.1. Maailman finanssikriisi ja sen vaikutukset Suomessa

Finanssipula on monella tavalla yhteydessä yleiseen talouspulaan, mutta ei kaikilta osiltaan seuraa sitä. Se johtuu ja kehittyy osittain samoista syistä, jotka aiheuttavat talouskriisin ja kehittävät sitä, mutta osittain syyt ovat toisia. Edellytyksenä talouskriisin päättymiseen on, että finanssikriisi on sitä ennen selvinnyt.

⁵⁷ Taimio 1986, 15. Katso tämän työn luku 4.8. Velkojen käyttötarkoitukset.

⁵⁸ Hagfors, M., Poliittisten näkökohtien vaikutus julkiseen talouteen. Esitelmä Kansantaloudellisen Yhdistyksen kokouksessa 13.2.1932. Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/32. Helsinki 1932, 39.

Yleinen rahapula voi olla sekä kansallinen, että kansainvälinen.⁵⁹ Mainitun kaltainen tilanne syntyi 1920-luvun lopulla.

”Yhden yksityisen maan, varsinkin pienen maan, nousu- ja laskukonjunktuurit saattavat vain osaksi riippua kotimaisista tekijöistä, sellaisista kuin maanviljelyssadot, kotimainen rahapolitiikka j.n.e. Mutta osaksi ja useimmissa tapauksissa suurimmaksi osaksi ovat ne riippuneet ulkomaisista tekijöistä.”⁶⁰

Lokakuun 1929 pörssiromahdus aiheutti Yhdysvalloissa lyhytaikaisen, mutta suuren rahakriisin. Se uhkasi koko maailmaa.⁶¹ Useiden lähteiden mukaan Yhdysvaltojen talouselämä ylikuumeni jo ennen vuoden 1929 loppua. Sen johdosta maan käytettävissä oleva luotonantokapasiteetti väheni nopeasti. Se kiristi kansainvälisiä rahamarkkinoita.⁶² Vaikka Yhdysvaltojen maksutase olikin aktiivinen seuraavina vuosina, niin pääoman vienti sieltä ulkomaille oli vähäistä. Yhdysvallat piti silti silmällä sekä kotimaisia, että ulkomaisia pääomamarkkinoita yrittäessään helpottaa rahamarkkinoiden tilannetta.⁶³ 1930-luvun alussa pääomien virta oli enemmän Yhdysvaltoja kohti, kuin sieltä ulkomaille. Ennen rahakriisiä oli päinvastoin.⁶⁴

⁵⁹ Ryti, Risto, Maailman finanssikriisi. Teoksessa Maailmankriisi ja Amerikan Yhdysvaltain rahapolitiikka. Taloudellisen neuvottelukunnan julkaisuja 21. Helsinki 1932, 10. Tämä on Rydin 1930-lukulainen tulkinta.

⁶⁰ Kilpi, O.K., Suomen konjunktuurivaihteluista ennen ja jälkeen maailmansodan. Erityisesti silmälläpitäen konjunktuurien siirtymistä maasta toiseen. Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/32. Helsinki 1932, 192.

⁶¹ Usein esiintyy väitteitä, joiden mukaan Yhdysvaltain pörssiromahdus ja niin sanottu ”musta tiistai” johti siihen, että muissakin maissa alkoi lama. Se ei pidä paikkaansa. Esimerkiksi tukkuhintaindeksit olivat olleet laskussa Kanadassa ja Englannissa jo vuodesta 1925 alkaen. Sen jälkeen laskusuhdanne nopeutui, ja useissa maissa laskuvauhti kiihtyi vuoteen 1929 mennessä. Tästä muun muassa Hoover, Herbert, The Great Depression. The Memoirs of Herbert Hoover. New York 1952, 2-3.

⁶² Ks. esimerkiksi Valkama, Päivi, Suomen talous ja talouspolitiikka 1920-1938. Empiirinen tutkimus. Suomen Pankin keskustelualoitteita 27/89. Helsinki 1989, 34.

⁶³ Suviranta, Bruno, Amerikan Yhdysvaltain rahapolitiikka 1914-1932. Taloudellisen neuvottelukunnan julkaisuja 21. Helsinki 1932, 75, 81.

Laskukauden aiheuttanut kriisi alkoi Suomessa loppuvuodesta 1928.⁶⁵ Esimerkiksi Kalela (1987) ja Hjerppe (1993) ovat molemmat sitä mieltä, että lama alkoi Suomessa Eurooppaa ja muuta maailmaa aikaisemmin. Laman syistä he kirjoittavat vain hieman eri tavalla. Hjerppe kertoo, että monet toimialat ylikuumentivat vuoden 1928 aikana, kun samaan aikaan alkoi muilla sektoreilla näkyä laman merkkejä. Molempien mukaan laskukauden taustalla olivat viennin arvoissa, sekä määrissä tapahtunut samanaikainen väheneminen. Tuonti pysyi samaan aikaan nousuvoittoisena. Näin syntyi huomattava vaihtotaseen alijäämä, ja siitä seurasi rahamarkkinoiden kiristyminen. Laskukauden syvyyttä lisäsi edelleen rakennustuotannon ja sen kerroinvaikutusten synnyttämä jatkuva luotontarve. Nämä tekijät yhdessä johtivat bruttokansantuotteen laskuun, työttömyyteen, sekä ulkomaiseen velkaantumiseen.⁶⁶

Tudeer (1939) mainitsee puolestaan, että vuosina 1926-1927 Suomessa vallitsi korkeasuhdanne, jonka huippu saavutettiin vuonna 1928. Seurauksena oli rahaja pääomakriisi. Yleiseen kehitykseen oli vaikuttamassa monia tekijöitä, mutta huomiota ne eivät saaneet, koska ajat olivat olleet ennen kriisin alkua poikkeuksellisen hyvät.⁶⁷

⁶⁴ Kindleberger, Charles, P., *Keynesianism vs. Monetarism and Other Essays in Financial History*. London 1986, 142. On huomattava, että juuri Yhdysvallat oli Suomen valtion suurimpia lainoittajia.

⁶⁵ Katso esimerkiksi Kalela 1987, 20; Ikonen - Autio - Elonen 1992, 47; Hjerppe, Riitta - Ikonen, Vappu - Valkama, Päivi, 1930-luvun lama ja Suomen velkaantuminen. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 1/93. Helsinki 1993, 6. Hjerppe et.al. artikkeli on julkaistu myös Valtiovarainministeriön kansantalousosaston keskustelualoitteena numero 36/1993; myös Valkama 1989, 35.

⁶⁶ Kalela 1987, 20-21; Hjerppe et.al.1993, 5-6. Lamakauden julkisesta taloudesta näiltä osin myös Pihkala, Erkki, *Statens och kommunernas finanser i Finland under depressionsåren på 1930-talet*. *Historisk tidskrift för Finland*, Årg.59. Helsingfors 1974, 257.

⁶⁷ Tudeer, A. E., *Suomen Pankki 1912-1936*. Helsinki 1939, 261, 268; ks. myös Halme, Veikko, *Vienti Suomen suhdannetekijänä vuosina 1870-1939*. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja B:16. Helsinki 1955, 236-237, 249-259, 270-272. Halme seuraa kansainvälisiä suhdanteita lähinnä sahatavarateollisuuden kautta, mutta sivuaa myös yhteiskunnassa tapahtuvaa yleiskehitystä muun muassa kansantulon kehityksen, rahamarkkinoiden tilanteen, liikepankkien sekä yhteiskunnan maksuvalmiuden, sijoitustoiminnan, työllisyyden, metsä- ja rakennusteollisuuden avulla.

Taloustieteilijät ovat esittäneet jälkeinpäin useita arveluja Suomen lamakauden erityispiirteistä. Niistä osa liittyy valtionvelkaan, osa noudatettuun raha- ja finanssipolitiikan linjaan 1930-luvun kuluessa. Myös Suomen Pankin päätöksiä on jälkikäteen arvosteltu. Tämän työn kannalta oleellisin kysymys liittyy valtionvelkaan. Olisiko valtion luottojen takaisinmaksujen pitänyt olla harkitumpaa, tai hitaampaa. Olisiko näin mahdollisesti säästyneitä varoja voitu ohjata esimerkiksi tuotannollisen toiminnan tukemiseen? Olisiko Suomi noussut lamasta nopeammin jos olisi menetelty toisin? Katsoisin, että jälkiviisaus on turhaa. Olen sitä mieltä, että valittu politiikka on oman aikansa tuote ja sinällään oikeaa politiikkaa. On nimittäin mahdollista, että mikäli 1930-luvulla olisi toimittu talous- tai yleispoliittisesti jollakin toisella tavalla, lama olisi saattanut kestää jopa pidempään kuin se lopulta kesti ja valtio olisi voinut velkaantua lisää omaa syytään. Toisaalta syyllistyn tältä osin samaan jälkiviisauteen, mihin niin useat tutkijat jatkuvasti kirjoituksissaan syyllistyvät. Tosiasiana voi pitää sitä, että Suomen valtio selviytyi lama-ajasta kansainvälisestikin verrattuna nopeasti.⁶⁸

Ryti (1932) määritteli kansainvälisen finanssikriisin siten, että velallismaat olivat kykenemättömiä peittämään maksutaseissaan syntyneitä vajauksia ilman lainoja. Toisaalta oli niin, että saattoi olla mahdotonta saada lainaa. Jotta maailmantalous voi toimia normaalisti, oli valtioiden maksutasevajaukset pystyttävä tavalla tai toisella kattamaan.

1930-luvun alussa maailman maksutasevajaukset olivat noin 2 miljardia dollaria vuodessa.⁶⁹ Luku vaikuttaa suurelta, mutta normaalioloissa se voitiin suorittaa. Esimerkiksi vuonna 1928 myönnettyjen kansainvälisten lainojen kokonaismäärä nousi yli kahteen miljardiin dollariin. Vuoden 1931 keväällä kansainvälinen luottojärjestelmä petti. Se ei voinut toimia niin kuin sen olisi pitänyt. Uusia luottoja ei saanut ja vanhojakin luottoja perittiin takaisin.⁷⁰

⁶⁸ Tutkimuksissa, kirjallisuudessa ja artikkeleissa on lukuisia mainintoja siitä, millä keinoilla Suomi selvisi muita valtioita nopeammin lamasta. Ks. esimerkiksi Turtola, Martti, Risto Ryti - Elämä isänmaan puolesta. Keuruu 1994, 156-160; Hjerppe 1997, Hjerppe et.al 1993.

⁶⁹ Arvio on Yhdysvaltalaiselta McMillanin komitealta. Ks. Ryti 1932.

Hjerppe et.al (1993) kirjoittavat kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden lama-ajan ongelmista seuraavaan tapaan:

”Alkuvuodesta 1931 kansainväliset rahoitusmarkkinat alkoivat olla varsin rauhattomia. Pitkäaikaisten lainojen saanti ainakin Suomeen päättyi kokonaan, ja seuraavat suuremmat pitkäaikaiset ulkomaiset obligaatiolainat laskettiin liikkeelle vasta vuonna 1934. Lyhytaikaisia lainojakaan lainanantajat eivät uusineet ja niitä oli alettava maksaa pois syksyllä 1931.”⁷¹

Kansainvälisessä finanssikriisissä oli muitakin tekijöitä. Eräs syy valtioidenvälisen finanssikriisin puhkeamiseen oli, että suuri osa valtioiden veloista oli sellaisia, jotka eivät auttaneet velallismaisen kansantalouksia tuottavalla tavalla. Pääomia oli lainattu sotatarkoituksiin, kulutukseen, tai sellaisiin sijoituksiin ettei velallisten kyky riittänytkään ulkomaisten suoritusten takaisinmaksamiseen. Valtioilla ei ollut varaa maksaa edes lainojensa korkoja.⁷²

Toinen syy oli kullan arvon nousu. Useimmat maat olivat sitoutuneet kultakantaan. Samaan aikaan niiden maiden hintataso laski. Hintojen lasku oli keskimäärin 40 prosenttia. Se nosti sekä ulkomaisten, että kotimaisten velkojen velallisille tuottamaa rasiitusta.

Kultakannan aikana valtioiden maksutaseiden joutuessa pois tasapainosta, tapahtui tasapainotus automaattisesti. Ensiksi nousivat diskonttokorot. Koronnoston avulla houkuteltiin maahan ulkomaisia pääomia ja estettiin kotimaisia pääomia virtaamasta ulos maasta. Kultakannan romahdettua ei automaattista tasaantumista enää tapahtunut. Korkeakaan korko ei ollut houkutin ulkomaisille pääomille, vaikka normaalioloissa sen piti toimia. Luottamuksen puute teki ulkomaisesta luotonannosta lopun. Koska kansainväliset luottomarkkinat olivat se-

⁷⁰ Ryti 1932, 10-12.

⁷¹ Hjerppe et.al. 1993, 12.

⁷² Huom. Katso tämän työn luvut 7.1.-7.3. Hooverin moratoriosta.

kaisin, ei velallismailla ollut keinoja maksutaseissaan syntyneiden vajeiden ta-soittamiseen. Oli syntynyt erittäin hankala finanssikriisi.⁷³

Suomessa finanssikriisin vaikutukset olivat vähäisiä. Suomen kauppata-se 1930-luvun alussa oli edullinen. Se mahdollisti korkojen ja kuoletusten maksut, sekä lyhytaikaisia velkoja maksettiin takaisin. Suomi oli Rytin mukaan ainoa maa, joka vältti tuonnin ja valuuttakaupan asettamisen valtion kontrollin alaiseksi. Suomi onnistui myös palauttamaan ulkomaisten maksusuhteidensa tasapainon. Suo-messa oli toive, että jos kauppata-se jatkuisi edullisena, niin lyhytaikaisista ulko-maisista veloista oli sen kautta mahdollista päästä kokonaan eroon. Kun sa-manaikaiset pitkäaikaiset ulkomaiset velat olivat myös suhteellisen pieniä, niin Suomi onnistui täyttämään ulkomaiset velvollisuutensa. Tästä Ryti kirjoitti:

”Sillä yksi Suomen kansan todella ihailtavia ominaisuuksia on juuri se, että se osaa kiristää nälkävyötä, silloin kun se on välttämätöntä. Nykyinen pula-aika on opettanut meidät kaikki entistä vakavammin näkemään todellisen köyhyytemme ja mahdollisuuksiemme rajoituk-set, niin että ponnistuksemme taloudelliseen hyvinvointiin nyt nojau-tuvat todellisemmalle ja lujemmalle pohjalle kuin aikaisemmin, talo-udellisen nousukauden vallitessa.”⁷⁴

4.2. Valtion pitkäaikainen ulkomainen lainanotto

Valtionvelka koostuu useista eristä ja sitä on useimmiten monista maista. Velka voi olla sekä pitkä- että lyhytaikaista laatua. Pitkäaikaiset lainat ovat luonteeltaan vakaampia, koska esimerkiksi niiden korot pysyvät lyhytaikaisia lainoja parem-min hallinnassa. Lyhytaikaisia velkoja kutsutaan muun muassa tästä syystä va-kauttamattomiksi veloiksi. Taulukkoon 3 olen koonnut Larjavaaran (1971) perus-

⁷³ Ryti 1932, 12-17; Finanssikriisin syistä myös Komiteanmietintö 9/1932: liite 1, 15-16

⁷⁴ Ryti 1932, 31.

teella Suomen valtion kaikki pitkäaikaiset ulkomaiset luotot lainaryhmittäin vuosina 1919-1939. Mukana ovat sekä velkakirja-, että obligaatiolainat.

Taulukko 3. Valtion pitkäaikaiset ulkomaiset luotot sotien välisenä aikana lainamuodoittain, sekä lainanantajamaittain jaoteltuna, miljoonaa Suomen markkaa.

VUOSI	Lainamäärä maittain, lainamuoto
1919	68,2 miljoonaa Norjan kruunua, velkakirjalaina
1920	4,0 miljoonaa Tanskan kruunua, velkakirjalaina
1921	250,0 miljoonaa Suomen markkaa, obligaatiolaina
1922	150,0 miljoonaa Suomen markkaa, obligaatiolaina
1923	12,3 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria, obligaatiolaina 1,0 miljoonaa Englannin punttaa, obligaatiolaina 9,0 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria, velkakirjalaina
1924	ei lainoja
1925	10,0 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria, obligaatiolaina
1926	15,0 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria, obligaatiolaina
1927	ei lainoja
1928	15,0 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria, obligaatiolaina
1929-1933	ei lainoja
1934	15,0 miljoonaa Ruotsin kruunua, obligaatiolaina 10,0 miljoonaa Yhdysvaltain dollaria, obligaatiolaina 6,9 miljoonaa Ruotsin kruunua, velkakirjalaina
1935-1938	ei lainoja
1939	70,0 miljoonaa Ruotsin kruunua, obligaatiolaina

Lähde: Larjavaara 1971, 346.

Olen yhdistänyt joitakin taulukkoon 3 koottuja lainoja yksinkertaistuksen vuoksi. Valtio otti vuonna 1923 kolme dollarilainaa, yhden velkakirjalainan ja kaksi obligaatiolainaa. Obligaatiolainat olivat suuruudeltaan 10 sekä 2,3 miljoonaa dollaria. Velkakirjalainan suuruus oli 9 miljoonaa dollaria. Vuonna 1934 valtio lainasi Ruotsista useamman kerran. Ensin 15 miljoonan obligaatiolainan ja myöhemmin 4,2 ja 2,7 miljoonan velkakirjalainat. Vuonna 1939 lainattiin edelleen Ruotsista. Ne olivat kaksi obligaatiolainaa suuruudeltaan 30 ja 40 miljoonaa kruunua.⁷⁵

Tärkeimmän huomion voi kohdistaa siihen seikkaan, että lamavuosina 1929-1933 valtio ei saanut uusia pitkäaikaisia ulkomaisia lainoja.⁷⁶ Yleensäkin valtion

⁷⁵ Larjavaara, Tuomas, Pääpiirteitä Suomen ulkomaisesta luotonotosta maailmansotien välisenä aikana. Liiketaloudellinen aikakauskirja. Helsinki 1971, 346.

⁷⁶ Laman jälkeen ensimmäiset ulkomaiset lainat saatiin vuonna 1934. Ks. Suomen Tilastollinen Vuosikirja, Valtion tilinpäätökset. Lappalainen 1997, 51; väittää tosin, että lainaa saatiin jo vuonna 1933.

ulkomainen velanotto oli 1930-luvulla vähäistä. Valtio otti 1930-luvulla vain kolme lainaa ennen vuoden 1939 lainoja. Niiden yhteismäärä oli noin 707 miljoonaa Suomen markkaa.⁷⁷ Sen sijaan itsenäisyyden alkuvuosien lainanotto oli runsasta, joka johtui siitä, että Suomen ulkomaankauppa joutui uuden tilanteen eteen. Venäjän kauppa loppui lähes kokonaan, joten vientituloja sieltä ei enää ollut. Inflaatio oli sodan jälkeen ilmiö, johon ei osattu varautua tarpeellisella vakavuudella, eivätkä inflaatioteoriatkaan olleet vielä kehittyneitä. Suomen markan arvo laski itsenäisyyden alussa nopeasti. Näiden syiden takia valtio joutui turvautumaan ulkomaiseen lainanottoon. Vuodesta 1934 lähtien lainanotto oli maltillista. Vuonna 1939 otettiin isot obligaatiolainat Ruotsista, jotka käytettiin ainakin osaksi sotaan valmistautumiseen.⁷⁸

4.3. Valtionvelka kasvaa nopeasti jo ennen 1930-luvun vaihdetta

Valtionvelka vähentyi vuoden 1929 aikana yli 40 miljoonalla markalla, josta yli 36 miljoonaa markkaa oli ulkomaista, ja yli 3,5 miljoonaa markkaa kotimaasta otettua velkaa. Valtionvelka lisääntyi samaan aikaan siksi, että vuonna 1920 oli otettu sotavahinkojen korvaamiseksi 5,5%:n obligaatiolaina arvoltaan yli 11 miljoonaa markkaa. Sen vuoksi vakautettu valtionvelka oli vuonna 1929 vähentynyt tosiasiallisesti 30 miljoonalla markalla ja sen kokonaismäärä oli yli 3 miljardia markkaa.

Joulukuusta 1928 joulukuuhun 1929 valtionvelka oli pysynyt lähes muuttumattomana. 1928 se oli noin 3,32 miljardia ja 1929 noin 3,27 miljardia markkaa. Velan vähennys oli siten noin 45 miljoonaa, mutta kotimaisen velan lisäys jätti velan kokonaisvähentymisen noin 37,9 miljoonaan markkaan.

⁷⁷ Laskettu taulukon 3, sekä Aution (1992) määrittämien valuuttakurssien perusteella; vrt. Lappalainen, Matti, Suomen maksutase 1914-1939. Taloushistoriallinen katsaus ja tilastot. Suomen Pankin keskustelualoitteita 14/97. Helsinki 1997, 51: Lappalaisen esittämä luku on 640 miljoonaa markkaa.

⁷⁸ Larjavaara 1971, 343, 350. Vuoden 1939 lainojen käyttötarkoitus on oma tulkintani.

Vielä vuoden 1928 lopussa valtiolla oli ainoastaan vakautettua velkaa. Vuoden 1929 lopussa valtiolla oli vakautetun velan lisäksi lyhytaikaista ulkomaista lainaa yli 99 miljoonaa markkaa.⁷⁹

4.4. Vaikeimpien lamavuosien lainanotto

Vuoden 1930 alkupuolella huomattiin, että laman vaikutuksesta valtion tulot vähenivät. Se näkyi valtion tulo- ja menoarviossa. Vastauksena vuoden 1930 budjettiesitykseen eduskunta totesi, että tulojen ja menojen tasapainotus oli vaikeaa. Valtionlainojen saaminen oli mahdotonta. Pääomasäästöt olivat laskeneet. Verotulojen odotettiin jäävän arvioitua pienemmiksi, mikä myös toteutui.⁸⁰

Muun muassa näistä syistä Kallion hallitus esitti tammikuussa 1930, että ulkomailta otettaisiin pitkäaikaista velkaa. Esitys tehtiin siitä huolimatta, että oli tiedossa lainojen saannin vaikeus. Tarkoituksena oli rahoittaa valtion toimesta rakennustöitä. Oikeistopiirit asettuivat vastustamaan velanottoa. Ryti vaati, että jos lainaa otetaan, niin se on käytettävä vanhojen epäedullisiksi muodostuneiden obligaatiolainojen konvertoimiseen⁸¹ edullisemmiksi, sekä lyhytaikaisten velkojen muuttamista pitkäaikaisiksi. Lopulta kävi niin, että pitkäaikaisia lainoja ei kyseisenä vuotena otettu. Lyhytaikaista lainaa otettiin hieman.⁸²

⁷⁹ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, toiset valtiopäivät 1930. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1929, 54-55. Lyhytaikaisen velan määrää voi verrata UNITAKSEN laskelmiin, joissa sen määrä oli 74,5 miljoonaa markkaa. UNITAS 1932, 8.

⁸⁰ Jääskeläinen, Mauno, Itsenäisyyden ajan eduskunta 1919-1938. Teoksessa Suomen kansanedustuslaitoksen historia, osa 7. Helsinki 1973, 367.

⁸¹ Konvertointi tarkoittaa velan muuntamista korkokantaa tai suoritusvelvollisuutta muuttamalla, mikä voi tapahtua molempien osapuolien hyväksytyä menettelyn. Myös valuutan vaihto toiseen voi tapahtua konvertoimalla.

⁸² Hjerppe, Riitta, Jos ei voi ottaa, täytyy lainata - Suomen valtion velka sotien välisenä aikana. Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/97. Helsinki 1997, 13-14; Hjerppe 1993, 14. Lyhytaikaisia pääomia ei tarvittu valtion tulo- ja menoarvion tasapainottamiseksi. Valtionkassa tarvitsi rahaa, koska aiempina vuosina kertynyt pääomasäästö oli vähentynyt. UNITAS 1932, 6.

Lyhytaikainen ulkomainen velka lisääntyi 79 miljoonalla markalla.⁸³ Vaikka valtio ei itse ottanut lainaa suoraan, niin Osuuskassojen Keskuslainarahasto-Osakeyhtiö (OKO) otti 7.2.1930 Ranskasta lainan, joka oli suuruudeltaan 300 miljoonaa frangia. Tällä lainalla oli valtontakuu. Lainasta jäi lainanhankinta- sekä muiden kustannusten jälkeen käytettäväksi noin 429 miljoonaa Suomen markkaa. Tästä summasta annettiin maanviljelijöille ja kunnille kuoletuslainoja.⁸⁴ Koska valtio takasi lainat, niin sillä oli myös korvausvelvollisuus, jos lainat, tai niiden korot jäisivät maanviljelijöiltä tai kunnilta maksamatta. Niin sattumalta myös kävi. 1930-luvun kuluessa lainat jäivät useilta tahoilta hoitamatta. Valtio joutui 26.5.1934 vahvistamaan lailla, että se kantaa näistä frangilainoista koituneet agiotappiot.⁸⁵

Valtio lyhensi vakautettua valtion velkaa vuonna 1930 yli 46 miljoonalla markalla. Tästä ulkomaisen velan osuus oli yli 42 miljoonaa. Vuoden 1920 obligaatiolainojen vuoksi, jotka oli otettu sotavahinkojen korvaamiseksi, kotimaisen nettovelan vähennys jäi vain noin 720 tuhanteen markkaan. Koko valtionvelka vähentyi siten noin 43 miljoonalla markalla. Valtionvelan kokonaismäärä oli joulukuun lopussa vuonna 1930 hieman yli kolme miljardia markkaa. Siitä ulkomaista velkaa oli yli 2,6 miljardia ja kotimaista lainaa noin 408 miljoonaa markkaa. Sen sijaan V.J. Sukselainen kirjoitti vuonna 1937 eräässä artikkelissa, että vuoden 1930 pitkäaikainen ulkomainen valtionvelka oli 3,6 miljardia markkaa. Kotimaisen velan osuus oli sama kuin valtiopäiväasiakirjoissa.⁸⁶ On vaikea selvittää mistä näinkin suuri ero johtuu. Eräs selittävä tekijä on puhtaasti virheen mahdollisuus.

⁸³ Tilastokatsauksia 8/1931, 37. Vrt. UNITAS 1932, 8; Lyhytaikaisen velan määrä vuonna 1930 UNITAKSEN mukaan oli 134 miljoonaa markkaa.

⁸⁴ Komiteanmietintö 9/1935, 27; ks. OKO-lainasta myös Jääskeläinen 1977, 521, Ks. Hyvönen, Valde, OKO:n frangilainan vaiheet. Eripainos Suomen Osuustoimintalehden vihosta numero 12. Pellervo-Seuran julkaisu. Helsinki 1938, 3: Lainan obligaatiot olivat 1000 frangia kappale, korko 5% ja laina-aika alunperin 30 vuotta.

⁸⁵ Komiteanmietintö 9/1935, 28. Agio tarkoittaa valuuttakaupassa osto- ja myyntikurssin välistä eroa. 1930-luvun frangilainojen agiotappiot syntyivät vuoden 1931 markan devalvaation seurauksena. Lainat kävivät kunnille ja maanviljelijöille ylivoimaisiksi hoitaa. Suurimpana syynä lainojen valuuttamääräiseen nousuun oli luopuminen kultakannasta vuonna 1931 ja sitä seurannut markan devalvaatio: Hyvönen 1938, 4-8.

Vakautetusta velasta dollareina oli 67 prosenttia, Suomen markkoissa 15 prosenttia, puntina 13 prosenttia ja loput muiden maiden valuutoissa. Valtion vakauttamaton, eli lyhytaikainen, velka muuttui kassatilanteen johdosta useaan otteeseen. Lyhytaikaisen velan nettolisäys vuoden aikana⁸⁷ oli noin 79 miljoonaa markkaa.

Vaikka hallitus pyrki vuonna 1930 saamaan tulot ja menot tasapainoon, niin valtion budjettiin jäi silti 11,4 miljoonan markan vaje. Lopullisen budjetin vaje oli jo 41,8 miljoonaa, mutta romahdus odotti vasta lopullisen tilinpäätöksen julkistamisen jälkeen. Budjettivaje oli 270,5 miljoonaa markkaa. Nyt oltiin tilanteessa, jossa vaadittiin valtion menojen supistamistoimenpiteitä.⁸⁸

Pekkarinen, Vartiainen, Väisänen ja Åkerholm (1984) ovat kehittäneet tulokinnan finanssipolitiikan suomalaisesta mallista. Mallin erääksi keskeiseksi piirteeksi he muotoilivat muun muassa seuraavaa:

”Valtiontalouden kassarajoitus on ollut Suomen finanssipolitiikan mitoituksessa keskeinen. Se on johtanut pyrkimykseen tasapainottaa ilman lainanottoa budjettitalouden kassaanmaksut ja kassasta-

⁸⁶ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1931. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1930; Sukselainen 1937, 508; Valtiopäivien asiakirjojen ja joidenkin artikkeleiden velkamäärät poikkeavat huomattavastikin toisistaan. Esimerkiksi UNITAS 1936 tukee Sukselaisen artikkelia. Velkamäärät ovat yhtä suuret. UNITAS 1936, 83.

⁸⁷ Ks. Liite 1. Liitteessä näkyvät lyhytaikaisen ulkomaisen ja kotimaisen velan kuukausittaiset muutokset.

⁸⁸ Eduskunnan vastaus hallituksen esitykseen nro 1/1930. Valtiopäivien asiakirjat II; Myös Jääskeläinen 1973, 367; Ks. valtiontalouden supistamistoimista muun muassa Taloudellisen neuvottelukunnan julkaisut, sekä Heikkilä, Hannu, Suomalainen talouspolitiikka. Teoksessa Polvinen, Tuomo - Heikkilä, Hannu - Immonen, Hannu, J. K. Paasikivi - Valtiomiehen elämäntyö 1918-1939, osa 2. Juva 1992, 273-284. Neuvottelukunnan julkaisuissa, sekä Paasikiven elämäkerrassa on vaikuttavat kertomukset niistä toimituksista, joiden avulla valtion menoja pyrittiin 1930-luvun vaikeissa olosuhteissa karsimaan. Mainittakoon, että 1930-luvun alussa suoritettiin esimerkiksi valtion virkamiesten palkkojen alentaminen. Palkkojen alentamisella saavutettiin 12,5 prosenttia kokonaisu säästötavoitteista. Tuon kaltainen toimenpide ei tullut kaiken edes puheeksi 1990-laman aikana.

maksut.”⁸⁹ Periaate on toimiva normaalioloissa, mutta 1930-luvun alun poikkeusoloissa se ei toiminut.

Vakautetun valtionvelan kokonaismäärä oli joulukuun lopussa 1930 yli 3 miljardia markkaa. Siitä ulkomaista oli yli 2,6 miljardia ja kotimaista velkaan noin 408 miljoonaa markkaa. Vakautetusta valtionvelasta oli dollarivelkaa 67%, Suomen markkoissa 15%, punnissa 13% ja loput 5% muiden maiden valuuttoja. Ulkomaisen vakauttamattoman velan määrä vaihteli vuoden 1930 kuluessa useasti. Se johtui valtion kassatilanteesta vuoden kuluessa.

Vuoden 1930 alussa valtiolla oli lisäksi vekseliluottoa 2,5 miljoonaa dollaria, yhteensä yli 99 miljoonaa markkaa. Tämä velka kasvoi osittain vekselivelkana, osittain National City Bank of New Yorkissa avatun revolving credit-tilin takia siten, että se oli lokakuussa yli 431 miljoonaa markkaa. Tämän jälkeen velka väheni niin, että se vastasi noin 4,5 miljoonaa dollaria, yhteensä yli 178 miljoonaa Suomen markkaa. Vakauttamattoman velan nettolisäys oli siten vuoden aikana noin 79 miljoonaa markkaa.⁹⁰

Vakautettua valtionvelkaa vähennettiin vuoden 1931 aikana yhteensä lähes 53 miljoonalla markalla. Siitä ulkomaisen osuus oli noin 49 miljoonaa, ja kotimainen laina väheni lähes 4 miljoonaa. Jälleen vuoden 1920 obligaatioiden vuoksi, jotka oli otettu maailmansodan aikana aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseksi, valtionvelan nettovähennys jäi vain noin 49 miljoonaan markkaan, josta kotimainen nettovelka väheni yli 642 tuhatta markkaa.

Hooverin moratorion johdosta vuoden 1923 lainan eräännytynyt korko, 3%, ja kuoletus siirrettiin erikoissopimuksen mukaan maksettavaksi. Laina olisi eräännytynyt 15.12.1931.

⁸⁹ Pekkarinen, Jukka - Vartiainen, Juhana - Väisänen, Jarmo - Åkerholm, Johnny, Suomalainen finanssipolitiikka ja kysynnän säätely. Teoksessa Sata vuotta Suomalaista kansantaloustiedettä. Vammala 1984, 209.

⁹⁰ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1931. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1930, 65-66.

Vakautetun valtionvelan kokonaismäärä joulukuun lopussa 1931 oli noin 2,9 miljardia markkaa, josta ulkomaisen velan osuus noin 2,5 miljardia, ja kotimaisen osuus noin 400 miljoonaa markkaa. Jos ulkomaisen velan määrä lasketaan joulukuussa 1931 vallinneiden markkinakurssien mukaan, niin velan määrä 31.12. 1931 oli noin 5,1 miljardia, ja koko vakautetun velan määrä oli yli 5,5 miljardia markkaa.

Vakautetuista valtionveloista dollarivelkaa oli 81%, puntavelkaa 11%, guldeneissa 4% ja loput 4% muissa valuutoissa.

Vakauttamattomat velat vaihtelivat vuoden 1931 aikana. Vuoden alussa koko vakauttamaton velka oli 4,5 miljoonaa dollaria, yhteensä lähes 179 miljoonaa markkaa. Vuoden loppuun mennessä velka oli jo 8,5 miljoonaa dollaria, yhteensä lähes 349 miljoonaa markkaa.⁹¹ Vuonna 1931 valtio joutui käyttämään myös kotimaista vakauttamatonta luottoa. Sen lisäksi valtio lainasi yksityispankeilta 50 miljoonaa, jonka maksoi takaisin lokakuussa.

Ulkomaisen vakauttamattoman nettovelan lisäys vuonna 1931 oli yli 170 miljoonaa, ja kotimaisen yli 64 miljoonaa markkaa, yhteensä noin 235 miljoonaa markkaa.⁹²

Eduskunta ja hallitus pelkäsivät huonojen aikojen jatkuvan vielä pitkään vuosien 1930-32 jälkeenkin. Se ilmenee muun muassa eduskunnan tulo- ja menoarvion yleiskeskustelun kautta vuodelta 1932. Sekä pääministeri Sunila, että valtiovarainministeri Järvinen olivat sitä mieltä, että myös jatkossa tarvittaisiin valtion menojen leikkauksia.⁹³ Valtionlainojen maksuihin ei puututtu. Niiden lyhennykset pyrittiin aina hoitamaan ajallaan.

⁹¹ UNITAKSEN laskelmien mukaan lyhytaikaisten velkojen määrä vuoden 1931 lopussa oli 238,2 miljoonaa markkaa. UNITAS 1932, 8.

⁹² Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1932. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1931, 73-74.

⁹³ Valtiopäivien pöytäkirjat 2/1932. Tulo- ja menoarvion yleiskeskustelu vuodelle 1933, 1569-1574.

Niinpä vakautettua valtionvelkaa vähennettiin jälleen maksusuunnitelmien mukaisesti vuoden 1932 aikana yli 52 miljoonalla, josta ulkomainen velka väheni yli 55 miljoonaa markkaa, ja kotimainen yli 4 miljoonaa markkaa. Toisaalta ulkomainen velka lisääntyi yhteensä yli 208 miljoonalla, koska vuoden 1923 lainan erääntyneet korko- ja kuoletusmaksut, yhteensä 312 tuhatta dollaria, jätettiin suorittamatta, mutta lisättiin lainan kuolettamatta olevaan määrään laina kirjanpitoarvon mukaan Suomen rahaksi muutettuna. Tämä 3%:n laina jäi Hooverin moratorion vuoksi suorittamatta.⁹⁴ 23.5.1932 päivätyllä erikoissopimuksella ne sovittiin kuolettavaksi kymmenen vuoden kuluessa alkaen 15.12.1933. Sopimuksen mukaan maksu suoritettaisiin yhtä suurin vuotuismaksuin, joihin sisältyi 4%:n korko.

Kotimaisen lainan lisäys johtui kolmen uuden laina ottamisesta. Huhtikuussa laskettiin liikkeelle 60 miljoonan palkinto-obligaatiolaina. Marras-joulukuussa laskettiin liikkeelle 100 miljoonan suuruinen 7%:n obligaatiolaina, joka oli tarkoitettu työttömyyden torjumiseksi. Joulukuussa otettiin lisäksi Enso-Gutzeit Osakeyhtiöltä 240 tuhannen punnan suuruinen kuoletuslaina, joka oli arvoltaan noin 54,5 miljoonaa markkaa. Näiden lisäksi sotavahinkojen korvaamiseksi laskettiin liikkeelle obligaatioita. Kotimainen velka lisääntyi edellisten toimenpiteiden johdosta yhteensä lähes 200 miljoonaa markkaa.

Vakautetun velan kokonaismäärä oli vuoden 1932 lopussa noin 3,1 miljardia markkaa. Siitä ulkomaisen osuus oli yli 2,5 miljardia, ja kotimaisen velan osuus yli 600 miljoonaa markkaa. Koko vakautetusta velasta oli dollarivelkaa 73,5%, Suomen markoissa 12,3%, Englannin puntina 9,9% ja loput Ranskan frangeissa sekä Tanskan kruunuina.⁹⁵

⁹⁴ Korko- ja kuoletusmaksut erääntyivät ajalta 1.7.1931 - 30.6.1932. Lainan korko muutettiin 15.12.1933 3,5 prosentiksi.

⁹⁵ Valtiopäiväasiakirjat 3-5, valtiopäivät 1933. Kertomus valtiovarain tilasta vuodelta 1932, 169-170; Valtiopäiväasiakirjat ja Ahvenainen (1992) eroavat hieman lainamäärissä. Ahvenaisen mukaan Enso-Gutzeit lainasi valtiolle 225000 puntaa, eli noin 52 miljoonaa markkaa. Tämän lisäksi Ahvenainen mainitsee, että Enso-Gutzeit otti uutta ulkomaista lainaa valtion rahapulan lievittämiseksi, ja luovutti syksyllä 1932 valtiolle 375000 puntaa, yhteensä 131 miljoonaa markkaa vastaavan summan. Ks. Ahvenainen, Jorma, Enso-Gutzeit Oy 1872-1992. Osa 2, vuodet 1924-1992. Jyväskylä 1992, 422.

4.5. Varovaisen ajattelun lainapolitiikkaa

Suomi maksoi vuoden 1933 aikana pitkäaikaista velkaa pois lähes 70 miljoonaa markkaa, josta ulkomaisen osuus oli noin 56,4 miljoonaa ja kotimaisen osuudeksi jäi noin 13,3 miljoonaa markkaa. Vuonna 1920 oli otettu toiminimeltä Det Store Nordiske Telegrafskab-nimiseltä toiminimeltä neljän miljoonan Tanskan kruunun suuruinen laina, joka maksettiin vuoden kuluessa loppuun.

Kotimainen velka lisääntyi 165 miljoonalla markalla koska valtio laski liikkeelle 7%:n työttömyyslainan suuruudeltaan 15 miljoonaa markkaa, sekä otti lyhytaikaista velkaa 150 miljoonaa markkaa työttömyyden helpottamiseksi.

Koko vakautetun, eli pitkäaikaisen, velan määrä oli vuoden 1933 lopussa noin 3,2 miljardia markkaa. Ulkomaisen velan osuus siitä noin 2,45 miljardia ja kotimaisen velan osuus noin 755 miljoonaa markkaa. Kun näistä määristä vähennettiin valtiokonttorin lainojen kuolettamista varten ostamien obligaatioiden määrä, niin pitkäaikaisen ulkomaisen valtionvelan kokonaismääräksi jäi vuoden lopussa 3,1 miljardia markkaa. Pitkäaikaisen velan jakauma oli seuraava: dollari-lainoja noin 60 %, Suomen markoissa 23 %, Englannin puntina 13 %. Loput Hollannin guldeneissa, sekä Ranskan frangeissa.

Lyhytaikainen, eli vakauttamaton, valtionvelka vuoden 1933 lopussa oli seuraava. Kotimaista lyhytaikaista velkaa oli vuoden päätteessä noin 49 miljoonaa markkaa. Kun se oli vuoden alussa ollut yli 129 miljoonaa markkaa, niin lyhennys oli huomattava. Lyhytaikainen ulkomainen velka pysyi lähes muuttumattomana. Sen määrä vuoden alussa oli noin 351 miljoonaa markkaa ja vuoden lopussa noin 359 miljoonaa markkaa.

Valtion kotimaisista velkojista suurimmat olivat Postisäästöpankki ja Enso-Gutzeit Oy. Molemmat velkoivat valtiolta yli 50 miljoonaa markkaa. Valtio maksoikin näistä suurimman osan pois vuoden aikana. Ulkomaisista velkojista mai-

nittakoon englantilainen Hambros Bank Ltd, sekä sveitsiläinen Bank for International Settlements.⁹⁶

Valtio lyhensi pitkäaikaista velkaansa vuoden 1934 aikana lähes 73 miljoonalla markalla. Sen lisäksi valtio lunasti vuonna 1934 irtisanotun, mutta jo vuonna 1922 otetun, lainan suuruudeltaan noin 145 miljoonaa markkaa.⁹⁷ Pitkäaikaisen valtionvelan kokonaisvähennys oli sen vuoksi yli 203 miljoonaa markkaa, josta kotimaisen osuus 15 miljoonaa.

Samalla kun valtio lyhensi entisiä lainoja, se otti uutta velkaa. Valtio tarvitsi rahaa useiden hankkeidensa rahoittamiseen. Näitä olivat puhelinlaitoksen laajentaminen ja kehittäminen, työttömyyden alentaminen, suhdannerahaston perustaminen ja uusien merivartioalusten rakentaminen. Uudet lainat lisäsivät ulkomaista pitkäaikaista velkaa yli 540 miljoonalla markalla.⁹⁸ Ulkomaisten ja kotimaisten lainojen määrä meni melkein tasan. Pitkäaikaisten velkojen kokonaismäärä oli vuoden lopussa yli 3,5 miljardia markkaa, josta ulkomaisten velkojen osuus noin 2,5 miljardia ja kotimaisen velan osuus noin miljardin verran. Kun veloista vähennetään valtiokonttorin kuoletuksia varten ostamat obligaatiot, jäi valtiovelan kokonaismääräksi 3,2 miljardia markkaa.

Kaikista pitkäaikaisista valtionveloista dollareina oli noin 54 %, Suomen markkoissa 23 %, Englannin puntina 12 %. Loput Hollannin guldeneissa, ruotsin kruunuihin ja Ranskan frangeina.

Valtion lyhytaikaiset velkasitoumukset vähenivät vuoden 1934 aikana huomattavasti. Vuoden alussa lyhytaikaista ulkomaista velkaa oli noin 359 miljoonaa

⁹⁶ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1934. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1933, 126-127.

⁹⁷ V.J. Sukselaisen mukaan vuoden 1922 laina konvertoitiin halvempikorkoiseksi kotimaiseksi lainaksi. Sukselainen 1937, 509.

⁹⁸ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1935. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1934, 137-139. Ks. myös Tilastokatsauksia 8/1935, 40.

markkaa, mutta vuoden lopussa vain 59 miljoonaa. Kotimaiset lyhytaikaiset velat pysyivät vuoden aikana lähes muuttumattomina.⁹⁹

Vuoden 1935 aikana pitkäaikaisia velkoja lyhennettiin noin 79 miljoonalla markan edestä. Sen lisäksi valtio lunasti vuosina 1925 ja 1928 otetut lainat arvoltaan lähes 900 miljoonaa markkaa. Näiden vuoksi pitkäaikaiset ulkomaiset velat vähenivät ulkomaisen velan osalta noin 950 miljoonalla markalla ja kotimaisen velan osalta yli 18 miljoonalla markalla.

Valtionvelka kuitenkin lisääntyi mainittujen lainojen lunastamiseksi otettujen uusien lainojen johdosta. Uusia lainoja olivat: 10 miljoonan dollarilaina, yhteensä 460 miljoonaa markkaa. Kotimainen 300 miljoonan obligaatiolaina. Sekä 100 miljoonan markan suuruinen palkinto-obligaatiolaina. Yhteensä valtionvelka lisääntyi siis 860 miljoonan markan edestä, koska aiempia epäedullisia lainoja konvertoitiin edullisemmiksi.¹⁰⁰ Kaikkiaan valtionvelan nettovähennys oli siis vain 100 miljoonaa markkaa.

Pitkäaikaisten valtionvelkojen kokonaismäärä vuoden 1935 lopussa oli yhteensä yli 3,4 miljardia markkaa, josta ulkomaisen velan osuus noin 2 miljardia ja kotimaisen velan osuus yli 1,4 miljardia markkaa. Kun näistä määristä vähennetään valtiokonttorin tulevia velan kuoletuksia varten ottamien obligaatioiden arvo, niin lopulliseksi pitkäaikaisen valtionvelan määräksi muodostuu hieman yli kolme miljardia markkaa. Kaikista pitkäaikaisista veloista dollareissa oli 45 %, Suomen markoissa 30 %, Englannin punnissa 13 %. Loput edelleen ruotsin kruunuina, Hollannin guldeneina, sekä Ranskan frangeina.

Valtion ulkomaiset lyhytaikaiset velat pysyivät lähes muuttumattomina vuoden 1935 aikana. Sen sijaan kotimaisissa veloissa tapahtui muutos toukokuun ja lokakuun välisenä aikana, jolloin velka lisääntyi sadalla miljoonalla markalla. Tämä

⁹⁹ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1935. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1934, 137-139.

¹⁰⁰ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1936. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1935, 144-145. Ks. myös tilastokatsauksia 6/1936, 46.

johtui siitä, että postisäästöpankin hallussa olleet valtion lyhytaikaiset velkasi-
toumukset siirrettiin suhdannerahastoon. Vuoden päättyessä valtion lyhytaikai-
nen velka oli kokonaisuudessaan postisäästöpankista.¹⁰¹

*Vuoden 1935 aikana alkaa selvästi näkyä valtionlainojen konvertointi ulkomaisis-
ta lainoista kotimaisiksi lainoiksi. Tämä johtui siitä, että ulkomaisten lainojen eh-
dot ja korot olivat muuttuneet kansainvälisten rahaolojen johdosta epäedullisiksi.
Kotimaiset lainat olivat halvempia. Se, miten esimerkiksi Risto Ryti vaikutti ulko-
maisten lainojen takaisinmaksuun, selvitetään tämän työn myöhemmissä vai-
heissa.*

4.6. Suurimpien talouskasvun vuosien valtionvelka

Vuoden 1936 aikana lyhennettiin pitkäaikaisia velkoja yli 341 miljoonalla markal-
la. Siihen sisältyy sekä työttömyyden vähentämiseksi vuonna 1933 otettu työt-
tömyyslaina ja yhden lyhytaikaisen lainan lunastaminen, yhteensä 180 miljoonan
markan edestä. Näiden lisäksi valtio lunasti loput vuonna 1926 otetusta dollari-
lainasta, yhteensä 510 miljoonaa markkaa, sekä vuonna 1919 Aktiebolaget Tor-
nator Osakeyhtiön osakkeiden ostamiseen otetusta lainasta loput, eli noin 47
miljoonaa markkaa.¹⁰² Näiden toimien johdosta pitkäaikainen valtionvelka väheni
noin 900 miljoonalla markalla.

Pitkäaikainen velka lisääntyi kuitenkin jälleen, koska mainittujen velkojen konver-
toimiseksi otettiin kaksi obligaatiolainaa: 300 ja 600 miljoonan markan lainat.
Lisäksi valtio nosti loput vuonna 1934 sovitusta, merivartioalusten rakentamista
varten otetusta, lainasta. Näin kotimainen valtionvelka lisääntyi yli 900 miljoonaa

¹⁰¹ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1936. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1935, 144-145.

¹⁰² Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1937. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1936, 155; Ahvenainen 1992, 424: Valtio merkitsi uutta pääomaa Enso-Gutzeitiin 54 miljoonan markan arvosta, johon yhteyteen Tornator Osakeyhtiön osakkeiden lunasta-
minen sidottiin.

markkaa.¹⁰³ Samaan aikaan, kun ulkomainen velka vähentyi yli 650 miljoonalla markalla, lisääntyi kotimainen velka samalla määrällä. Hallitus esitti velkojen konvertoimisen takia lisäbudjettia, joka nosti menot 636 miljoonaan markkaan. Menojen lisäys oli 155 miljoonaa markkaa. Eduskunta lisäsi menoja vielä yli kymmenellä miljoonalla. Se nosti valtion budjettivajeen vuonna 1936 noin 188 miljoonaan markkaan.¹⁰⁴

Vakautetun, pitkäaikaisen, velan kokonaismäärä vuoden lopussa oli 3,4 miljardia markkaa, josta ulkomaista noin 1,4 miljardia ja kotimaista noin 2 miljardia markkaa. Kun määristä vähennetään valtiokonttorin kuoletuksia varten ostamat obligatiot, niin velan määräksi jäi noin kolme miljardia markkaa.

Nyt velkojen suhteet olivat muuttuneet. Edellisenä vuonna Suomen rahan määristä valtionvelkaa oli vain kolmisenkymmentä prosenttia. Vuonna 1936 kaikista pitkäaikaisista veloista Suomen markoissa oli jo peräti 50,5 %, dollareissa 26,1 %, punnissa 13,1 %. Loput veloista oli guldeneissa, kruunuissa ja frangeissa. Eli jo tässä vaiheessa suuri osa valtion pitkäaikaisista veloista oli saatu muutettua ulkomaisista kotimaisiksi.

Valtion kotimaiset lyhytaikaiset velat olivat kokonaan postisäästöpankista. Sen määrä oli vuoden alussa noin 76 miljoonaa markkaa, ja vuoden lopussa noin 81 miljoonaa markkaa. Ainoa näkyvä vähentyminen näissä veloissa tapahtui touku-kuussa, jolloin velka väheni siksi, että 21 miljoonaa Alkolta otettua lainaa sijoitettiin postisäästöpankkiin. Muun kotimaisen velan muutokset selittyvät postisäästöpankin panoista ja otoista sekä pääomaan lisätyistä koroista. Valtion lyhytaikainen velka pysyi vuoden aikana muuttumattomana. Sen määrä oli noin 56,5 miljoonaa markkaa.¹⁰⁵

¹⁰³ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1937. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1936, 155.

¹⁰⁴ Jääskeläinen, Mauno, Demokratian kriisi. Valtioneuvoston historia 1917-1966, osa 1. Helsinki 1977, 547.

¹⁰⁵ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1937. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1936, 155-156.

Valtio lyhensi pitkäaikaisia velkojaan vuonna 1937 noin 239 miljoonalla markalla. Sen lisäksi valtio lunasti kolmen lainan jäljellä olleen osuuden. Niitä olivat vuonna 1909 kulkulaitosrahaston lisäämiseksi otetun lainan osuus noin 35 miljoonaa markkaa. Vuoden 1918 vapaudenlainan jäljellä ollut osa, noin 86,5 miljoonaa markkaa. Vuonna 1934 puhelinlaitoksen laajentamista ja kehittämistä varten otetusta lainasta oli jäljellä 82 miljoonaa markkaa. Eli pitkäaikaiset ulkomaiset lainat vähenivät näiden lyhennysten ja lunastusten jälkeen lähes 253 miljoonaa markkaa ja kotimaiset lainat vähentyivät yli 362 miljoonan markan edestä.

Näitä toimenpiteitä varten valtio otti uutta pitkäaikaista velkaa kotimaasta yhteensä yli 845 miljoonaa markkaa. Pitkäaikaisen velan nettolisäys oli sen vuoksi yli 234 miljoonaa markkaa. Kun ulkomainen velkaantuminen väheni noin 253 miljoonalla, niin kotimaisen velan lisäys oli noin 487,5 miljoonaa markkaa.

Koko pitkäaikaisen velan määrä oli vuoden 1937 lopussa noin 3,6 miljardia markkaa. Siitä ulkomaista oli vain reilun miljardin verran. Kotimaisen velan osuus ylitti kaksi ja puoli miljardia markkaa. Kun näistä määristä vähennetään valtiokonttorin tulevia kuoletuksia varten ostamat obligaatiot, niin velan lopulliseksi määräksi jäi noin 3,2 miljardia markkaa.

Velkojen suhteet olivat jälleen muuttuneet. Koko velasta Suomen markkoissa oli noin 70 prosenttia, Yhdysvaltain dollareissa noin 14 prosenttia, Englannin puntila lähes 11 prosenttia. Loppu velka oli Hollannin guldeneissa, Ruotsin kruunussa ja Ranskan frangeissa.

Valtion lyhytaikainen kotimainen velka oli kokonaan postisäästöpankista. Sen määrä oli noin 80 miljoonaa markkaa vuoden alussa. Vuoden päätteessä se oli noin 176 miljoonaa markkaa. Velka lisääntyi tammikuussa lähes viidenkymmenen miljoonan markan edestä, kun postisäästöpankkiin sijoitetusta seitsemän miljoonan Ruotsin kruunun puhelinlainasta maksettiin osa takaisin.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1938. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1937, 161-162.

4.7. Talouskasvusta kohti sotataloutta

Valtio lyhensi vuonna 1938 pitkäaikaisia velkojaan suunnitelmien mukaan noin 214 miljoonalla markalla. Sen lisäksi maksettiin kokonaan jäljellä ollut osa vuoden 1889 kulkulaitosrahaston lisäämiseksi otetusta lainasta. Valtio lunasti ja irtisanoi, eli maksoi kokonaan, myös vuosien 1895, 1898 ja 1901 lainojen jäljellä olleet pääomat. Näiden takaisinmaksujen jälkeen valtion pitkäaikaiset ulkomaiset lainat vähenivät lähes 74 miljoonalla markalla.

Samalla kun ulkomaiset lainat vähenivät, otettiin kotimaista lainaa sen tilalle. Pitkäaikaisten lainojen kokonaislisäys oli 38 miljoonaa markkaa. Ulkomainen velka vähentyi 146 miljoonalla markalla, mutta kotimainen vastaavasti lisääntyi 184 miljoonalla markan edestä. Kaikkien pitkäaikaisten velkojen määrä oli joulukuun lopussa 1938 lähes 3,7 miljardia markkaa. Siitä ulkomaista velkaa oli tässä vaiheessa enää noin 900 miljoonaa markkaa. Kaikki muu oli joko uutta kotimaista velkaa, tai ulkomaiset velat oli konvertoitu kotimaisiksi lainoiksi.

Valtion lyhytaikaiset lainat olivat kaikki postisäästöpankista. Niiden määrä oli vuoden 1938 alussa noin 176 miljoonaa markkaa ja vuoden päättyessä noin 56,7 miljoonaa markkaa. Useimmat lyhytaikaisten kotimaisten velkojen muutokset selittyvät postisäästöpankin panoista ja otoista, sekä pääomiin lisätyistä koroista.

Kaikista valtionlainoista oli vuoden 1938 päättyessä kotimaisia lainoja jo 75,5 prosenttia, dollareissa 18,1 prosenttia, puntamääräisenä 3,3 prosenttia. Jäljelle jäävä osuus oli Ruotsista saatua velkaa.¹⁰⁷

Vuoden 1939 aikana valtio lyhensi pitkäaikaisia lainoja noin 299 miljoonalla markalla. Velka lisääntyi silti, koska Ruotsista ja kotimaasta otettiin uutta velkaa. Ruotsista saatiin kaksi obligaatiolainaa, yhteensä 70 miljoonaa kruunua. Näistä

¹⁰⁷ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1939. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1938, 164-165.

ensimmäinen 30 miljoonaa kruunua oli 2,5 prosentin korkoinen. Toinen laina, 40 miljoonaa kruunua, saatiin viiden prosentin korolla. Eli näiden lainojen lainanhoitokustannukset eroavat toisistaan merkittävästi. Miksi lainat eivät olleet samoilla ehdoilla? Siihen en pysty antamaan vastausta.

Suomesta valtio lainasi useita satoja miljoonia markkoja palkinto-obligaatioiden avulla. Näistä 200 miljoonaa markkaa oli myönnetty jo vuoden 1938 aikana, mutta nostettiin vasta vuonna 1939. Lisäksi liikkeelle laskettiin 5 prosentin korolla puolustuslaina, jonka määrä oli 650 miljoonaa markkaa.

Näiden toimien vuoksi valtion pitkäaikaiset lainat lisääntyivät kokonaisuudessaan yli 1,3 miljardin markan edestä. Siitä ulkomainen velka nousi 683 miljoonaa markkaa, ja kotimainen velkamäärä 671 miljoonaa markkaa. Valtion pitkäaikaisien lainojen kokonaismäärä nousi vuoden 1939 lopussa sotien välisen ajan korkeimmaksi, yli viiteen miljardiin markkaan. Ulkomaisen velan osuus oli noin 1,5 miljardia ja kotimaisen velan osuus noin 3,5 miljardia Suomen markkaa.

Nyt velkojen suhteelliset osuudet olivat jälleen muuttuneet siten, että velka Suomen markkoissa oli vähentynyt edellisvuoden 75,5 prosentin osuudesta 64,9 prosenttiin. Dollarilainojen osuus laski 15,2 prosenttiin. Myös puntalainat vähentyivät hieman. Velkaa puntina oli 2,6 prosenttia. Ruotsista saadut velat nousivat eniten. Nyt niiden osuus kokonaisvelasta oli peräti 17,3 prosenttia, kun niiden osuus vuonna 1938 oli vain 3,1 prosenttia.

Valtion lyhytaikaiset velat muuttuivat vuoden 1939 aikana seuraavasti. Vuoden alussa velkaa oli 56,7 miljoonaa markkaa, ja vuoden lopussa 757,4 miljoonaa markkaa. Lyhytaikaisten kotimaisten velkojen kasvun selittävät useat diskonttaukset. Niitä tehtiin Kansallis-Osake-Pankissa 50 miljoonalla, Pohjoismaiden Yhdyspankissa 40 miljoonalla, Helsingin Osakepankissa 25 miljoonalla, Säästöpankkien Keskus-Osake-Pankissa 25 miljoonan edestä. Näiden lisäksi valtio diskonttasi vuoden lopulla Suomen Pankissa 200 miljoonan ja 400 miljoonan mar-

kan vekselit. Valtiolle syntyi siis vekseliluottoa, jonka kokonaismäärä oli vuoden 1939 lopussa 715 miljoonaa markkaa.¹⁰⁸

4.8. Velkojen käyttötarkoitukset

Velkojen käyttötarkoitukset ovat osittain tulleet esille kertoessani valtionveloista valtiopäiväasiakirjojen perusteella. Sitä kautta ne eivät ehkä selviä niin hyvin kuin mahdollista, joten kerron tässä sen, mihin tarkoituksiin velkaa otettiin, ja miten ne allokoituivat. Missään muussa taloudellisessa osaselvityksessä ei kerrota näin yksityiskohtaisesti 1930-luvun valtionvelkojen käyttötarkoituksista.

1930-luvun kuluessa valtiolla oli vielä lainoja niinkin kaukaa kuin vuodelta 1889. Uusia pitkäaikaisia ulkomaanlainoja valtio sai, tai otti, vain vuosina 1934 ja 1939. Pitkäaikaisimmat lainat olivat vuosilta 1889, 1895, 1898, 1901 ja 1903. Vuoden 1889 laina oli otettu kulkulaitosrahaston lisäämiseksi. Seuraavat neljä lainaa käytettiin rautateiden rahoittamiseen. Kyseiset lainat maksettiin kokonaisuudessaan takaisin vuoden 1938 aikana. Takaisinmaksuja varten valtio otti uusia lainoja kotimaasta. Vuoden 1909 lainalla vahvistettiin kulkulaitosrahastoa entisestään. Vuosina 1920-29 valtio otti useita sellaisia valuutta- ja obligaatiolainoja ulkomailta, joiden käyttötarkoituksesta ei ole täyttä varmuutta. Arvioin, että niitä käytettiin infrastruktuurin parantamiseen, muuhun kulutukseen, sijoitustoimintaan, sekä valtion kassatilanteen hyväksi.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1940. Kertomus valtiovarain tilasta vuonna 1939, 170-171.

¹⁰⁹ Lainarahan käyttö sijoitustoimintaan perustuu osaksi omaan arviooni. Valtionlainoja käytettiin ainakin Enso Gutzeit Oy:n ja Tornator Oy:n osake-enemmistöjen ostamiseen. Näiden lisäksi valtio hankki muitakin osakkeita, kuten Petsamo Oy:stä, Osuuskassojen Keskuslainarahasto Oy:stä, Maakiinteistöpankista ja Puhelinyhtiöistä. Käytettiinkö näiden osakkeiden ostamiseen ulkomaisia tai kotimaisia lainoja? Vuoden 1938 lopussa valtion osakeomistus oli hankinta-arvoltaan peräti 841 miljoonan markan arvoinen. Osakesijoittamisen lisäksi valtiokonttori sijoitti valtion rahaa talletuksina liikepankkeihin. Tarkoitus oli sijoittaa rahat tuottavasti. Ks. Blomstedt, Yrjö, Valtiokonttori 1875-1975. Historiallinen katsaus. Helsinki 1976, 96-97; Enso-Gutzeit Oy:stä ja Tornator Oy:stä Ahvenainen 1992, 424.

Vuoden 1923 aikana kirjautui Yhdysvalloista saatu yhdeksän miljoonan dollarin laina, joka myöhemmin tunnetaan niin sanottuna Hoover-lainana. Alunperin se oli viljalaina United States Grain Corporationilta.¹¹⁰ Tällä kyseisellä lainalla on mielenkiintoinen historia, josta kerron tämän työn myöhemmässä osassa. Hoover-lainan takaisinmaksuaikakin oli varsin pitkä. Sen viimeinen erä oli maksussa valtion tilinpäätösten mukaan 15.12.1984.¹¹¹

Valtio sai vuoden 1923 aikana lainoja myös The National City Bank of New Yorkilta, Svenska Obligationskreditaktiebolagetilta, sekä Hambros Bank Limitedilta. Ne eivät olleet alunperin kovin edullisia, sillä niiden korko oli kuuden prosentin luokkaa. Vuonna 1934 valtio sai näiden lainojen puntaosuuden konvertoituksi edullisemmaksi, tosin vain yhdellä prosenttiyksiköllä.

Vuosina 1934-35 eduskunta valtuutti hallituksen ottamaan lyhytaikaisia lainoja ulkomailta, jotta epäedulliset vuosien 1925 seitsemän prosentin, 1926 kuuden ja puolen prosentin ja 1928 viiden ja puolen prosentin dollarilainat voitiin maksaa takaisin.¹¹² Vuoden 1934 laina saatiin Stockholms Enskilda Bankilta. Vuoden 1934 aikana valtio lainasi rahaa myös puhelinlaitoksen laajentamista varten. Seuraavan vuoden laina neuvoteltiin Brown Brothers Harriman and Company-yhtiön välityksellä. Tietoa siitä, mistä pankista kyseinen laina saatiin, ei ole. Tämän jälkeen meni muutamia vuosia, ennenkuin valtio lainasi tarpeisiinsa pitkäaikaisia ulkomaista pääomaa. Vuoden 1939 lainat, jotka olivat seuraavat pitkäaikaiset ulkomaiset lainat, otettiin Ruotsista. Niillä sekä lyhennettiin entisiä velkoja, mutta parannettiin osaltaan maanpuolustusta.¹¹³

¹¹⁰ Valtiopäiväasiakirjat, Valtion tilinpäätökset eri vuosilta.

¹¹¹ Valtiopäiväasiakirjat 4-5, valtiopäivät 1932. Selvitys valtionvelasta vuodelta 1931. Liite valtion tilinpäätökseen vuodelta 1931.

¹¹² Asetukset 408 ja 424 valtioneuvoston lainanottovaltuuksista. Annettu 16.6.1934 ja 31.12.1935.

¹¹³ Valtiopäiväasiakirjat, Valtion tilinpäätökset eri vuosilta; Suomen Tilastollinen Vuosikirja eri vuosilta. Puhelinlaitoksen laajentamista varten vuonna 1934 saadusta lainasta on maininta myös Sukselaisen artikkelissa. Sukselainen 1937, 509.

Valtion kotimainen lainaaminen oli 1920-1930-luvuilla vilkasta. Kolmekymmentäluvun alussa kotimaisen lainan ottaminen valtiolle ei ollut mahdollista, koska Suomessa oli pääomapula.¹¹⁴ Laman jälkeen valtio oli lähes koko 1930-luvun velkaa postisäästöpankille. Vanhoista lainoista 1930-luvulla vaikuttivat vuoden 1918 vapaudenlainat. Ne maksettiin kokonaan takaisin vuoden 1936 aikana. Niiden lisäksi valtio oli ottanut vuonna 1919 velan Tornator-yhtiön osakkeiden ostamista varten. Valtio maksoi tämän lainan pois vuoden 1935 kuluessa. Vuodelta 1920 peräisin ollut sotavahinkojen korjaamiseksi otettu laina vaikutti koko 1930-luvun.

Kolmekymmentäluvulla otetut kotimaiset lainat koostuivat seuraavista eristä. Vuoden 1932 lainalla parannettiin työttömyyttä. Useimmat muut lainat käytettiin epäedullisten ulkomaisten lainojen muuttamiseen kotimaisiksi lainoiksi. Näin tapahtui vuosien 1934-39 aikana kahdeksan lainan osalta. Edellisten lisäksi kotimaiset lainat olivat palkinto-obligaatiolainoja¹¹⁵, joita valtio laski liikkeelle vuosien 1934-39 aikana viisi kertaa. Niistä vuoden 1938 lainaa kutsutaan olympiapalkinto-obligaatiolainaksi. Lähestyvä maailmansota näkyy valtion tileissä puolustuslainana vuodelta 1939.¹¹⁶

Velkojen käytöstä eri tarkoituksiin kertovat myös Hjerppe (1997), sekä Hjerppe - Ikonen - Valkama (1993). Näissä artikkeleissa valtion lainaamia varoja on käytetty muun muassa Enso-Gutzeitin ja Tornatorin ostamiseen. Lainarahalla perus-

¹¹⁴ Komiteamietintö 10/1931, 17.

¹¹⁵ Palkinto-obligaatiolainat olivat maailmalla tunnettuja ja suosittuja. Suomessa ne olivat ainakin aluksi suurelle yleisölle suhteellisen tuntemattomia arvopapereita. Palkinto-obligaatiot olivat valtiolle tapa hankkia lainaa ja kansalle ne olivat kuin raha-arpoja. Palkinto-obligaation pääoma-arvo säilyi tietyn ajan ja ne lunastettiin määräajan kuluttua nimellisarvostaan. Yksi palkinto-obligaatio sai ottaa osaa useaan arvontaan. Arvonnoissa saattoi olla huomattavat voitot. Suomen valtio oli ottanut tämänmuotoista lainaa ennen vuotta 1932 vain kaksi kertaa, vuosina 1868 ja 1919. Kansallisarkisto: Valtiovarainministeriön arkisto. Valtiolainat, pankit ja luotto-olot. Kansio Jb 7. Palkinto-obligaatiot on erotettava normaaleista valtionobligaatioista. Obligaatiolainat on määritelty hyvin lainsäädännön, käyttötarkoitusten, liikkeellelaskijan, vakuuksien, korkotason yms. perusteella, ks. Autio, Jaakko, Korot Suomessa 1862-1952. Suomen Pankin keskustelualoitteita 7/96. Helsinki 1996, 27-28.

¹¹⁶ Valtiopäiväasiakirjat, Valtion tilinpäätökset eri vuosilta; Suomen Tilastollinen Vuosikirja eri vuosilta.

tettiin Veitsiluodon saha ja Imatran voimalaitos, sekä rakennettiin sähkön jakeluverkkoa. Lisäksi valtio rakensi maanteitä ja rautateitä, laajensi satamia ja kanavia, perusti Outokummun kaivokset, sekä hankki rautatiekalustoa. Valtion liiketoiminnan ohella valtio tuki yksityistä ja osuustoiminnallista yritteliäisyyttä, joista varsinkin maataloutta tuettiin erityisesti. Asutustoiminnan tukeminenkin oli valtion asia.¹¹⁷

Nämä käyttötarkoitukset koskevat pääosin 1920-lukua, vaikka ne esitetään artikkeleissa, jotka esittelevät 1930-luvun tilannetta. Toisaalta on niin, että ne voidaan kytkeä 1930-lukua koskeviksi, koska lähes jokainen laina, jonka valtion 1920-luvulla otti ja käytti, vaikutti pitkälle 1930-luvulle - jopa paljon pidempään. 1930-luvun kuluessa maksettiin näkyvän paljon entisiä lainoja takaisin.

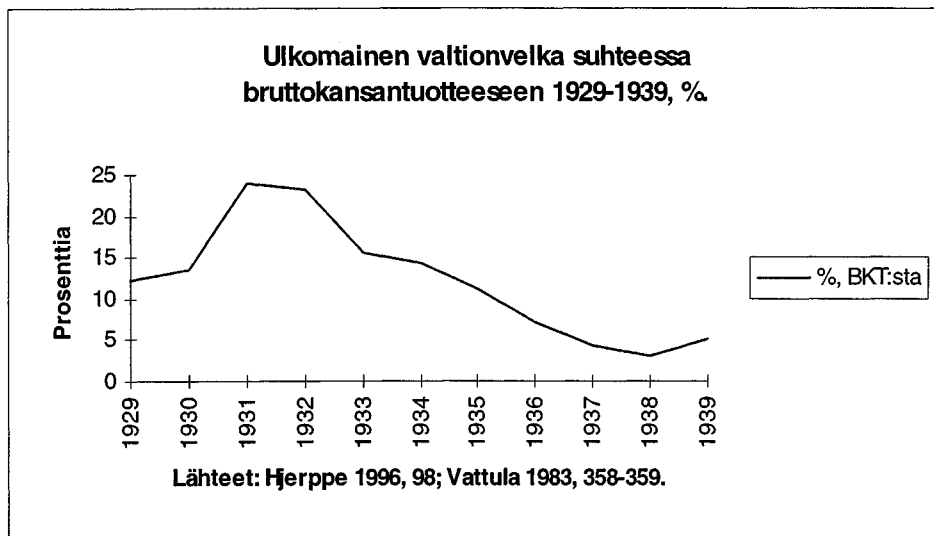
5. VALTIONLAINAT SUHTEUTETTUNA TIETTYIHIN VELKAMITTAREIHIN

5.1. Valtion pitkäaikaiset ulkomaiset lainat suhteessa bruttokansantuotteeseen

Esittelin tämän työn luvussa 3.4. joitakin tiettyjä velkaantumista kuvaavia mitausvälineitä. Pelkästään tekstin kautta voi olla vaikea saada kokonaiskuvaa siitä, millainen on valtion velkatilanne ollut 1930-luvulla. Tässä luvussa pyrin sen vuoksi esittämään joitakin kuvioita, sekä taulukoita, joiden avulla pyrin osoittamaan valtion velkaantumisen asteita eri tavoin.

¹¹⁷ Hjerppe 1997, 13; Hjerppe - Ikonen - Valkama 1993, 13. Ks. myös Järvinen 1929, 26-27. Maanteiden ja rautateiden rakentamiseen käytettiin 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alussa noin 100 miljoonaa markkaa vuodessa. Tiemäärärahat nousivat vuoden 1931 budjetissa 210 miljoonaan markkaan; Komiteanmietintö 10/1931, 16.

Kuvio 2.

Kuviosta voi nähdä, että valtionvelka suhteessa bruttokansantuotteeseen nousi voimakkaasti 1930-luvun alussa. Velkaa ei kuitenkaan otettu lisää, vaan velan määrää nosti vuonna 1931 tapahtunut devalvaatio, sekä kultakannasta luopuminen. Nousua selittää myös bruttokansantuotteen markkamääräisesti suuri lasku. Vuodesta 1933 lähtien velka näyttää laskevan. Se ei johdu pelkästään siitä, että velkoja maksettiin takaisin. Sitä selittää myös dollarin devalvaatio noin neljäkymmenellä prosentilla kyseisenä vuonna. Lisäksi Ranskan frangi devalvoitiin vuonna 1935. Samana vuotena frangi irtautui kultakannasta.¹¹⁸ Suomen valtiolla oli 1930-luvun alussa epäonnea velkojensa suhteen. Kuitenkin jo vuodesta 1933 lähtien voi puhua pienestä onnesta, koska velkataakka alkoi vähetä ainakin osaksi ilman valtion omia toimenpiteitä siihen suuntaan. Aiemmin olen osoittanut, että velkoja myös konvertoitiin edullisemmiksi lainoiksi, sekä niitä maksettiin kokonaan pois.

Tästä voi nähdä myös, että ulkomaiset valtionvelat olivat prosentuaalisesti korkeimmillaan noin 25 prosenttia bruttokansantuotteesta. Myöhempi pitkän aikavälin tarkastelu näyttäisi sen, milloin se ylitti tuon rajan. Lisäksi se mahdollistaisi

¹¹⁸ Hjerppe 1997, 16.

vertailun. Jatkotutkimus toisi esille senkin, oliko velkasuhde bruttokansantuotteeseen aikaisemmin noussut vastaavaan rajaan saakka, vai oliko vuoden 1931 tilanne siihen saakka ennätysellinen?¹¹⁹

Jos valtion menot kasvavat nopeammin kuin potentiaalinen kansantuote, kutsutaan menojen kasvua elvyttäväksi finanssipolitiikaksi. Jos menot kasvavat hitaammin kuin potentiaalinen kansantuote, on finanssipolitiikka kiristävää. Esimerkiksi työttömyysmenojen aiheuttama kasvu on elvyttävää finanssipolitiikkaa.¹²⁰

VELKASUHTEEN KASVU =

Suhdannetekijät +

Finanssipolitiikan keveyden taso +

Korkomenojen ja kansantulon kasvun vaikutus

Lähde: Alho et.al. 1992, 8.

Suhdannetekijät vaikuttavat velkaan, samoin finanssipolitiikan keveyden aste. Viimeiseksi tekijäksi Alho et.al (1992) ottavat esiin korkomenojen ja kansantuotteen kasvun vaikutukset. Velan kasvaminen nostaa korkomenoja.¹²¹ Nämä tekijät tarkoittavat, että valtiolle syntyy tarve ottaa uutta velkaa. Sellaisia tarpeita syntyi 1930-alussakin. Se näkyy muun muassa asetuksista, joita silloin annettiin. Eduskunta myönsi hallitukselle useita lainanottovaltuuksia ulkomaisen velan ottamiseksi, mutta lainaa ei saanut. On silti huomattava, että kaikkia lainanottovaltuuksia 1930-luvulla ei käytetty silloinkaan kun lainamahdollisuuksia oli tarjolla.¹²²

¹¹⁹ Suurituloista vertailua ei tämän työn puitteissa tehdä, vaan se jätetään myöhemmän tutkimuksen tehtäväksi.

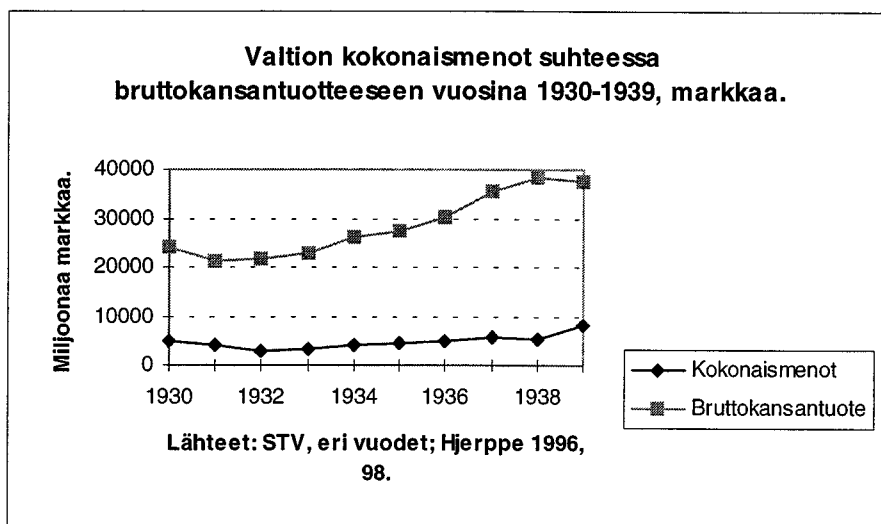
¹²⁰ Vrt. Taimio 1986.

¹²¹ Alho et.al. 1992, 7-9.

¹²² Vrt. Asetukset hallituksen lainanottovaltuuksista eri vuosille, sekä valtion tilinpäätökset.

5.2. Valtion menot suhteessa bruttokansantuotteeseen

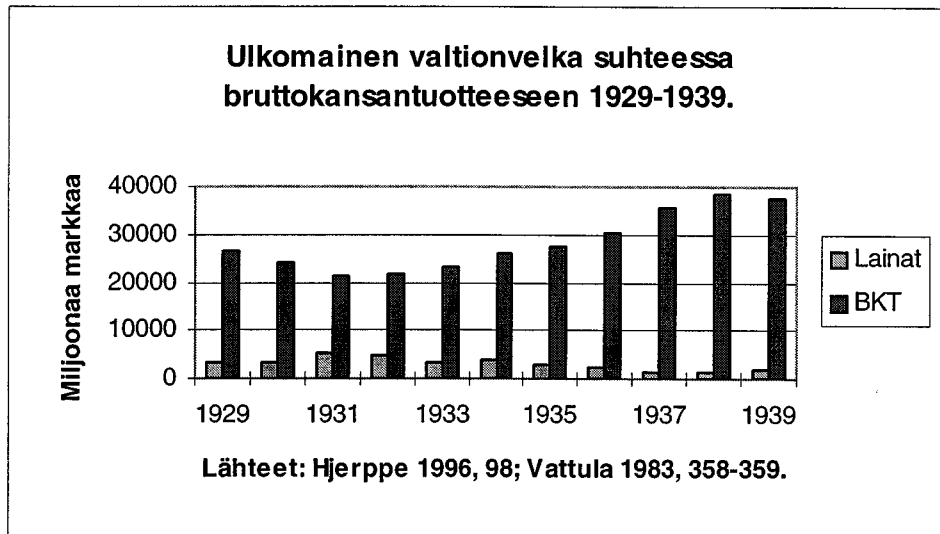
Kuvio 3.

Nopeasti katsottuna näyttää siltä, että mitään kovin suurta eroa valtion menojen ja bruttokansantuotteen kasvuvauhteilla ei ole. Valtion menot kasvoivat silti suhteessa hitaammin kuin bruttokansantuote vuodesta 1932 lähtien. Eli valtion menoja kasvatettiin hyvin maltillisesti 1930-luvulla lukuun ottamatta vuodesta 1938 alkanutta kehitystä. Sitä selittää kuitenkin puolustusmenojen kasvaminen. Tämä kuvion perusteella valtion 1930-luvulla harjoittamaa finanssipolitiikkaa voi kutsua kiristäväksi.

Vuoden 1934 paikkeilla näyttää siltä, että bruttokansantuote kasvaa jo näkyvästi nopeammin kuin mitä kasvoivat valtion menot. Tämä johtunee ennen kaikkea siitä, että valtion politiikkana oli pitää menot kohtuullisina, koska lama oli vasta ohitettu. Bruttokansantuotteen nopeaan kasvamiseen saadaan selitys kokonaistaloudellisesta nousukaudesta, jonka huippu osuu vuosien 1937-1939 välille.

Kuvio 4.

Tämä kuvio esittää valtion pitkäaikaiset ulkomaiset velat suhteessa bruttokansantuotteeseen toisella tavalla kuin kuvio 2. Tästä kuviosta voidaan havaita esimerkiksi se, miten bruttokansantuote pieneni markkamääräisesti 1930-luvun alkuvuosina, mutta samaan aikaan valtion ulkomaiset lainat kasvoivat. Kun lainat alkoivat vähetä vuodesta 1933 alkaen, alkoi bruttokansantuote kasvaa. Hjerppe (1997) laskee, että bruttokansantuotteen kasvu oli vuosina 1934-1938 keskimäärin 5,5 prosenttia vuodessa.¹²³ Bruttokansantuote nousi sotien välisen ajan korkeimmaksi vuonna 1938, jolloin valtion velka oli vastaavasti pienimmillään. Lainojen hienoisen nousun vuonna 1939 selittää ainakin omalta osaltaan siirtyminen kohti sotataloutta. Sitä en kuitenkaan analysoi tarkemmin tämän työn puitteissa.

Prosentuaalisesti valtionvelkojen suhde bruttokansantuotteeseen vaihteli vuosien 1929-1939 välisenä aikana 3-24 prosentin välillä. Alhaisimmillaan se oli vuonna 1938, jolloin se oli hieman yli kolme prosenttia. Kuviostakin on nähtävissä, että velka oli alhaalla ja bruttokansantuote 1930-luvun korkein. Suurimmaksi

¹²³ Hjerppe 1997, 18.

tämä suhde nousi yli 24 prosentin vuonna 1931, jolloin velat olivat korkeimmillaan ja bruttokansantuote vastaavasti alhaisimmassa arvossaan.¹²⁴

Kolmekymmentä-luvun alussa kansainväliset lainamarkkinat olivat lamaannustilassa. Valtioidenvälisiä lainoja ei juuri myönnetty. Niitä kyllä yritettiin saada, mutta se oli suhteellisen toivotonta.¹²⁵ Esimerkiksi Gisselquist (1981) kertoo siitä, miten Yhdysvaltojen lainahanat olivat täysin kiinni 1930-luvun alussa. Tilanne oli uusi ja ehkä dramaattinenkin, sillä 1920-luvulla Yhdysvallat oli eräs maailman suurimmista pääoman viejistä maailmassa.¹²⁶

5.3. Valtionvelan suhde valtion kokonaismenoihin

” Julkisen talouden merkitystä voidaan tarkastella valtion ja kuntien kokonaismenoina, jolloin julkisen vallan kokonaismenot saadaan laskemalla valtion ja kuntien kokonaismenot yhteen ja vähentämällä tästä kuntien saama valtionapu.”¹²⁷

Hjerppe (1990) jatkaa siten, että kokonaismenot sisältävät kulutusmenoja, investointeja, siirtomenoja ja muita menoja. Tämän työn kannalta yksinkertaisin tapa on tarkastella niitä menoja mitä on selvästi tilastoitu Suomen Tilastolliseen Vuosikirjaan. Näitä menoja verrataan Vattulan (1983) laskemiin ulkomaisiin valtionvelkoihin.¹²⁸

¹²⁴ Vertaa ja katso kuvio 2. Prosentit laskettu Hjerppen (1996) bruttokansantuotelukujen ja Vattulan (1983) valtionvelkalukujen perusteella.

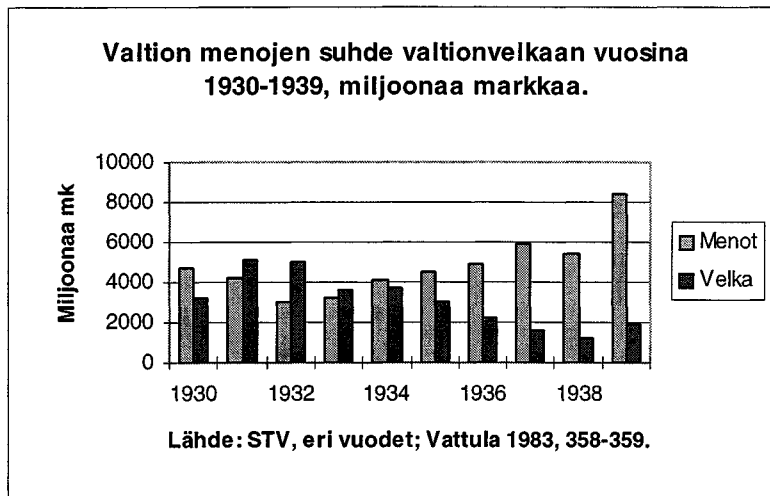
¹²⁵ Kansallisarkisto: Valtiovarainministeriön arkisto. Valtiolainasuunnitelmia ja tiedusteluja vuosilta 1931-1932. Kansio Jb 6.

¹²⁶ Gisselquist, David, *The Political Economics of International Bank Lending*. New York 1981, 84-85.

¹²⁷ Hjerppe, Riitta, *Kasvun vuosisata*. Helsinki 1990, 131.

¹²⁸ Valtion menotalouden luokat Suomen Tilastollisen Vuosikirjan mukaan, joiden muodostaman lopullisen summan perusteella vertailu valtionvelkaan on suoritettu. Luokkia on paljon. Olen suorittanut yhdistelyä ja modernisointia jo kielenkin vuoksi. 1) presidentin, hallituksen ja eduskunnan menot 2) ulkomainen edustus 3) oikeuslaitos 4) yleinen

Kuvio 5.

Tästä on nähtävissä, että valtion menot laskivat laman aikana ja sen jälkeen aina vuoteen 1933 saakka. Valtion ulkomainen velka nousi noin viiteen miljardiin markkaan vuosina 1931-1932. Valtion menoissa alkaa tapahtua lievää nousua vuodesta 1934 lähtien. Samaan aikaan valtion velka väheni tasaisesti kohti 1930-luvun loppua, joka myös selittää valtionmenojen kasvua. Valtio maksoi ulkomaisia velkoja pois heti kun sillä oli siihen varaa.

Periaatteessa tämä on tyypillinen trendi lama-aikoina, tai kansainvälisissä laskusuhdanteissa. Silloin valtion tulot yleensä vähenevät muun muassa työttömyyden kasvun, viennin vähentymisen ja sitä kautta verotulojen laskun myötä. Jos valtiolla ei ole tarpeeksi tuloja menojensa rahoittamiseen, niin on tarvittava määrä on lainattava joko kotimaasta, tai ulkomailta. 1930-luvun alun valtionvelkojen kasvua ei tosin selitä se, että valtio olisi lisännyt ulkomaista lainaamistaan. Sitä selittävät samat tekijät, joista olen maininnut. Kultakannasta luopuminen vuonna 1931, sekä markan devalvaatio samana vuonna.

siviilihallinto = terveyspalvelut, lääninhallinto, poliisi 5) tullit ja valtiokonttori 6) puolustuslaitos 7) opetustoimi 8) maa- ja metsätalouden sektorit 9) liikennelaitokset, kuten rautatiet, tielaitos ja posti 10) kaupan ja teollisuuden edistäminen 11) sosiaalimenot 12) viralliset sanomalehdet 13) eläkemenot 14) valtionvelkaan liittyvät erät 15) ylimääräiset menot ja menot rahasäännön ulkopuolella.

5.4. Korkomenot

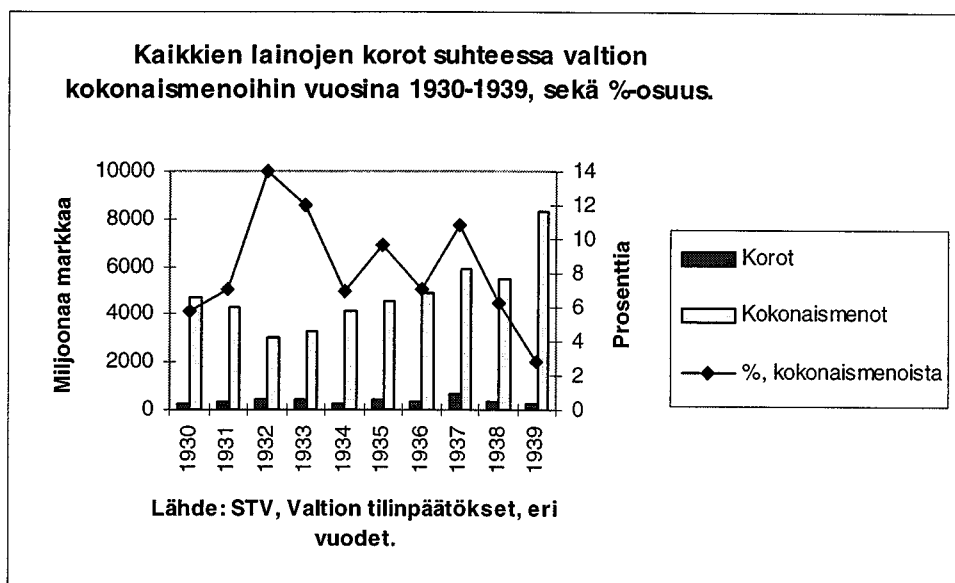
Suvirannan mielestä tekijöitä, jotka vaikuttivat rahan korkoon, ei oltu tutkittu riittävästi vielä 1930-luvun alussa.¹²⁹ Tästä syystä en pyri tuomaan esille teorioita koroista ja niiden vaikutuksista, vaan esitän tapahtuneen todellisen kehityskulun. Miten paljon valtionveloista maksettiin korkoa 1930-luvulla?

Valtion korkomenot ovat osa kokonaismenoja, mutta muodostavat tiettyjen talouspoliittisten ratkaisujen ja maailman rahamarkkinoiden muutosten kautta erään seuratuimmista valtion menoeristä. Jos valtio devalvoi, niin korkomenot nousevat, koska lainan määrä nousee devalvaation vuoksi. Olen seuraavassa laskenut valtion lainojen korkomenot suhteessa valtion kokonaismenoihin. Valtion korkomenot vaihtelivat vuosina 1930-1939 noin 237 miljoonasta markasta lähes 640 miljoonaan markkaan vuodessa. Alhaisimmillaan korkomenot olivat vuonna 1939 ja korkeimmillaan vuonna 1937.

Prosentuaalisesti tarkasteltuna valtion korkomenot olivat alhaisimmillaan suhteessa kokonaismenoihin vuonna 1939, noin 3% ja korkeimmillaan vuonna 1932, jolloin korkomenot olivat kokonaismenoista jopa 14%. Nämä erot selittyvät esimerkiksi sillä, että valtion kokonaismenot olivat alhaisimmillaan vuonna 1932, jolloin ne olivat vain hieman yli kolmen miljardin markan luokkaa. Vuonna 1939 valtion kokonaismenot olivat nousseet yli kahdeksan miljardin markan. Valtionlainojen korkomenot suhteessa kokonaismenoihin näyttää kuvio 6.

¹²⁹ Suviranta, Bruno, Eräistä rahan korkoon vaikuttavista tekijöistä. Kansantaloudellinen aikakauskirja. Helsinki 1931, 115.

KUVIO 6.

5.5. Kolmekymmentäluvun valtionvelka vuosien 1994 ja 1996 rahassa

Paljonko 1930-luvun kaikki valtionvelat ovat vuoden 1994, tai vuoden 1996 rahassa? Tähän laskelmaan olen deflaattoriksi käyttänyt Hjerppen (1996) tukkuhintaindeksiä, jonka perusteella olen laskenut velan määrän vuoden 1994 hintoihin muutettuna. Valtionvelka on Vattulan (1983) perusteella. Hjerppen laske ma tukkuhintaideksi ei ota huomioon vuoden 1963 rahauudistusta. Se oli aiheuttaa laskentavirheen, joka korjautui jakamalla saadut tulokset sadalla. Laskelmieni mukaan valtionvelka nykyarvossaan oli vuosien 1929-1939 välisenä aikana alhaisimmillaan vuonna 1929, jolloin sen vuoden 1994 arvoksi tulee noin 6,2 miljardia markkaa. Korkeimmillaan velka oli vuoden 1994 arvon mukaan yli 11 miljardia markkaa vuoden 1931 aikana.

Taulukko 4. Valtionvelka vuosina 1929-1939 vuoden 1994 hinnoin. Miljoonaa markkaa.

Vuosi	Velka	Vuosi	Velka	Vuosi	Velka	Vuosi	Velka
1929	6174	1932	10966	1935	8157	1938	6255
1930	6764	1933	8461	1936	7528	1939	8918
1931	11739	1934	8684	1937	6215		

Lähde: Hjerpe 1996, 159-160; Vattula 1983, 358-359.

Onko sitten se ja sama, minkä indeksin valitsee, jos aikoo muuttaa rahanarvon vastaamaan "nykyarvoa"? Katson, että ei ole, ja se monimutkaistaa sinänsä yksinkertaisia asioita. Merita-tutkimuksen laskema elinkustannusindeksi huomioi sentään vuoden 1963 rahamuutoksen. Esitän esimerkin toisesta laskutavasta. Seuraavan taulukon luvut olen laskenut käyttäen edellisiä Vattulan kokonaisvelkaa näyttäviä lukuja. Nyt velat on muutettu vuoden 1996 arvoiksi Meritan laskeman elinkustannusindeksin avulla. Se muuttaa velkalukuja jonkin verran.

Taulukko 5. Valtionvelka vuosina 1929-1939 vuoden 1996 rahaksi muutettuna. Miljoonaa markkaa. Kertoimet Merita-pankki.

Vuosi	Velka	Vuosi	Velka	Vuosi	Velka	Vuosi	Velka
1929	5233	1932	10293	1935	7864	1938	6388
1930	5700	1933	8048	1936	7466	1939	9350
1931	10105	1934	8411	1937	6939		

Lähde: MERITA Tutkimus 1997.

Erot ovat alimmillaan noin 400 miljoonan markan tasoa. Mutta parhaimmillaan ero on yli 1,5 miljardia markkaa. Tukkuhintaindeksin mukaan lasketut luvut ovat lähes aina suuremmat kuin elinkustannusindeksin perusteella lasketut luvut.

Vuodesta 1937 vuoteen 1939 on toisinpäin. Tässä laskelmassa on tietysti otettava huomioon vielä se, että tukkuhintaindeksillä lasketut velkaluvut ovat vuoden 1994 ja elinkustannusindeksillä lasketut luvut vuoden 1996 hintoja. Erot tasoittuvat, mikäli luvut lasketaan saman vuoden hintaindeksien perusteella.

6. VIRALLISTA JA EPÄVIRALLISTA POLITIIKKA 1930-LUVULLA

6.1. Valtion finanssipolitiikan linjoja

Suviranta (1934) kertoo, että hyvin hoidettu finanssipolitiikka pyrkii valtiontalouden tasapainottamiseen sellaisilla toimilla, jotka pyrkivät lisäämään tuloja tai supistamaan menoja. Näistä menojen supistaminen on tulojen lisäämistä vaikeampi tehtävä. Erittäin tärkeään asemaan Suviranta nostaa valtionlainojen korkomenojen supistumisen. Ne eivät tosin pienene itsestään, vaan vaativat valtiolta toimenpiteitä - muun muassa konverttaamista edullisemmiksi lainoiksi.¹³⁰

Suhdanteiden heikkeneminen vaikutti valtiontalouteen. Valtion tulojen ja menojen välistä tasapainoa ylläpidettiin 1920-luvun lopulla käyttämällä aiemmin kerryntynyttä pääomasäästöä. Vuoden 1930 valtiontulot eivät nousseet budjetissa arvioituihin summiin. Vaje oli yli 340 miljoonaa markkaa. Tässä vaiheessa pääomasäästöt olivat pienentyneet niin paljon, että valtio turvautui lyhytaikaiseen luotonottoon. Vuoden 1931 tulot arvioitiin 550 miljoonaa markkaa pienemmiksi kuin tuloarvio edellytti. Lamakauden alku oli valtion finanssien kannalta huono. Tulojen ja menojen tasapainotus oli vaikeaa. Valtionlainojen saaminen ulkomailta oli pysähdyksissä, pääomasäästöt olivat laskeneet, ja valtio odotti saavansa verotulojakin entistä vähemmän.

Valtion finanssitalous parani vuosittain vuodesta 1933 lähtien. Seuraavasta vuodesta alkaen valtion lopulliset tilinpäätökset osoittivat jo huomattavia ylijäämiä.

¹³⁰ Suviranta, Bruno, Lamakauden finanssipolitiikan ääriiviivat. Helsinki 1934, 6-7.

Valtion rahatilanne parani koko ajan. Valtiontalouden huippu saavutettiin vuonna 1938, jolloin lopullisen tilinpäätöksen ylijäämä oli 101,8 miljoonaa markkaa.¹³¹

1930-luvun alun finanssipoliittisen päätöksenteon näkyvin muoto oli päätös supistaa valtion menoja. Valtion muina huolenaiheina olivat korkeat korot ja työttömyys. Valtiovalta nimitti vuoden 1931 aikana valtionmenojen supistamislautakunnan, jonka puheenjohtajaksi nimitettiin J. K. Paasikivi.¹³²

Valtionmenojen supistamislautakunta oli työssään perusteellinen. Se kävi läpi kaikki valtiontalouden pääluokat, ja antoi niistä jokaisesta lausunnon. Lautakunnan aikaansaamassa mietinnössä oli runsaasti tilastoja, jotka kertoivat seuraavaa. Valtion bruttomenot olivat viennin arvosta 37% vuonna 1913, vastaava luku vuonna 1930 oli 88%. Valtionmenojen suhde kansantuloon oli vuoden 1928 päättyessä 26,5%. Muissa maissa oli kulutettu maltillisemmin. Ruotsissa 12,2%, Ranskassa 16,2%. Unkari pääsi kulutuksessa lähelle Suomea. Sen valtionmenojen suhde kansantuloon oli 25%. Muun muassa näiden lukujen perusteella lautakunta katsoi, että valtio oli elänyt yli varojensa. Siitä, miten kansallisvarallisuus oli samaan aikaan lisääntynyt ei ollut tarkkoja laskelmia. Kuitenkin tiedettiin, että valtion menot olivat kasvaneet suhteellisesti nopeammin kuin kansallisvarallisuus.¹³³ Voi ehkä sanoa, että valtio noudatti lautakunnan menotalouden hillitsemiseksi laatimia ohjeita ainakin kohtuullisesti. Oli pakkokin, sillä mahdollisuuksia rahoittaa menoja lainaamalla ulkomailta ei juuri ollut.

¹³¹ Valtiopäiväasiakirjat, kertomukset valtionvarain tilasta vuosina 1930-1939; Tudeer 1939, 274; Jääskeläinen 1973, 367-368, 374.

¹³² Heikkilä 1992, 273. Paasikiven nimitys oli puoluepoliittinen. Paasikivi ei ollut ainoa vaihtoehto puheenjohtajaksi. Lautakunnan jäsenistöön valittiin jokaisesta puolueesta yksi edustaja. Alexander Frey (ruotsalaiset), Tyko Reinikka (maalaisliitto), Risto Ryti (edistyspuolue), Väinö Tanner (sosiaalidemokraatit) ja Paasikivi (kokoomus).

¹³³ Paasikivi, J.K., Verotus, demokratia, parlamentarismi. Esitelmä Suomen viidensillä kauppa- ja teollisuuspäivillä Tampereella 3.10.1930. Teoksessa Paasikiven linja 2. Juhon Kusti Paasikiven puheita ja esitelmiä vuosilta 1923-1942. Porvoo 1956, 155; sama teos: Taloudellinen asema. Esitelmä Kansallisen kokoomuspuolueen puoluekokouksessa Tampereella 24.5.1931, 173; Heikkilä 1992, 275.

Aivan kaikkiin menoihin ei esitetty supistuksia. Työttömyysmenot kasvoivat 1930-luvun alussa. Esimerkiksi rautateiden rakentaminen sai lautakunnalta tukea. Sitä varten kannatti pyrkiä ulkomaiseen lainaamiseen. Sitä vastoin maantierakentamista valtion varoin oli karsittava.¹³⁴ Lautakunnan sisällä heräsi ajatus siitä, että valtion oli hyvinä aikoina pidettävä tiukkaa talouspoliittista linjaa. Lamakauden aikana taloutta piti keventää.¹³⁵ Kuitenkin Suomen taloushistoria näyttää, että usein on toimittu juuri päinvastoin. Lähin esimerkki löytyy 1980-1990-luvuilta. Se osoittaa sen, että historiasta ei ole talouspoliittisia päätöksiä tehtäessä otettu opiksi.

Lamakauden finanssipolitiikka oli valtion velkaa koskevilta periaatteilta sellaista, mitä kultakantajärjestelmän aikana kehitetty ajattelu edellytti. Aikakauden uudet teoreettiset kysymykset siitä miten järjestetään julkisia töitä, tai millä tavalla valtion velkaa säätelemällä voitiin ylläpitää markkinoiden kysyntää, eivät saaneet Suomessa kovin suurta valtion huomiota. Valtio järjesti työllisyystöitä, mutta ei erityisen laajassa mitassa verrattuna vaikka Ruotsiin. 1930-luvulla Suomessa ajateltiin, että valtionlainaa voi käyttää vain tuottaviin investointeihin.¹³⁶

Kun 1930-luvun alussa esitettiin kritiikkiä julkistaloutta ja valtiontalouden hoitamista kohtaan, niin yhtenä argumenttina käytettiin sitä, että valtion politiikka oli syynä rahamarkkinoiden heikkoon tilaan. Valtiolla oli kriittisimpien arvioiden mukaan huono vaikutus myös korkokannan ja tuotannon kannattavuuden väliseen epäsuhtaan. Sekä kritisointi, että puolustus liittyivät yleiseen investointiasteeseen. Maatalous ja teollisuus olivat ehkäpä investoineet liikaa ja joutuneet vaikeuksiin, jonka vuoksi valtio joutui avustamaan niitä, takaamaan osaksi niiden

¹³⁴ Vaikka lautakunta ehdotti muun muassa tierakentamisen karsimista, niin silti niitä rakennettiin ja siten yritettiin parantaa työllisyyttä. Erään suunnitelmakauden ehdotus työttömyyden torjumiseksi käsitti kohteita lähes 500 miljoonan markan edestä. Niistä teiden ja siltojen rakentamiseen osoitettiin 80 miljoonaa markkaa. Ainakin vuoden 1933 työttömyyden torjuntaan käytettiin pääasiassa kotimaisia obligaatiolainoja. Siitä voi päätellä, että niin tehtiin muinakin vuosina. Ks. Komiteanmietintö 13/1933, 15-19, 58-65; Vrt. Taimio 1986.

¹³⁵ Heikkilä 1992, 275-276.

¹³⁶ Pekkarinen - Vartiainen - Väisänen - Åkerholm 1984, 218, 234.

lainoja ja korvaamaan tappioita - myös velkarahalla. Pääosin maatalouden ja teollisuuden investoinnit olivat kuitenkin kannattavia, kun julkistalouden sijoitukset eivät olleet.¹³⁷

Tämänkaltainen talouden vapaus on aina ihmetyttänyt minua. Jos yksityiselle antaa täysin vapaat kädet, niin usein tapahtuu väärinkäytöksiä. En väitä, että 1930-luvun yksityissektorilla tapahtui suoranaisia väärinkäytöksiä, mutta yksityiset velkaantuivat mielestäni holtittomasti. Kun veloista ei muuten selvitty, niin anottiin valtiota apuun.¹³⁸

Edellä kerrottu finanssiperiaate oli tarkasteltavalla aikakaudella yleisesti hyväksytty, mutta ei aina noudatettu, periaate. Tuottavilla sijoituksilla tarkoitettiin menoja, joiden kautta valtiolle muodostuu omaisuutta, jonka odotettiin tuottavan siihen kohdennettujen lainavarojen kuoletuksiin ja korkoihin riittävät tuotot. Jotta ei synny väärinkäsityksiä, niin on mainittava, että Suomessa tätä periaatetta ei suoraan määrätty finanssipoliittiseksi ohjeeksi. Tosin sen alkuperäisenä tarkoituksena oli ehkäistä valtion varomaton velkaantuminen ja toisaalta sen tehtävä oli pitää valtiontalous hyvässä kunnossa. Saman kehittelyn mukaisesti valtion lainanotto ei vaikuta epäedullisesti pääomamarkkinoihin, jos lainapääomat ovat hyvässä suhteessa säästö-pääomaan.¹³⁹

Kuten olen maininnut, valtiontalous parani nopeasti vuodesta 1934 lähtien. Sinä vuonna otettiin ensimmäiset pitkäaikaiset ulkomaiset lainat sitten vuoden 1928. Lyhytaikaisia lainoja käytettiin vuodesta 1928 alkaen vuoteen 1937. Kun valtion finanssipoliittinen liikkumavara kasvoi, niin sillä oli enemmän mahdollisuuksia käyttää rahaa. Kertyneitä budjettiylijäämiä käytettiin rohkeasti velkojen takaisinmaksamiseen, sekä lainojen konvertoimiseen. Tätä on jälkikäteen useissa lähteissä arvosteltu. Esimerkiksi Leppo (1950) ei pitänyt tätä hyvänä toimena nou-

¹³⁷ Komiteanmietintö 13/1933, 6.

¹³⁸ Viitataan kommentillani tämän työn lukuun 4.4. Kyseistä yksityissektorin ylivelkaantumista ja holtitonta taloudenhoitoa voi verrata täydellä syyllä, mutta varauksin, 1980-1990-luvuilla tapahtuneeseen kehitykseen.

¹³⁹ Suviranta, Bruno, Lamakauden finanssipoliittikan ääriviivat. Helsinki 1934, 25-27.

sukauden aikana.¹⁴⁰ Mutta myös Risto Ryti piti ulkomaisten lainojen takaisin maksamista välttämättömänä. Valtion piti pystyä tulemaan toimeen omilla varoillaan.¹⁴¹

”Kun kansainvälinen luotto on menettänyt suuren osan aikaisemmasta merkityksestään, näyttää siltä, että kehittyvien maiden on yhä enemmän pakko nojata taloudellisessa edistyksessään omiin säästövaroihin ja pyrkiä vapautumaan aikaisemmistakin ulkomaisista rahallisista sitoumuksistaan. Tosin voi kansakunta lakkauttaa maksunsa, mutta meidän tapaiselle maalle on epäilemättä viisainta kaikissa oloissa viimeiseen asti täsmällisesti täyttää sitoumuksensa ja sitäkin tietä hankkia itselleen arvonantoa ja luottamusta maailmassa.”¹⁴²

6.2. Valuuttakurssipolitiikka ja valuuttakurssit¹⁴³

Suomalaista valuuttakurssipolitiikkaa on mielestäni jouduttu käyttämään usein maailmanmarkkinoista johtuvista syistä. Sen näkyvimpänä muotona ovat toimineet laskusuhdanteissa käytetyt devalvaatiot.¹⁴⁴ Suhdannetaantumien aikana on

¹⁴⁰ Leppo, Matti, ”Finanssipolitiikkamme tänään ja huomenna.” Esitelmä Kansantaloudellisen yhdistyksen kokouksessa 29.11.1949. Kansantaloudellinen aikakauskirja. Helsinki 1950, 16-17, 22.

¹⁴¹ Ks. Hjerpe 1997, 13-14.

¹⁴² Kansallisarkisto: Risto Rytin kokoelma. Selostus Risto Rytin Sanomalehtimiesten liiton vuosijuhlan esitelmästä. Pidetty 1930-luvun keskivaiheilla. Kansio A 53.

¹⁴³ Valuuttakurssit muodostuvat valuuttamarkkinoilla kysynnän ja tarjonnan perusteella. Kurseilla tarkoitetaan jonkin kansallisen rahayksikön arvoa ilmaistuna jonkin toisen kansallisen rahayksikön mukaan. Valuuttakursseista ja valuuttakurssipolitiikasta sekä yleisesti, että Suomen kannalta katso tarkemmin Tamminen, Mikko, Suomen valuuttapolitiikka ja markan ulkomainen arvo kultakannasta luopumisen jälkeen. Taloudellisia selvityksiä 1947. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, sarja A:7. Helsinki 1948a, sekä Tamminen, Mikko, Valuuttakurssit ja valuuttapolitiikka, 1.osa. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, sarja B:9. Helsinki 1948b. Ks. myös liite 2.

¹⁴⁴ Jonkin maan valuutan arvon tarkoituksellinen ja määräsuuruinen alentaminen suhteessa kultaan tai muiden maiden valuuttoihin. Devalvaatio merkitsee maan ulkomaisen

devalvoitu usein, ja sen perusteluina on käytetty muun muassa sitä, että viennin kilpailukyky paranee devalvaation kautta.¹⁴⁵ Devalvaatio vaikuttaa kuitenkin myös rahan arvoon sitä heikentävästi. Mikäli Suomen valtio suorittaa devalvaation, markan arvo suhteessa ulkomaisiin valuuttoihin heikkenee. Jos taas ulkovaltat devalvoivat, niin Suomessa kehitys näkyy markan arvon vahvistumisena. Silloin puhutaan revalvoitumisesta. Mikäli kyse on omasta toimenpiteestä, niin käsite on revalvaatio. On huomattava, että devalvaatio voi liittyä inflaatioonkin. Mikäli maan inflaatio on muiden maiden inflaatiota nopeampaa, niin se aiheuttaa devalvaatiopainetta. Jätän kuitenkin inflaation, rahan arvon, devalvaation ja valtionvelan välisen yhteyden mahdollisen jatkotyön selvitettäväksi.

Devalvaation seurauksena valtionvelan kannalta on esitetty seuraavaa. Jos valtio ei suojaudu valuuttakurssimuutosten varalta, ja sen valuuttamääräiset saamiset ovat epälikvidejä, voidaan sanoa, että valtion valuuttamääräinen bruttovelka vastaa valuuttakurssiriskille altista nettovelkaa. Toisin sanoen markan devalvoituminen lisää valtion ulkomaisen bruttovelan markkamäärää ja vuotuisia velanhoidomenoja samassa suhteessa devalvoitumisprosentin kanssa.¹⁴⁶

Suomi on pieni ja avoin talous. Maamme talouteen vaikuttavat ulkoiset suhdanteet ja maailmanmarkkinoiden tapahtumat välillä hyvinkin voimakkaina. Valuuttakurssipolitiikan keinot ovat vähäisiä, mutta jotain sentään voidaan tehdä, ja tehtiin 1930-luvullakin.

Toisen kultakannan ajaksi lasketaan vuodet 1926-1931. Tämä vaihe ei Tamminsen (1948) mukaan ole valuuttapoliittisesti mielenkiintoinen. Sen sijaan kultakannasta luopuminen on tarkasteluissa aina ollut tärkeässä asemassa.¹⁴⁷ Kultakantaan palattaessa tärkeimmäksi asiaksi katsottiin, että valuuttakurssit pysyisi-

ostoarvon alentamista. Devalvointi tulee kysymykseen esimerkiksi vakavien maksuvaikeuksien voittamiseksi.

¹⁴⁵ Pekkarinen & Vartiainen 1989, 314, 319.

¹⁴⁶ Brunila, Anne & Hatanpää, Heikki & Kinnunen, Helvi, Valuuttavelan kasvu ja devalvoitumisen kustannukset. Suomen Pankin keskustelualoitteita 43/92. Helsinki 1992, 14.

¹⁴⁷ Tamminen 1948a, 6-7.

vät kohtuullisen vakaina jokaisessa maassa. Valuuttakurssit pysyivätkin varsin kiinteinä lukuunottamatta Suomea myöhemmin kultakantaan siirtyneitä maita, kuten Norja, Ranska ja Viro.¹⁴⁸

Englanti luopui kultakannasta 21.9.1931. Lähes välittömästi sen jälkeen siitä luopuivat Ruotsi, Norja ja Tanska. Suomi yritti sen jälkeen pysyä kultakannassa lähes väkisin, mutta joutui taipumaan. Kultakanta Suomessa päättyi 12.10.1931. Suomen Pankki nosti diskonttokoron kuudesta prosentista yhdeksään prosenttiin. Sen tarkoitus oli pitää markan sisäinen arvo vakaana. Valuuttakurssit puolestaan määräytyivät vapaasti. Suomi oli kuitenkin kultakannasta luopuessaan pakotettu devalvaatioon. Vuosien 1931 ja 1933 välisenä aikana markan kurssi oli kelluva. Sen jälkeen valuutta pyrittiin vakauttamaan ja keinona markka sidottiin puntaan. Maaliskuun kolmannesta päivästä 1933 lähtien punnan kurssi oli vuosien ajan, itse asiassa vuoteen 1938 saakka, 227 markkaa. Englannin punta oli 1930-luvulla Suomelle tärkein valuutta ja se näkyi. Suomi oli pitkään niin sanotun puntaklubin jäsen.¹⁴⁹ Näillä toimenpiteillä, joita tehtiin, oli vaikutuksensa myös valtionvelkaan.

Miksi Suomi ei luopunut kultakannasta heti kun muut sen tekivät? Siksi, että rahakriisi oli Englannin pankillekin yllätys. Ranska ja Yhdysvallat yrittivät saattaa kultakannan takaisin voimaan, muuten niiden valuutat olivat vaarassa. Suomessa arveltiin myös, että Englanti palaa takaisin kultakantaan. Tästä syystä Suomen Pankki lykkäsi kultakannasta luopumista. Täällä toivottiin, että kultakannasta ei tarvitsisi luopua, koska Suomen ulkomaiset velat olivat pääosiltaan dollareissa ja muissa kultavaluutoissa.¹⁵⁰ Sittemmin kävi kuten kävi, ja velkarasitus nousi. Hjerppe et.al. (1993) laskivat, että kultakannasta luopuminen ja markan devalvaatio nostivat velkojemme markka-arvoa 13 prosentilla.¹⁵¹ Myöhemmin 1930-luvun kuluessa devalvoivat muutkin valtiot. Niistä tärkeimpinä Yhdysvallat

¹⁴⁸ Autio 1992, 15-17, 198, 207, 221.

¹⁴⁹ Valkama 1989, 31-32, 36; Tamminen 1948a, 10-12, Turtola 1994, 147.

¹⁵⁰ Polvinen 1992, 285.

¹⁵¹ Hjerppe 1993, 13.

ja Ranska. Yhdysvaltojen devalvaatio suoritettiin vuonna 1933, vaikkei siihen esimerkiksi Wariksen (1977) mukaan olisi ollut tarvetta. Ranskan devalvaatio tapahtui vuonna 1936.¹⁵² Muun muassa näiden maiden devalvaatiot laskivat Suomen valuuttavelan markka-arvoa.

6.3. Risto Ryti¹⁵³ ja Suomen Pankki

Risto Ryti vaikutti 1930-luvulla monissa talouspoliittisissa elimissä. Toimiessaan Suomen Pankin pääjohtajana hän oli erittäin itsenäinen ja vaikutusvaltainen rahapolitiikan vallanpitäjä. Vaikka eduskunnan itsestäänselvänä tehtävänä oli lisäksi parlamentaarinen valtion virkamiesten ja toimielinten valvonta, niin Rytin, tai keskuspankin tekemiin ratkaisuihin se ei juuri puuttunut.¹⁵⁴

Ryti tunnettiin taitavana pankinjohtajana, jonka ansioihin kuului kyky analysoida tilanteita erittäinkin rationaalisesti.

”Rytin poikkeuksellinen älykkyys, tietoinen urasuunnittelu, looginen ajattelukyky sekä puritaanisen järkiperäinen elämänsenne pitivät hänet suomalaisen eliitin huipulla ja vallankahvassa.”¹⁵⁵

Rytin kyvyistä johtajana saatiin kokemusta varsin hyvin 1920-luvun lopun laman aikana. Silloin Ryti puolusti periksiantamattomalla tavalla Suomen Pankin harjoit-

¹⁵² Waris, Klaus, *Markkakin on valuutta*. Jyväskylä 1977, 42-43; Tamminen 1948a, 15.

¹⁵³ Ks. Liite 3.

¹⁵⁴ Autio 1992, 28.

¹⁵⁵ Tiihonen, Seppo, *Presidentti*. Teoksessa *Suomen keskushallinnon historia 1809-1996*. Eri kirjoittajia. Helsinki 1996, 563.

tamaa kultakantaan perustuvaa tiukkaa rahapolitiikkaa. Ajasta on sanottu, että Suomen talouspolitiikan johto oli lähes sama kuin Suomen Pankin ja Risto Rytin johto.¹⁵⁶ Kalela (1987) toteaa, että lokakuun 1931 ja syyskuun 1932 välinen aika oli ainoa vaihe lamavuosina, jolloin Suomen Pankki ei täysin kyennyt pitämään maan talouspolitiikan ohjia omissa käsissään.¹⁵⁷

Suomen Pankki on hallinnoltaan ja hallinto-organisaatioltaan valtion pankki. Sen on kuitenkin liberalistisen keskuspankkipolitiikan mukaan oltava niin vähän kuin mahdollista tekemisissä valtion ja valtion rahantarpeen kanssa. Tämä sen vuoksi, koska jos valtio saisi keskuspankkiluottoa, niin rahan määrää olisi samalla lisättävä. Se alentaisi puolestaan rahan arvoa. Sotien aiheuttamia poikkeusoloja lukuunottamatta Suomen Pankki on saanut pidettyä itsensä erillään valtion luotonotosta ja sen mahdollisesti aiheuttamista seurauksista.¹⁵⁸ Mainitsen tässä yhteydessä, että valtiolla ei ollut keskuspankkiluottoa ennen 1930-luvun loppua.¹⁵⁹ Suomen Pankin ohjesäännön muutoksen myötä se diskonttasi ensimmäisen valtionvekselin joulukuussa 1939, kun talvisota oli jo alkanut. Lainan määrä oli 600 miljoonaa markkaa.¹⁶⁰

Keskuspankkien, pankkilaitoksen ja poliittisen vallan sisälle muodostuneet viranomaiset ovat uusklassisen mallin talouspolitiikan tärkeimpiä vaikuttajia. Esimerkiksi keskuspankkipolitiikka ei käytännössä rajoitu vain valuuttakursseista huolehtimiseen. Monet Euroopan maiden keskuspankeista pyrkivät sotien välisenä aikana tasoittamaan luotonannon ja kansantalouden kokonaisuusvalmiuden vaihteluita. Esimerkiksi Englannissa ja Yhdysvalloissa vaihdettavien velkakirjojen

¹⁵⁶ Tiihonen 1996, 563.

¹⁵⁷ Kalela, Jorma, Pulapolitiikka. Valtion talous- ja sosiaalipolitiikka Suomessa lamavuosina 1929-1933. Työväen taloudellinen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 13. Helsinki 1987, 39.

¹⁵⁸ Rossi, Reino, Suomen luottojärjestelmä ja rahalaitosten luotonantokyky. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisu B:17. Helsinki 1958, 25.

¹⁵⁹ Rossi, Reino, Suomen Pankin korkopolitiikka vuosina 1914-1938. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisu B:12. Helsinki 1951, 253, 314-317.

¹⁶⁰ Tudeer, A.E., Rahamarkkinat. Taloudellisia selvityksiä 1943. Helsinki 1944, 11.

määrä kasvoi huomattavasti ensimmäisen maailmansodan jälkeen, jolloin se mahdollisti uuden välineen, avomarkkinaoperaatioiden, käytön.¹⁶¹ Rahapolitiikan käyttämisessä on erilaisia keinoja, mutta tavallisesti yleiseen korkotasoon on yritetty vaikuttaa juuri avomarkkinaoperaatioin.¹⁶²

Keskuspankin talouspoliittisista keinoista rahapolitiikka syrjäytyi 1930-luvulla keynesiläisen ajattelutavan tieltä. Uudet teoriat loivat perusteet kokonaiskysynnän säätelyyn perustuvalle talouspolitiikalle, jossa erityisesti finanssipolitiikalle muodostui keskeinen asema.¹⁶³ Rahapolitiikkaa pidettiin Suomessa suhdannepolitiikan keskeisimpänä keinona. Oma merkityksensä oli myös budjettivallan siirtymisessä eduskunnalle vuonna 1919, joskin aktiivisen budjettipolitiikan käyttämismahdollisuuksia heikensi käsitys valtion tulojen ja menojen vuotuisesta tasapainosta.¹⁶⁴

Risto Rytin ja Suomen Pankin roolin esittely suhteessa Suomen talouspolitiikkaan ja valtionvelkoihin tuodaan tässä yhteydessä näin voimakkaasti esille sen vuoksi, että pystyin näyttämään, mikä vaikutus Rydillä oli valtiontaloudessa velkojen poikkeuksellisen nopeaan takaisinmaksuun. Se tuli esille jo valtion finanssipolitiikkaa käsittelevässä luvussa. Tätä on aiemmissa tutkimuksissa ja artikkeleissa yritetty, mutta tulokset ovat olleet heikkoja.¹⁶⁵

¹⁶¹ Pekkarinen, Jukka & Vartiainen, Juhana Suomen talouspolitiikan pitkä linja. Juva 1993, 77-78.

¹⁶² Pekkarinen & Vartiainen 1989, 307.

¹⁶³ Pekkarinen & Vartiainen 1993, 78.

¹⁶⁴ Hjerppe, Riitta & Pihkala, Erkki, Suomen taloudellinen kasvu 1860-1985. Teoksessa Suomen kansantalous - Instituutiot, rakenne ja kehitys, toimittaneet Loikkanen, Heikki, A. & Pekkarinen, Jukka. Porvoo 1989, 35.

¹⁶⁵ Ks. Hjerppe 1997, 14; Hjerppe et.al. 1993, 9-10. Näissä artikkeleissa mainitaan ainakin Rossin (1951) ja Kalelan (1987) kertovan Rytin vaikutuksesta valtionvelkojen nopeaan takaisin maksamiseen. Hjerppen lainaus Rossilta ei mielestäni ole niin selkeä, kuin viittaukseni arkistolähteeseen käsitellessäni valtion 1930-luvun finanssipolitiikkaa. Hjerppe (1997) viittaa kyseisessä kohdin asiaan, jossa ei puhuta sanaakaan valtion velasta. Se ei myöskään sisällä viittausta Rytin, vaikka artikkelista saa sen vaikutelman. Rossin kirjoituksessa on kyse siitä, että Suomen valuuttatilanne oli kireä vuonna 1932 ja se aiheutti huolta siitä huolimatta, että kauppatase oli erittäin hyvä. Näkemykseni mukaan ongelma oli koko kansantalouden -, ei niinkään valtionvelasta. Tämä on eräs esi-

6.4. Kertomus eräästä lainanhakumatkasta Pariisiin

Seuraava matkakertomus kuvastaa mielestäni erittäin hyvin 1930-luvun alun realiteetteja. Valtion rahapula oli ilmeinen. Kaikkia keinoja ulkomaisten lainojen saamiseksi käytettiin. Mutta jäikö tulokseksi sittenkin vain ulkomaisten suhteiden ylläpitäminen?

Risto Ryti pyysi erästä valtion virkamiestä matkustamaan Pariisiin marraskuussa 1931. Matkan tarkoitus oli pyytää luottoa joko valtiolle tai Suomen Pankille. Tarkoitus oli, että jos lainaa saadaan, niin kieltolaki Suomessa kumotaan. Myös valtiovarainministeri Järvinen ilmoitti kyseiselle virkamiehelle matkasta. Valtion toiveena oli saada Ranskasta lainaa noin 0,5 tai 1 miljardi Ranskan frangia. Lähettiläälle ei annettu mitään virallista asemaa, mutta hän sai mainita, että hän oli matkalla valtiovarainministerin ja Suomen Pankin pääjohtajan kehoituksesta.

Asiamies otti tehtävän vastaan sillä ehdolla, että myös paperiyhdistyksen hallintoneuvosto tahtoi hänet matkalle. Hallintoneuvosto, johon kuuluivat muun muassa kenraali Walden, vuorineuvos Serlachius ja vuorineuvos Ahlström, kehoitti lähtemään matkalle.

Epävirallinen lähettiläämme tapasi Ranskassa raha-asiaiministeri Flandinin, Ranskan pankin pääjohtaja Moret'in, Credit Lyonnais'in pääjohtaja Massonin ja saman pankin ulkomaanosaston päällikön paronin de Vattevillen. Neuvotteluissa kävi selväksi, että luottoa ei saa, jollei kieltolakia Suomessa kumota. Pelkästään sekään ei vielä antanut suuria lainansaantitoiveita. Luottoa saisi vain siinä tapauksessa, että Ranskan hallitus myötävaikuttaisi siihen. Jotta Suomen kannalta

merkki siitä, miten kirjoituksissa on kerrottu sekaisin valtionvelasta ja kansantalouden rahavirroista. Kalela puolestaan kertoo, että Ryti ei suosittanut uuden obligaatiolainan ottamista vuoden 1930 aikana. Mikäli velkaa kuitenkin piti Rytin neuvoista huolimatta ottaa, niin sitä oli Rytin mukaan käytettävä 1) lyhytaikaisen velan vakauttamiseen 2) epäedullisen pitkäaikaisen velan konvertointiin ja 3) tuloa tuottavan tuotannollisen toiminnan tukemiseen. Kohta kaksi viittaa ainakin epäsuorasti siihen, että Ryti kehoitti maksamaan ulkomaisia lainoja pois. Ks. Rossi 1951, 242; Kalela 1987, 60.

positiiviseen tulokseen voidaan päästä, Ranskassa toivottiin, että Ryti tai joku muu korkea virkamies matkustaisi Pariisiin.

Mahdollisesti saatavan luoton ehdoiksi Flandin halusi, että 1) kieltolaki kumotaan 2) kauppasopimukset muutetaan sellaisiksi, että viinien vienti Suomeen onnistuu. Lisäksi Flandin piti yhden miljardin frangin lainaa liian suurena, mutta lupasi mahdollisesti noin puoli miljardia frangia vastaavan summan.

De Vatteville oli luoton suhteen epäilevämpi. Luotto riippui paljon Ranskan Pankin kannasta. Mr. Masson ei luvannut obligaatiolainaa aivan heti, mutta ehkä pian tulevaisuudessa. Moret'n mielestä luotonanto kävi päinsä vain, jos saaja-valtio palaisi sen saatuaan takaisin kultakantaan. Moret tarkoitti sillä rahan arvon vakauttamista, ei palaamista entiseen tasoon. Lisäksi Moret piti luotonsaantia vaikeana. Luotto oli vieläpä mitoitettu Suomen puolelta liian korkeaksi. Jugoslaviallekin oli myönnetty vain 200 miljoonaa frangia.

Moret'n mielestä ainoa mahdollinen luottomuoto Suomen kannalta oli sillä hetkellä jonkin suomalaisen yhtiön transseerausluotto.¹⁶⁶ Suomalaiset yhtiöt asettaisivat frangimääräiset vekselit, jotka ranskalaiset yksityispankit hyväksyisivät ja siirtäisivät Ranskan pankille. Hän kuitenkin epäili tätäkin järjestelyä ja antoi ymmärtää, että lainamäärä jäisi korkeintaan 20-25 miljoonaan Ranskan frangiin.¹⁶⁷

Arkistolähteen perusteella ei voi sanoa sitä, miten lopulta kävi. Tilastojulkaisut, valtion tilinpäätökset, kirjallisuus ja artikkelit kertovat puuttuvan tiedon. Lainaa ei hyvistä yrityksistä ja hallitukselle myönnettyistä lainanottovaltuuksista huolimatta saatu 1930-luvun alun vaikeimpina aikoina.

¹⁶⁶ Järjestely, jonka esimerkiksi Enso-Gutzeit Oy ja Suomen valtio tekivät vuonna 1932. Yhtiö ottaa valuuttalainan ja luovuttaa sen valtiolle. Esim. Ahvenainen 1992, 422.

¹⁶⁷ Kansallisarkisto: Valtiovarainministeriön arkisto. Valtiolainasuunnitelmia ja tiedusteluja vuosilta 1931-1932. Matkakertomus Pariisin matkasta lainatarkoituksessa 8.-11.11.1931. Kansio Jb 6.

7. SUOMI, EUROOPPA JA YHDYSVALLAT MAAILMAN RAHAMARKKINOILLA

7.1. Hooverin moratorio

Hooverin moratorio liittyi Yhdysvaltojen myöntämiin sotalainoihin Euroopalle ensimmäisen maailmansodan yhteydessä.¹⁶⁸ Sodan jälkeen Saksa joutui sotakorvaustensa kanssa maksuvaikeuksiin, joiden vuoksi se ei pystynyt maksamaan sotakorvauksiaan. Tämän johdosta muut Euroopan maat pyysivät Yhdysvalloilta maksujen, lyhennysten, ja korkojen lykkäyksiä määrätyn ajaksi. Yhdysvallat, ja presidenttinä ollut Herbert Hoover, myönsi moratorion Euroopan maille yhdeksi vuodeksi joulukuusta 1931 lähtien.¹⁶⁹

Hooverin moratorio sekoitti perusteellisesti sotavelkojen ja sotakorvausten väliset maksusuhteet. Taloudellisia häviöitä olivat Saksan suurimmat velkojat Ranska, Englanti ja Belgia. Niiltä jäi moratorion vuoksi saamatta noin 5,5 miljardia Suomen markkaa vastaava määrä. Muun muassa tämän takia vuonna 1932 suunniteltiin sotavelkojen ja -korvausten tarkistamista. Lausannessa pidetyn konferenssin jälkeen päätettiin luopua 90 prosentista jäljellä olevista korvauksista. Saksan maksettavaksi jäi sen jälkeen noin 28 miljardin markan sotakorvaukset, Suomen rahassa laskettuna. Lisäksi Saksalle myönnettiin kolmen vuoden moratorio.¹⁷⁰

Eurooppalaisten velallismaiden piti suorittaa ensimmäiset maksut moratorion jälkeen joulukuun 15. päivänä vuonna 1932. Mainittuna päivänä oli Englannin,

¹⁶⁸ Sotalainat Euroopalle perustuivat ns. vapautuslainalakeihin, Liberty Bonds Act, jotka vahvistettiin Yhdysvalloissa vuosina 1917 ja 1918. Maaliskuussa 1919 vahvistetun Victory Liberty Bond Actin myötä uusia sotavelkoja Eurooppaan ei enää myönnetty. Siinä vaiheessa sotavelkojen määrä oli yli 9,5 miljardia dollaria, yhteensä 378,9 miljardia Suomen silloista kultamarkkaa. Näiden lisäksi Yhdysvallat myönsi Puolaan ja Baltian maihin avustus- ja elintarvikelainoja, johon kategoriaan Suomelle myönnetty Hooverin elintarvikelainakin kuului. Ks. tästä Järvinen 1933, 40, sekä Hjerppe 1995, 16.

¹⁶⁹ Ks. Hjerppe 1997, 11. Vrt. Järvinen 1933, 51. Järvinen kertoo, että moratorio toteutettiin kesällä 1931.

¹⁷⁰ Järvinen 1933, 52.

Ranskan, Italian, Belgian, Tšekkoslovakian, Puolan, Suomen, Viron, Latvian ja Liettuan maksettava Yhdysvalloille korkoja ja lyhennyksiä yli sata miljoonaa dollaria. Se vastasi Suomen rahassa vuoden 1931 kurssien mukaan yli neljää miljardia markkaa. Useille velallisille suoritukset tuottivat suuria vaikeuksia. Sen vuoksi Euroopassa oli toiveita, että Yhdysvallat suostuisi pidentämään moratoriota. Esimerkiksi Ranska ja Englanti lähettivät 10. päivä marraskuuta 1932 Washingtoniin vetoomuksen moratorion pidentämisestä. Useat muut velalliset seurasivat pian näiden esimerkkiä.

Moratoriota ei pidennetty siitä syystä, koska Yhdysvalloissa tapahtui presidentinvaihdos. Herbert Hoover hävisi marraskuun 8. päivänä 1932 pidetyt presidentinvaalit. Euroopan valtiot pysyivät maksujen lykkäystä Hooverilta, vaikka hän oli luovuttamassa presidentintehtävät seuraajalleen 4. päivä maaliskuuta 1933. Hoover ei halunnut tehdä enää mitään suuria päätöksiä tuona neljän kuukauden aikana, jona hän vielä oli presidenttinä. Hän antoi siitä syystä Euroopan velallisille moratorion jatkamisesta kielteisen vastauksen marraskuun lopulla 1932. Hooverin seuraajaksi valittu Theodore Roosevelt ei myöskään jatkanut moratoriota.

Euroopan maiden yhteisrintama hajosi, kun maksupäivä koitti. Englanti suoritti maksut kullassa. Englannin perässä maksoivat lyhennyksiä Italia, Tšekkoslovakia, Suomi, Latvia ja Liettua. Maksamasta kieltäytyivät Ranska, Belgia, Puola, Unkari ja Viro. Ranska olisi hyvin pystynyt maksamaan sotavelkojaan. Ranskalla oli säästöjä New Yorkissa. Maan yleinen mielipide oli maksamista vastaan. Sen sijaan Belgia, Puola ja Viro jättivät maksunsa suorittamatta todellisesta syystä. Niillä ei ollut siihen tarvittavia pääomia.¹⁷¹

¹⁷¹ Teljo, Jussi, "Yhdysvaltain presidentinvaali ja sotavelkakysymys." Valvoja-aika. Helsinki 1933, 7-9; Ranskan sotavelka-asiasta tuli joulukuussa 1932 hallituskysymys. Ranskan silloinen pääministeri Edouard Herriot halusi, että maksut Yhdysvalloille suoritettaisiin. Tästä syystä maan parlamentti antoi hallitukselle epäluottamuslauseen ja hallitus joutui eroamaan, *ibid.*, 10. Hoover tarjosi Euroopalle moratorion jatkamista toisella vuodella kesällä 1932, mutta se kariutui, koska ehdotus ei saanut Yhdysvalloissa yleistä tukea. Ks. myös Eichengreen, Barry, *Golden Fetters. The Gold Standard and the Great Depression, 1919-1939.* New York 1992, 319-320; Kindleberger 1973, 25, 154.

7.2. Euroopan sotavelat Yhdysvalloille ennen Hooverin moratoriota

Euroopan maat olivat 1920-luvulla maksuvaikeuksissa sotavelkojensa kanssa. Sen vuoksi sotavelat vakautettiin vuosina 1923-1926¹⁷² siten, että lopulliseksi velkasaldoksi muodostui tietty prosenttiosuus velasta. Esimerkiksi Suomi ja Englanti vakauttivat jo vuonna 1923 sotavelkansa 82%:iin niiden kokonaisarvosta, eli siihen arvoon, mihin ne olivat 4,25%:in korolla ennen vakauttamista nousseet. Suurin vakauttamisprosentti oli Puolalla 89 prosenttia, ja pienin Italialla 26 %. Jugoslavian prosenttikin oli alhainen, alle 32 prosenttia.¹⁷³ Sotavelkojen kokonaisuus oli ennen vakauttamista noin 11,5 miljardia dollaria. Vakautuksen jälkeen se oli noin 6,9 miljardia dollaria, joka oli Euroopan lopullinen sotavelka Yhdysvalloille. Siitä Suomen osuudeksi jäi noin 278 miljoonaa markkaa. Sotavelkojen vakauttaminen ei ollut aina yksinkertaista, ja vaati usein pitkiä neuvotteluja.

TAULUKKO 6. Euroopan sotavelat Yhdysvalloille ennen velkojen vakauttamista, dollaria.

Velallismaat	Pääomat ja korot	Velallismaat	Pääomat ja korot
Englanti	95 550 000	Eesti	356 370
Ranska	19 261 432 *	Suomi	186 235
Puola	4 427 980	Latvia	148 852
Belgia	2 125 000 *	Liettua	92 386 *
Tšekkoslovakia	1 500 000 **	Unkari	40 729
Italia	1 245 437 *		

* korkoja, ** pääomaa

Lähde: Järvinen 1933, 35.

¹⁷² Yhdysvallat teki vuosien 1923-26 aikana sotavelkasopimuksia kolmentoista Euroopan maan kanssa. Ensimmäisten joukossa sovittiin Suomen ja Englannin sotaveloista, maksuaikatauluista ja lainojen koroista vuonna 1923. Ks. Kindleberger, Charles, P., *The World in Depression 1919-1939*. London 1973, 41-42.

¹⁷³ Kansallisarkisto: Risto Rytin kokoelma, Ulkomaalaiset laina-asiat. Rudolf Holstin muistio Rytille 12.8.1932: Suomen elintarvikelaina Yhdysvalloilta 1923. Kansio 13; myös Järvinen 1933, 44-45. Arkistolähteen ja Kyösti Järvisen välillä on joitakin eroavaisuuksia. Esimerkiksi Italian kohdalla 6 prosenttiyksikön ero. Toisaalta Järvinen kertoo velkojen vakauttamisesta yksityiskohtaisemmin.

Heinäkuussa 1931, juuri ennen Hooverin moratoriota, sotavelkoja oli maksettu seuraavasti:

TAULUKKO 7. Sotavelkojen maksetut lyhennykset ja korot heinäkuuhun 1931 mennessä. Miljoonaa markkaa.

Velallismaa	Kuolelutukset ja korot	Velallismaa	Kuolelutukset ja korot
Englanti	75 898	Suomi	117
Ranska	19 297	Jugoslavia	102
Italia	3 874	Eesti	49
Belgia	2 072	Liittua	44
Puola	897	Itävalta	34
Tsekkoslovakia	726	Latvia	26
Romania	189	Unkari	18
Kreikka	122		

Lähde: Järvinen 1933, 49.

Heinäkuuhun 1931 mennessä Yhdysvallat oli perinyt Euroopalta sotavelkoja yli 103 miljardia markkaa. Dollariarvoltaan se vastasi noin 2,6 miljardia. Yhteensä se oli noin 38 prosenttia kaikista Euroopan vakautetuista veloista. Samaan aikaan Saksa oli maksanut Euroopan voittajamaille sotakorvauksia yhteensä noin 120 miljardin Suomen markan arvosta. Saksan maksamat sotakorvaukset ylittivät sen, mitä Euroopan tarvitsi maksaa Yhdysvaltoihin. Maksusuhteet olivat edulliset varsinkin Ranskan kannalta. Ranska oli maksanut Yhdysvalloille 19 miljardia ja saanut Saksalta samaan aikaan 52,5 miljardia markkaa.

7.3. Moratorio erityisesti Suomen kannalta

Suomessakin pohdittiin mahdollisuutta jättää maksamatta joulukuun 15. päivänä vuonna 1932 suoritettavaksi tulleet erät. Siitä kertoo muun muassa hallituksen kertomus vuodelta 1932.

” Maailman talouspulan vuonna 1931 kärjistyttyä, Tasavallan Presidentti päätti 27 päivänä marraskuuta mainittuna vuonna, että Suomi hyväksyy Amerikan Yhdysvaltain presidentin Hooverin tekemän *mo-*

ratoriehdotuksen mikäli se koski Suomen 1923 vuoden 3 % lainan 15 päivänä joulukuuta 1931 ja 15 päivänä kesäkuuta 1932 maksettaviksi erääntyviä korko- ja kuoletusmaksuja. Koska moratori käsitti ainoastaan edellä mainitut kaksi maksua, mutta erinäisten muiden maiden asianomaiset hallituselimet olivat ilmaisseet aikomuksensa jättää seuraavankin maksun suorittamatta, ryhtyi Suomen hallitus pohtimaan kysymystä joulukuun 15 päivänä 1932 maksettavaksi lankeavan erän suorittamisesta, jolloin kuitenkin päätettiin, että tämä erä oli Yhdysvalloille maksettava.¹⁷⁴

Lappalainen (1997) on Suomen Pankille tekemässään keskustelualoitteessa selvittänyt vuoden 1923 lainan taustoja. Siinä kerrotaan, että laina saatiin yhdysvaltalaiselta U.S. Grain Corporationilta yhdeksi vuodeksi. Lainan avulla Suomeen hankittiin elintarvikkeita, pääasiassa viljaa. Suomen saama laina ei ollut varsinainen sotalaina. Muiden Euroopan maiden vastaaviin tarkoituksiin saamat lainat katsottiin sotalainoiksi. Vuotta aikaisemmin Suomen valtio otti lainaa Ruotsista samassa tarkoituksessa. Ruotsista saadun lainan takaisinmaksuaika oli kaksi vuotta, lainapääoma 28,6 miljoonaa markkaa.

Hoover-lainaksi myöhemmin nimitetyn elintarvikelainan takaisinmaksu siirtyi. Valtio joutui ottamaan lisävelkaa viljan ostamiseen. Elintarvikelainat Yhdysvalloista saatiin vakautettua vuoden 1923 aikana, kun lainapääoma oli noussut jo 250 miljoonaan markkaan. Siinä vaiheessa ne luettiin jo sotavelloiksi Yhdysvalloille. Lainasta ei tarvinnut maksaa vuonna 1932 korkoja tai lyhennyksiä. Ne pääomitettiin velkaan.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Valtiopäiväasiakirjat 3-5, valtiopäivät 1933. Kertomus hallituksen toimenpiteistä vuonna 1932, 57.

¹⁷⁵ Lappalainen 1997, 49-50; Lappalainen kommentoi mainitun sivun alaviitteessä, että viljalainat eivät kirjaimellisesti olleet valtionvelkoja, eikä niitä aikanaan luettu valtionvelloiksi. Velat oli myönnetty elintarvikeministeriölle. Omasta puolestani mainitsen, että Ruotsin Suomelle vuonna 1918 myöntämää lainaa ei kirjallisuudessa kovin monella sanalla kommentoida, vaikka se on ollut välittömästi sisällissodan jälkeen jopa akuutimpi, kuin hieman myöhempi ns. Hoover-laina. Ehkä se johtuu siitä syystä, että vaikka valuuttakurssimuutosten tuoma lainapääoman kasvu otettaisiin huomioon, niin laina jäi lopultakin aika pieneksi. Holstin muistion mukaan Suomi osti Yhdysvalloista vuosien 1917-1920 välisenä aikana erilaisia tuotteita, pääasiassa elintarvikkeita. Yhdysvaltain elintar-

Yhdysvaltain elintarvikelainasta Suomen valtio maksoi esimerkiksi vuonna 1933 yhteensä 48 592 dollaria. Se oli murto-osa kokonaisvelan määrästä, jota oli lähes yhdeksän miljoonaa dollaria.¹⁷⁶ Paasikivi oli Yhdysvaltojen tarjoamasta lyhennys- ja korkosuoritusten lykkäämisestä sitä mieltä, että sitä ei saa käyttää hyväksi. Lainat oli maksettava siten kuin sopimukset edellyttivät. Vuoden 1933 lainanlyhennys toi Suomelle mainetta pitkälle tulevaisuuteen hyvänä velkojen takaisinmaksajana. Suomi oli lopulta ainoa maa, joka maksoi velkansa.¹⁷⁷

Suomen valtio oli mukana jopa Yhdysvaltain senaatin talouspoliittisissa keskusteluissa, ja mahdollisesti sieltä on peräisin Suomelle pysyväksi jäänyt maine hyvänä sopimusten ehtojen täyttäjänä. Eräs senaattori lausui seuraavia sanoja vuonna 1935:

”In the first place, there is very great necessity from a physical standpoint for additional and adequate accommodations for the American legation and consulate at Helsingfors. More fundamentally, this is very frankly an acknowledgement of the fact that Finland is the only country in the world which is paying its debts to us, and this is a great gesture by way of friendly appreciation for the fact that there still is some place on earth where international credit is honored.”¹⁷⁸

vikelaina syntyi tänä aikana, mutta saatiin järjestetyksi muiden maiden sotilainojen kanssa samaan aikaan vuonna 1923: Kansallisarkisto: Risto Rytin kokoelma, Ulkomaa-laiset laina-asiat. Rudolf Holstin muistio Rytille 12.8.1932. Suomen elintarvikelaina Yhdysvalloilta 1923. Kansio 13.

¹⁷⁶ Vuoden 1933 valuuttakurssien mukaan Suomi maksoi yli 2,6 miljoonaa markkaa lähes 500 miljoonaan markkaan yltäneestä kokonaisvelasta. Lyhennys oli siis vain hieman yli ½ prosenttia. Dollarin keskipurssi vuonna 1933 oli 55,03 markkaa. Valuuttakurssit: Autio, Jaakko, Valuuttakurssit Suomessa 1864-1991. Katsaus ja tilastosarjat. Suomen Pankin keskustelualoitteita 1/92. Helsinki 1992, 210. Tämän kirjoittajan laskelma.

¹⁷⁷ Hjerpe, Riitta & Ikonen, Vappu, ”The only honest thing to do” - sotavelat, Suomi ja Hooverin moratorio 1931. Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/95. Helsinki 1995, 15-16; Heikkilä 1992, 284; ks. myös Lappalainen 1997, 50.

¹⁷⁸ Ote yhdysvaltalaisen senaattori Vandenbergin puheesta vuodelta 1935. Kansallisarkisto: Risto Rytin kokoelma. Kansio 13.

Suomi oli vielä pitkälle 1930-luvulle, ja myöhemminkin, ainoa maa, joka suoritti Yhdysvalloista saadun lainan lyhennyksiä ajallaan. Suomen Yhdysvaltain lähetti-
läs E. Järnefelt lähetti tiedotteen ulkoasiainministeriöllemme kesäkuussa 1935. Siitä selviää, että kesäkuun 15. päivänä vuonna 1935 lankesi maksuun korkoja yhteensä noin 181 miljoonan dollarin edestä. Ainoastaan Suomen valtio suoritti maksunsa mainittuna päivänä, ja niiden määrä oli noin 165 tuhatta dollaria. Siihen saakka suorittamatta jääneitä maksuja, korkoja ja kuoletuksia, oli muilla kahdellatoista velallismaalla yhteensä yli 630 miljoonaa dollaria.¹⁷⁹

Tässä on huomattava se seikka, että Hoover-lainaksi kutsuttu elintarvikelaina oli vain osa Suomen ulkomaisesta lainakannasta maailmansotien välisenä aikana. Se oli silti suurin yksittäinen valtion ottama laina. Sen suuruutta osoittaa, että se oli enimmillään noin kaksi prosenttia bruttokansantuotteesta.

Suomen valtio päätti maksaa vuoden 1932 velanlyhennyksen, koska valtiontalouden tila sen salli. Kauppataaseemme oli kääntynyt positiiviseksi jo vuonna 1930. Maksutase oli sopivasti ylijäämäinen vuoden 1931-32 vaihteessa. Näin syntyneitä tuloja käytettiin ulkomaisten velkojen maksamiseen.¹⁸⁰ Tämäkin osoittaa sitä, että Suomi pärjäsi lamassa muita maita paremmin. Vienti toimi ja suomalainen suhdannetilanne oli hieman parempi kuin muualla maailmassa. Mutta vaikka Suomen valtiolle olikin varaa maksaa elintarvikelaina kuoletukset ja korot aina ajallaan, niin Suomi maksoi näistä veloista suhteellisesti enemmän kuin muut maat. Kyösti Järvinen kirjoitti vuoden 1932 lopulla sotavelkakysymyksestä tähän tapaan:

”On tuskin oletettavissa, että tämän joulukuun 15 päivä olisi ratkaisut sotavelkakysymyksen ehdottomasti jäämään status quokannalleen. Tuskinpa Yhdysvallat voivat pysyä tähänastisessa non

¹⁷⁹ Washingtonin lähettilään E. Järnefeltin tiedote 18.6.1935. Lähetetty ulkoasiainministeriölle Suomeen, josta edelleen Risto Rytille 2.7.1935. Kansallisarkisto: Risto Rytin koelma, ”Elintarvikelainan puolivuotiskoron suorittaminen”. Kansio 13.

¹⁸⁰ Jääskeläinen, Mauno, Valtioneuvoston historia 1917-1966. Helsinki 1977, 521.

possumus-asenteessaan ja pakottaa kansainvälisten suhteiden kehän uudelleen takaperin pyörimään siten, että Lausannen konferenssin päätökset täytyy jättää ratifioimatta ja Euroopan velkojamaiden ruvettava uudelleen velallismailtaan sotavelkoja ja Saksalta sotakorvauksia vaatimaan. Pikemminkin täytynee voida toivoa, että uuden presidenttikauden Yhdysvalloissa maaliskuussa aljettua ja ennenkuin kesäkuun 15 p:nä 1933 uusi sotavelkain erääntymispäivä on käsissä, päästään joko sotavelkain täydelliseen kuittaukseen tai ainakin uuteen järjestelyyn Euroopan ja Amerikan kesken. Suomi ei joulukuun 15 p:nä mielestäni voinut menetellä toisin kuin se meneteli. Mutta vastaisissa mahdollisissa sotavelkain järjestelyissä sillä on etuja valvottavina kohtuullisempina, kuin se aikaisemmassa Amerikan sotavelkain vakauttamisessa joutui tyytymään huomattavasti epäedullisempiin ehtoihin kuin monet Euroopan rikkaimmat maat.”¹⁸¹

7.4. Suomen ja tiettyjen ulkovaltojen valtionvelat 1930-luvulla

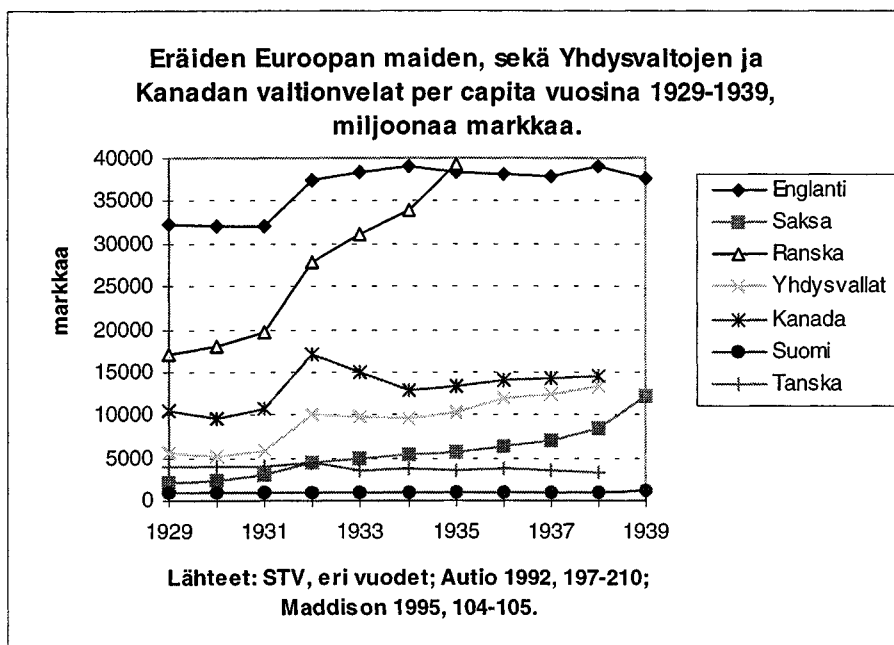
Liitteeseen 4 olen laskenut Suomen Tilastollisen Vuosikirjan antamien arvojen perusteella joidenkin valtioiden velat per capita. Tämän kaltaista laskelmaa ei ole aikaisemmin tehty. Mielestäni valtionvelat tulevat näin paremmin vertailukelpoiksi maittain, jos tilastot olisivat luotettavia, kuin verrattaessa niitä bruttokansantuotteeseen, joka on perinteisin tapa. Tässä tapauksessa velat tulevat näkyviin konkreettisesti. Eli mitä jokainen valtio on ollut velkaa asukasta kohden.

Taulukkoon kerätyt luvut on saatu siten, että kunkin maan valtionvelka on kerätty Suomen Tilastollisesta Vuosikirjasta vuosien 1930-1940 väliseltä ajalta. Luvut eivät ole täysin verrannollisia, koska Tilastollinen Vuosikirja on suorittanut eri maiden osalta velkojen muuntamisen maan rahayksikköjä vastaaviksi eri tavoin.

¹⁸¹ Järvinen 1933, 52.

Suomen Tilastollisen Vuosikirjan eri maiden valtionvelat on jaettu Maddisonin (1995) aikasarjoista poimituilla väkilukumäärillä vuosina 1929-1939. Niiden perusteella on laskettu valtionvelka per capita. Sen jälkeen saatu luku on muunnettu Suomen markkoiksi kertomalla luku Aution (1992) laskemien valuuttakurssien keskiarvokurssin perusteella.¹⁸² Aution laskelmissa Ison-Britannian ja Yhdysvaltojen valuuttakurssit vastaavat välitöntä todellisuutta. Muiden maiden osalta valuuttakurssit on jaettu sadalla, koska pariteetin mukaan esimerkiksi sata kruunua oli hieman yli 1064 Suomen markkaa toisen kultakannan aikana 1926-1931. Eli yksi kruunu oli siinä tapauksessa noin 10,64 Suomen markkaa.¹⁸³

Kuvio 7.

Kuvio 7 on muodostettu liitteeseen 4 laskettujen lukujen perusteella. Siitä voidaan nähdä, että Suomen valtionvelka kansalaista kohti pysyi varsin stabiilina vuosien 1929-1939 välisenä aikana. Tilastollisen Vuosikirjan antamien lukujen

¹⁸² Suomen Tilastollinen Vuosikirja, eri vuodet; Autio 1992, 197-214; Maddison, Angus, Monitoring the World Economy 1820-1992. OECD Development Centre Studies. Paris 1995, 104-105.

¹⁸³ Ks. Toisen kultakannan aikaiset pariteetit: Autio 1992, 16.

kautta laskettuna Suomen valtionvelka henkeä kohti pysytteli noin tuhannen markan tuntumassa koko 1930-luvun. Se on kuitenkin harhaa. Suomen Tilastollisen Vuosikirjan lukuarvot eivät sisällä kaikkia valtionvelkaan kuuluvia eriä.

Tässä tapauksessa velkamäärät ovat ehkä kuitenkin jollakin tavalla verrannollisia, koska muidenkin valtioiden luvut on laskettu Tilastollisen Vuosikirjan perusteella. Tämän perusteella voi väittää, että Suomi oli kansainvälisesti verrattuna vähävelkainen koko 1930-luvun ajan. Se pitää lähdekirjallisuuden arvioidenkin mukaan paikkansa. Useat muut maat velkaantuivat vuodesta 1931 lähtien suhteellisen nopeasti. Vuosi 1931 näkyy kuviossakin lähes poikkeuksetta selvänä velan määrän nousuna. Siihen olivat syynä kansainväliset suhdanteet ja useissa maissa tapahtuneet devalvaatiot. Poikkeukset STV:n perusteella ovat Suomi, Tanska ja yllättäen Saksa.¹⁸⁴ Valtioidenvälisessä vertailussa Englanti ja Ranska näyttävät olleen velkaisimmat maat. Se näkyy myös tämän työn taulukoissa 6 ja 7. Nämä maat olivat eniten velkaa Yhdysvalloille maailmansotien välisenä aikana. Kansainväliset tapahtumat eivät näytä vaikuttaneen Suomen velkoihin, mutta se on tilastoharhaa. Tilastointiperusteet ovat erilaisia. Asetelmat muuttuvat, jos laskelmat tehdään jonkin muun tilaston perusteella.

8. LASKENTAMENETELMÄT JA TILASTOJEN LUOTETTAVUUS

8.1. Tilastojen välittämä kuva

A. E. Tudeer kirjoitti jo vuonna 1940, että valtion terve kehitys vaatii tietoja siitä, millaisia ulkomaisia velkoja sillä itsellään on. Vastaavalla tavalla oli tiedettävä saatavat. Hänen mielestään oli kuitenkin lähes mahdotonta saada tietoja kaikista valtion veloista ja saatavista. Miksi? Koska ei ollut yhtenäistä, kansantalouden kaikkia sektoreita koskevaa, kirjanpitoa.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Saksa oli 1930-luvun alussa suurvelallinen, joten tilastoon ei voi tässä suhteessa luottaa pienessäkään määrin.

¹⁸⁵ Tudeer, A.E., Suomen ulkomaiset velat ja saatavat. Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/40. Helsinki 1940, 1.

Myöhemmin esimerkiksi Valvanne (1949) ja Hjerppe (1997) kirjoittavat tilastoista seuraavalla tavalla:

”Meiltä puuttuvat yhtenäiset vertailukelpoiset tilastosarjat valtiontalouden monilta osa-alueilta.”¹⁸⁶

Eli ”... on suuri merkitys sillä, että kaikkien maiden valtiontaloudellisesta kehityksestä on käytettävissä kansantaloudellisten näkökohtien mukaan laadittu yhtenäinen ja vertailukelpoinen aineisto.”¹⁸⁷

Kun yhtenäisiä vertailukelpoisia sarjoja ei ole, täytyy tyytyä olemassa oleviin, mutta ehkä virheellisiin ja puutteellisiin sarjoihin. Osittain tästä syystä väitän, että Suomen Virallinen Tilasto antaa väärän kuvan Suomen valtionvelan osalta 1930-luvulla. Oletettavasti sen tilastointiperusteet vaihtelevat muulloinkin.

8.2. Valtionvelan laskentaperusteista

Valtionvelkoja laskettaessa ja niistä kirjoitettaessa on usein puhuttu sekaisin käsitteistä valtionvelka, kansantalouden velka ja julkinen velka. Se on aiheuttanut sen, että lähes kaikki valtionvelkaa koskettavat kirjoitukset ovat jättäneet huomioimatta valtionvelkaan kuuluvia eriä. Ongelmana on ollut myös se, että valtionvelkaan on yleisesti sisällytetty kansantalouden velkaan, tai julkiseen velkaan liittyviä osia. Mikäli valtionvelkojen ”oikeat” erät huomioitaisiin, muuttuisivat velkamäärät ja muut laskennalliset suhteet toisiksi. Niiden välittämä informaatio muuttuisi. En väitä, että valtiontaloutta ja valtionvelkaa on historiamme aikana tutkittu väärin. Valtiontaloutta ja muuta julkista taloutta on tutkittu niillä perusteilla, millaista tietoa tilastot ovat välittäneet. Eli, jos tilastot saadaan yhteneviksi ja luotettaviksi, voidaan saada aikaan uusia tuloksia valtiontaloutemme historiasta.

¹⁸⁶ Hjerppe 1997, 16.

¹⁸⁷ Valvanne 1949, 10.

Tuskin se suurta mullistusta synnyttää, mutta antaa varmasti uuden näkökulman moniin talouden osa-alueisiin.

Heikki Valvanne tutki jo 1940-luvulla valtiontalouden eri lohkoja, ja sai sen perusteella aikaan selvityksen laskentaperusteista, jonka avulla voidaan yksilöidymmin selvittää valtion tulot ja menot, sekä kassaliike. Valvanteen (1949) selvitys koski vuosia 1945-47. Tutkimuksen eräänä osana on valtionvelka ja kehitys samoilta vuosilta. Hän määrittelee lisäksi valtionvelan, jossa selvittää valtionvelkaan kuuluvat erät. Valvanne oli sitä mieltä, että valtion tilinpäätökseen liitetty selostus valtionvelasta ei osoita valtion lainaksi saamien maksuvälineiden määrää eikä niiden muutoksia.

Valtionvelkaa voidaan tulkita eri tavoilla. Käsitettä velasta voidaan rajoittaa sekä asiallisin, että muodollisin perustein. Valtionvelkaan voidaan lukea vain budjetoidut lainat mutta ei budjetin ulkopuolelle jätettyjä lainoja. Mukaan voi ottaa vain valtion toimivallassa olevia lainoja, mutta ei valtion toimivallan ulkopuolella olevia lainoja. Lisäksi on olemassa niin sanottuja valtion ”yhteisiä” lainoja, mutta valtion liikeyritysten, virastojen ja laitosten omiin tarpeisiinsa ottamat lainat ovat ”erityisiä” lainoja. Jotta velan määrittämisessä olisi tietyt pelisäännöt, niin Valvanteen mielestä valtionvelkoihin kuuluvia eriä ovat seuraavat:

1) Velka Suomen Pankista = Valtion vekseliluotto vähennettynä valtion pano- ja ottotilillä olevat varat, joihin lisätään pano- ja ottotililtä maksuun laitettut, mutta lunastamattomat shekit.

2) Velka postisäästöpankista = Posti- ja lennätinhallituksen sekä valtiokonttorin velka postisäästöpankille vähennettynä valtion tilivirastojen postisiirtovaroilla, myös matkalla olevilla. Siihen lisätään postisäästöpankin omistamat valtionobligatiot nimellisarvoisina, mutta ei kuitenkaan korvausobligatioita.

3) Tilapäiset luotot, joihin luetaan veronmaksutodisteet, lyhytaikaiset velkakirjalainat, laivanrakennustili ja valtion hallussa olevat vieraat varat.

4) Vastikkeettomat velkapaperit tarkoittavat papereita, joita vastaan valtio ei ole saanut maksuvälineitä. Näihin sisällytetään myös postisäästöpankin ja Holding-yhteisön hallussa olleet korvausobligaatit.

5) Koko valtionvelan määrän on oltava, lukuunottamatta kurssimuutoksia, yhtä suuri kuin valtion koko nettolainaus, toisin sanoen valtion toimivallassa olleet nettolainatulo (+/-) valtion toimivallan ulkopuolella olleet lainatulo tai lainamenot (+/-) Suomen Pankista saadun kassaluoton lisäys tai vähennys. On kuitenkin niin, että postisäästöpankin obligaatioluotoksi luetut valtionobligaatit on laskettu mukaan valtionvelkaan. Sen sijaan valtion lainatuloksi on laskettu pankin pörsistä ostamat valtionobligaatit, sekä korvausobligaatit.

Valvanteen tutkimuksessa on myös puutteensa ja ongelmansa. Hän kertoo, että virheellisyyksiä on sattunut muun muassa siitä, että hän ei pystynyt selvittämään kaikkia valtionlainoja koskevia tilinpäätösten tulo- ja menolukujen, sekä tilinpäätöksiin liittyvien valtionvelkaselosteiden lukujen välisiä poikkeavuuksia.¹⁸⁸

Eräs tapa on tarkastella valtion menoja ja tuloja käyttäen hyväksi valtion tilinpäätöksiä sellaisenaan. Se ei kuitenkaan anna oikeaa kuvaa valtiontalouden kehityksestä, koska tilinpäätöslukuihin sisältyy siirtomäärärahoja, jotka voidaan käyttää vasta varsinaisen budjettivuoden jälkeen, eikä silloin kun ne on budjettiin otettu.¹⁸⁹

Mikäli valtionvelat pystytään selvittämään juuri Valvanteen mallin, tai jonkin muun perusteellisen laskentamenetelmän avulla, tuo se uutta tietoa menneestä kehityksestä. Kyseessä on tietenkin kvantitatiivinen aineisto. Katson itse, että kyseessä on suurehko työ, joka vaatii hyvää tarkkuutta ja tilastomenetelmien täydellistä hallintaa. Yhdelle henkilölle se saattaa olla hankala tehtävä. Ehkä työhön ei ole kukaan ryhtynyt juuri siitä syystä, että urakka on liian iso, tai ereh-

¹⁸⁸ Valvanne 1949, 13, 88-89, 92-93 alaviitteet.

¹⁸⁹ Nars, Kari, Suomen sodanaikainen talous ja talouspolitiikka. Taloudellisia selvityksiä 1966. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja A:29. Helsinki 1966, 83.

tymisen mahdollisuudet ovat suuret. Yleisesti katsottuna valtionvelkoja on käsitelty perinteisten mallien mukaan. Valtionvelka on saatu annettuna valtion tilinpäätöksistä, hallituksen kertomuksista, tai tilastojulkaisuista. Tulejää ei ole tarkasteltu sen syvällisemmin.

En kuitenkaan luovuttanut ilman yrittämistä. Kävin Valvanteen tutkimuksen perusteella läpi vuotta 1947. Tilastomateriaaliksi otin valtion tilinpäätökset, kertomukset valtionvelasta, sekä valtion bilanssiyhdistelmät. Vain kohdassa yksi pääsin samaan tulokseen Valvanteen kanssa. Kyseessä oli luotto Suomen Panokista. Näin ollen vuosien 1930-1939 valtionvelkojen selvittäminen kävi kyseistä menetelmää käyttäen jokseenkin mahdottomaksi.

9. OLIKO VALTIONVELKA SITTENKÄÄN ONGELMA 1930-LUVULLA?

Olen käynyt tässä työssä lävitse Suomen 1930-luvun valtionvelkaa. Mainitsin jo johdannossa, että valtiontalous on suuri kokonaisuus. Sen vuoksi joitakin osia on hyvinkin saattanut jäädä huomioimatta. Olen kuitenkin pyrkinyt esittämään asiat käytettyjen lähteiden osalta niin hyvin kuin mahdollista. Lähteiden hajanaisuus ei ole vaikuttanut tuloksiin. Osaltaan tämä työ onkin kombinaatio, eli useiden tutkimusten, artikkeleiden ja kirjoitusten välittämää tietoa on kasattu yhteen. Tässä tapauksessa siitä on se hyvä puoli, että Suomen 1930-luvun valtionvelkaa ei ole ennen tätä käsitelty näin laajasti. Siitä on tehty vain pienehköjä artikkeleita, tai sitä on käsitelty muiden valtiontalouden lohkojen osana. Hajanaisista tiedoista olen mielestäni koonnut toimivan kokonaisuuden, jossa valtiontalouden eri osia on käsitelty monipuolisesti ja tasapuolisesti. Erityisesti valtionvelan määrät ja käyttö, sekä veloista maksetut korot näkyvät työssäni. Olen myös verrannut Suomen valtionvelkaa muiden maiden vastaaviin velkoihin. Se jäi silti puutteelliseksi, koska en saanut käsiini luotettavaa eri maita koskevaa tilastoaineistoa. Mikäli se onnistuu jatkossa, niin se antaa aiheen lisätutkimukseen.

Tutkielmani tekoa haittasi eniten tilastokokemuksen puute. Se ei juuri helpottanut työn edetessä. Siitä huolimatta uskon, että työni ei sisällä varsinaisia tilasto-

virheitä, ellei sellaiseksi voi laskea juuri Suomen ja eräiden muiden valtioiden välistä valtionvelkojen vertailua. Se on kuitenkin tarkoituksellinen tilastovirhe. Olen päinvastoin pyrkinyt korjaamaan joitakin tutkimuksissa esiintyneitä virheellisyksiä. Käsitykseni mukaan useat lukuvirheet johtuvat kokemattomuudesta, mutta myös suoranaista huolimattomuutta esiintyy. Sitä paitsi on anteeksiantamatonta, että suuresti arvostetut tutkijat tekevät jatkuvasti tilastointivirheitä, olivat ne sitten pilkku- tai muita virheitä. Tilastojen kohdalla virheillä on taipumus kumuloitua. Virheellinen tieto välitetään usein eteenpäin tarkistamattomana. En toki pyri väittämään, että olen itse virheetön. Tämä kokonaisuus sisältää erittäin paljon lukuja. Siitä syystä varoitan lukijaa virheiden mahdollisuudesta. Virheellisyksiä saattaa esiintyä siitä huolimatta, että olen pyrkinyt tarkistamaan ja edelleen tarkistamaan käyttämäni lähteiden tiedot.

Työn luonteen huomioon ottaen olen tuonut esiin myös omia arvioitani. Ne näkyvät varsinaisesti teoriaosuuden jälkeen. Piilevästi tuon niitä esiin läpi työn. Erityisesti omaa näkemystä mahdollistavat luku 5 ja siitä eteenpäin käsiteltävät luvut. Näiden lukujen myötä esitän tässä työssä ehkä merkittävimmäksi nousevan tuloksen. Risto Rytin vaikutuksen ulkomaisten valtionvelkojen nopeaan takaisin maksamiseen 1930-luvun alkupuolella. Ehkä tiesin työtä aloittaessani sen, mitä lähteä etsimään. Silti en ollut ollenkaan varma, että löydän oikean vastauksen. Sitäkään en tiennyt, mistä monia tutkijoita askarruttanut tiedon jyvä löytyy. Vastauksen sain niinkin perinteisestä lähteestä kuin Kansallisarkistosta, ja sieltä Risto Rytin kokoelmasta kansiota A 53. Nyt on kuitenkin huomattava se, että kyseessä on toteamus Rytin puheessa. Jää itse asiassa selvittämättä, minkälaiset vaikutukset puheella oli ajan talouspolitiikassa. Ehkä sillä oli vaikutusta sen perusteella, että Rytiiä uskottiin 1930-luvun talouspolitiikassa lähes joka suhteessa. Hänen sanoillaan oli painoarvoa. Katso erityisesti luvut 6.1. ja 6.3., sekä alaviitteet 141, 142 ja 165.

Mitä Suomen valtionvelalle tapahtui kaiken kaikkiaan 1930-luvulla? Ensiksi on todettava, että valtio selvisi 1930-luvusta poikkeuksellisen hyvin. On nähtävä, että ulkomaisten lainojen saamiseen ei vaikuta kovinkaan paljon se, paljonko

maalla on edellistä velkaa. Lähinnä vaikuttaa maailman yleinen taloudellinen tilanne ja se mikä on valtion harjoittaman talouspolitiikan linja.

Useat muut valtiot olivat suhteellisesti katsoen Suomea velkaisempia koko ajanjakson, ja ne joutuivat ottamaan huomattavia lisävelkoja. Kun Suomen valtio tarvitsi eniten rahaa 1930-luvun alussa, niin se ei sitä saanut. Silloin karsittiin reippaasti valtion kaikkia menoja. Ainoa menoerä, josta ei leikattu, oli valtionvelan lyhennykset, korot ja kuoletukset. Kun muut maat jättivät Hooverin moratorion jälkeen velanhoitamaisensa sikseen, niin Suomi suoritti velkansa ajallaan. Samalla Suomen valtio sai lähes unohtumattoman maineen maailmassa luotettavana sopimusosapuolena. Mistä muusta maasta voi sanoa samaa - ilman kansallista paatosta tietenkin?

Järkevää politiikkaa tai ei, mutta mielestäni valuuttavelkojen muuttaminen kotimaisiksi oli 1930-luvulla talouspoliittisesti oikea ratkaisu. On aina helpompi hoitaa velanhoitokulut, neuvottelut ja muut asiat, kun velka on oman maan rahassa. Jos maalla on paljon valuuttavelkaa, niin se voi maailman rahamarkkinoiden eläessä muuttua ennalta arvaamattoman vaikeaksi hoidettavaksi kaikilta osiltaan. 1930-luvulla sentään löydettiin ratkaisumallit, joilla kriisistä selvittiin. Entä 1990-luvulla? Kun suuri osa valtionvelasta on valuuttavelkaa, niin pienen köyhän valtion velanhoitokyky ei riipu pelkästään itsestä. Ei, vaikka haluja siihen olisikin.

1930-luvun lamasta on totuttu puhumaan kirjallisuudessa suurena lamana. Sitä vastoin 1990-luvun lamalle ei ole oikein keksitty osuvaa nimeä. Katsoisin, että 1930-luvun lama ja valtion velkaantuminen johtuivat normaalista suhdannerytmistä. Tilanne oli alunperin 1990-luvulle tullessa useilla sektoreilla sama, kuin 1930-luvun alkuun saavuttaessa. Radikaalein ero näkyy siinä, että 1930-luvulla syntynyt valtion valuuttamääräinen velka maksettiin takaisin, kun 1990-luvun lamassa kasvunsa alkanut valtionvelka lisääntyy yhä vuosittain.

Tätä kirjoittaessani on tiedossa, että Suomen Akatemia tekee kartoitusta Suomen valtion velasta 1990-luvulla. Kartoitukseen liittyvät harjoitettu talouspolitiikka, velkaantumiseen johtaneet syyt, valtion velan seuraukset ja paljon muita ky-

symyksiä näiden lisäksi. Tässä suhteessa oma työni on myös ajankohtainen. Onhan 1990-luvun valtion velka ennenkokemattoman suuri. Kun työskentelin 1930-luvun valtion velan parissa, jäi monta kysymystä varmasti käsittelemättä. 1930-luvulla ja 1990-luvulla on varmasti monia yhtäläisyyksiä, mutta myös eroavaisuuksia. Näitä kannattaisi ehkä tutkia tarkemmin. Suurimmaksi ongelmakohtaksi muodostunee tilastoinnin yhteneväisyys, josta on usein mainittu eri yhteyksissä.

LÄHTEET

Arkistolähteet, virallisjulkaisut, tilastojulkaisut, kirjallisuus, lehdet ja muu painettu aineisto, sekä painamaton lähde.

Arkistolähteet:

Kansallisarkisto:

- Risto Rytin kokoelmat.
- Valtiovarainministeriön arkisto. Sekalaiset asiakirjat. Valtiolainat, pankit ja luotto-olot.

Virallisjulkaisut:

- Asetuskokoelma. Asetukset valtioneuvoston lainanottovaltuuksista.
- Komiteanmietinnöt 1930-luvulta.

Valtiopäiväasiakirjat:

- Kertomukset valtiovarain tilasta vuosilta 1929-1939.
- Valtion tilinpäätökset.
- Valtiontilintarkastajain kertomukset.
- Valtiopäivien pöytäkirjat.

Tilastojulkaisut:

- Tilastokatsaukset 1930-1940.
- Suomen Tilastollinen Vuosikirja 1920- ja 1930-luvuilta.

Kirjallisuus:

Ahvenainen, Jorma, Enso-Gutzeit Oy 1872-1992. Osa 2, vuodet 1924-1992. Jyväskylä 1992.

Alho, Kari - Lassila, Jukka - Murto, Risto, Valtion velkaantuminen ja sen vaikutukset kansantaloudessa. Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen julkaisu B:79. Helsinki 1992.

Blomstedt, Yrjö, Valtiokonttori 1875-1975. Historiallinen katsaus. Helsinki 1976.

Brade, Mauno, Kehitysmaiden velkakriisi: synty, nykytilanne ja tulevaisuus. Taloustieteen Pro Gradu. Jyväskylä 1996.

Cameron, Rondo, Maailman taloushistoria. Paleoliittiselta kaudelta nykypäivään. Juva 1995.

Eco, Umberto, Oppineisuuden osoittaminen - eli miten tutkielma tehdään. Hämeenlinna 1989.

Eichengreen, Barry, Golden Fetters. The Gold Standard and the Great Depression, 1919-1939. New York 1992.

Ekelund, Robert, B., Jr. & Hébert, Robert, F. (eds.), A History of Economic Theory and Method. New York 1990.

Furner, Mary, O. & Supple, Barry (eds.), The State and Economic Knowledge. The American and British Experiences. Cambridge, USA 1990.

Gisselquist, David, The Political Economics of International Bank Lending. New York 1981.

Halme, Veikko, Vienti Suomen suhdannetekijänä vuosina 1870-1939. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisu B:16. Helsinki 1955.

Heikkilä, Hannu, Suomalainen talouspolitiikka. Teoksessa Polvinen, Tuomo - Heikkilä, Hannu - Immonen, Hannu, J.K. Paasikivi. Valtiomiehen elämäntyö 2, 1918-1939. Juva 1992.

Hjerppe, Riitta, Kasvun vuosisata. Jyväskylä 1990.

Hjerppe, Riitta, Finland's Historical National Accounts 1860-1994: Calculation Methods and Statistical Tables. Jyväskylä 1996.

Hjerppe, Riitta & Vartia, Pentti, Taloudellinen kasvu ja rakennemuutos 1860-1995. Teoksessa Kansantaloutemme - rakenteet ja muutos. Tampere 1997.

Hoover, Herbert, The Memoirs of Herbert Hoover. The Great Depression 1929-1941. New York 1952.

Jarrick, Arne & Söderberg, Johan, Praktisk historieteori. Stockholm 1993.

Jääskeläinen, Mauno, Itsenäisyyden ajan eduskunta 1919-1938. Kansanedustuslaitoksen historia, osa 7. Helsinki 1973.

Jääskeläinen, Mauno, Demokratian kriisi. Valtioneuvoston historia 1917-1966, osa 1. Helsinki 1977.

Kalela, Jorma, Pulapolitiikkaa. Valtion talous- ja sosiaalipolitiikka Suomessa lamavuosina 1929-1933. Työväen taloudellisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia nro 13. Helsinki 1987.

Kindleberger, Charles, P., The World in Depression 1929-1939. London 1973.

Kindleberger, Charles, P., Keynesianism vs. Monetarism and Other Essays in Financial History. London 1986.

Koskela, Erkki - Loikkanen, Heikki - Tuomala, Matti, Julkinen sektori Suomessa. Kansantaloutemme - rakenteet ja muutos. Tampere 1997.

Krugman, Paul & Obstfeld, Maurice, International Economics. Theory and Policy. Third Edition. New York 1994.

Kusch, Martin, Ymmärtämisen haaste. Jyväskylä 1986.

Kuusterä, Antti, Valtion sijoitustoiminta pääomamarkkinoiden murroksessa 1859-1913. Jyväskylä 1989.

Lamberg, Juha-Antti - Ojala, Jari (toim.), Uusi institutionaalinen taloushistoria. Johdanto tutkimukseen. Jyväskylä 1997.

Luostarinen, Heikki & Väliverronen, Esa, Tekstinsyöjät. Yhteiskunnallisen kirjallisuuden lukutaidosta. Jyväskylä 1991.

Maddison, Angus, Monitoring the World Economy 1820-1992. OECD Development Centre Studies. Paris 1995.

Meinander, Nils, Eduskunnan finanssivalta. Suomen kansanedustuslaitoksen historia, osa 11. Helsinki 1977.

Myllymäki, Arvo, Julkistalouden sääntely. Tampere 1994.

Mäki, Tuomo, Julkisen sektorin laajuus ja kasvu OECD-maissa. Valtion taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 21. Helsinki 1995.

Nousiainen, Jaakko, Suomen poliittinen järjestelmä. Porvoo 1970.

Paasikivi, J. K., Paasikiven linja 2. Juho Kusti Paasikiven puheita ja esitelmää vuosilta 1923-1942. Porvoo 1956.

Pekkarinen, Jukka - Vartiainen, Juhana - Väisänen, Jarmo - Åkerholm, Johnny, Suomalainen finanssipolitiikka ja kysynnän säätely. Sata vuotta Suomalaista kansantaloustiedettä. Vammala 1984.

Pekkarinen, Jukka & Vartiainen, Juhana, Suhdannevaihtelut ja suhdannepolitiikka. Teoksessa Suomen kansantalous - Instituutiot, rakenne ja toiminta. Porvoo 1989.

Pekkarinen, Jukka & Vartiainen, Juhana, Suomen talouspolitiikan pitkä linja. Helsinki 1993.

Purhonen, Eino, Eduskunnan budjettivalta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A:66. Vammala 1961.

Reich, Robert, B., Rajaton maailma. Yritysten ja kansallisvaltioiden uudet pelisäännöt. Forssa 1995.

Rossi, Reino, Suomen Pankin korkopolitiikka vuosina 1914-1938. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja sarja B:12. Helsinki 1951.

Rossi, Reino, Suomen luottojärjestelmä ja rahalaitosten luotonantokyky. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja B:17. Helsinki 1958.

Ryti, Risto & Suviranta, Bruno, Maailmankriisi ja Amerikan Yhdysvaltain rahapolitiikka. Taloudellisen neuvottelukunnan julkaisuja 21. Helsinki 1932.

Smith, Adam, An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, vol.2, edited by R.H. Campbell and A.S. Skinner. Indiana, USA 1981.

Supple, Barry, The State and the Industrial Revolution 1700-1914. The Fontana Economic History of Europe 3. The Industrial Revolution. Ed. Carlo M. Cipolla. London 1973.

Suviranta, Bruno, Lamakauden finanssipolitiikan ääriviivat. Helsinki 1934.

Tamminen, Mikko, Suomen valuuttapolitiikka ja markan ulkomainen arvo kultakannasta luopumisen jälkeen. Taloudellisia selvityksiä 1947. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, sarja A:7. Helsinki 1948a.

Tamminen, Mikko, Valuuttakurssit ja valuuttapolitiikka, 1. osa. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, sarja B:9. Helsinki 1948b.

Tiihonen, Seppo, Presidentti. Suomen keskushallinnon historia 1809-1996. Eri kirjoittajia. Helsinki 1996.

Tudeer, A. E., Suomen Pankki 1912-1936. Helsinki 1939.

Turtola, Martti, Risto Ryti - Elämä isänmaan puolesta. Keuruu 1994.

Valvanne, Heikki, Valtion tulot ja menot sekä kassaliike. Ehdotus tutkimusmenetelmäksi ja tämän sovellutus vuosiin 1945-1947. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja B:10. Helsinki 1949.

Vattula, Kaarina, Suomen taloushistoria 3. Historiallinen tilasto. Helsinki 1983.

Waris, Klaus, Markkakin on valuutta. Jyväskylä 1977.

Vesänen, Tauno, Valtiontalouden hoidosta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B:151. Porvoo 1970.

Lehdet ja muu painettu aineisto:

Autio, Jaakko, Lama ja raha: Suomen luopuminen kultakannasta vuonna 1931. Suomen Pankin keskustelualoitteita 30/92. Helsinki 1992.

Autio, Jaakko, Valuuttakurssit Suomessa 1864-1991: katsaus ja tilastosarjat. Suomen Pankin keskustelualoitteita 1/92. Helsinki 1992.

Autio, Jaakko, Korot Suomessa 1862-1952. Suomen Pankin keskustelualoitteita 7/96. Helsinki 1996.

Brunila, Anne & Hatanpää, Heikki & Kinnunen, Helvi, Valuuttavelan kasvu ja devalvoitumisen kustannukset. Suomen Pankin keskustelualoitteita 43/92. Helsinki 1992.

Hagfors, M., "Poliittisten näkökohtien vaikutus julkiseen talouteen". Esitelmä Kansantaloudellisen Yhdistyksen kokouksessa 13.2.1932. Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/32. Helsinki 1932.

Hjerppe, Riitta - Ikonen, Vappu - Valkama, Päivi, 1930-luvun lama ja Suomen velkaantuminen. Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/93. Helsinki 1993.

Hjerppe, Riitta & Ikonen, Vappu, "The only honest thing to do" - sotavelat, Suomi ja Hooverin moratorio 1931. Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/95. Helsinki 1995.

Hjerppe, Riitta, Jos ei voi ottaa, täytyy lainata - Suomen valtion velka sotien välisenä aikana. Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/97. Helsinki 1997.

Hyvönen, Valde, OKO:n frangilainan vaiheet. Eripainos Suomen Osuustoimintalehden vihosta numero 12. Pellervo-Seuran julkaisu. Helsinki 1938.

Järvinen, Kyösti, "Suomen velat". UNITAS 1929.

Järvinen, Kyösti, "Sotavelat". Esitelmä Kansantaloudellisen Yhdistyksen vuosikokouksessa 30.12.1932. Kansantaloudellinen aikakauskirja 1/33. Helsinki 1933.

Kilpi, O.K., Suomen konjunktuurivaihteluista ennen ja jälkeen maailmansodan. Erityisesti silmälläpitäen konjunktuurien siirtymistä maasta toiseen. Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/32. Helsinki 1932.

Lappalainen, Matti, Suomen maksutase 1914-1939. Taloushistoriallinen katsaus ja tilastot. Suomen Pankin keskustelualoitteita 14/97. Helsinki 1997.

Larjavaara, Tuomas, Pääpiirteitä Suomen ulkomaisesta luotonotosta maailmansotien välisenä aikana. Liiketaloudellinen aikakauskirja. Helsinki 1971.

Leppo, Matti, "Finanssipolitiikkamme tänään ja huomenna." Esitelmä Kansantaloudellisen yhdistyksen kokouksessa 29.11.1949. Kansantaloudellinen aikakauskirja. Helsinki 1950.

MERITA Tutkimus 1997.

Nars, Kari, Suomen sodanaikainen talous ja talouspolitiikka. Taloudellisia selvityksiä 1966. Suomen Pankin taloustieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja A:29. Helsinki 1966.

Pihkala, Erkki, Statens och kommunernas finanser i Finland under depressionsåren på 1930-talet. Historisk tidskrift för Finland. Årg. 59. Helsingfors 1974.

Sukselainen, V.J., "Taloudelliset saavutuksemme". Suomalainen Suomi 7/37. Suomalaisuuden liiton julkaisu. Helsinki 1937.

Suviranta, Bruno, Eräistä rahan korkoon vaikuttavista tekijöistä. Kansantaloudellinen aikakauskirja. Helsinki 1931.

Taimio, Hilikka, Valtion menojen ja valtion julkisten palvelujen kasvu Suomessa 1900-luvun alkupuoliskolla. Suomen Pankin monistettuja tutkimuksia 17/86. Helsinki 1986.

Tudeer, A.E., Rahamarkkinat. Taloudellisia selvityksiä 1943. Helsinki 1944.

UNITAS 1929-1936, Pohjoismaiden Yhdyspankki.

Valkama, Päivi, Suomen talous ja talouspolitiikka 1920-1938. Empiirinen tutkimus. Suomen Pankin keskustelualoitteita 27/89. Helsinki 1989.

Valtion lainanoton ja varainhallinnan tehtävien hoitaminen Vmvm-työryhmä. Valtionvarainministeriön työryhmämuistioita 14. Helsinki 1997.

Vartiainen, Henri, Suomen taloudellinen kehitys ja talouspolitiikka sotien välisenä aikana. Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/1974. Helsinki 1974.

Painamaton lähde

Tilastokeskuksen www-sivut. Saatavilla www-muodossa
<URL:<http://www.tilastokeskus.fi/tk/tp/tasku/valt5su.html>>.

LIITTEET

LIITE 1. Valtion lyhytaikaiset koti- ja ulkomaiset lainat vuosina 1931-1937

Taulukot:

VALTION LYHYTAIKAINEN VELKA VUONNA 1931

	Ulkomainen	Kotimainen	Yhteensä
31.1.1931	138.950.000	36.310.000	175.260.000
28.2.1931	138.950.000	--	--
31.3.1931	178.650.000	--	--
30.4.1931	307.400.000	--	--
31.5.1931	376.875.000	--	--
30.6.1931	376.875.000	--	--
31.7.1931	367.225.000	--	--
31.8.1931	367.225.000	--	--
30.9.1931	367.225.000	--	--
31.10.1931	347.375.000	--	--
31.11.1931	348.850.000	--	--
31.12.1931	348.850.000	64.600.000	413.450.000

-- helmi-marraskuulta ei tietoja.

VALTION LYHYTAIKAINEN VELKA VUONNA 1932

	Ulkomainen	Kotimainen	Yhteensä
31.1.1932	329.000.000	69.470.000	398.470.000
29.2.1932	316.225.000	74.500.000	390.725.000
31.3.1932	316.225.000	77.600.000	393.825.000
30.4.1932	296.375.000	135.090.444	431.465.444
31.5.1932	283.600.000	82.400.000	366.000.000
30.6.1932	283.600.000	88.480.000	372.080.000
31.7.1932	279.630.000	132.840.000	412.470.000
31.8.1932	262.885.000	133.970.000	396.855.000
30.9.1932	304.935.000	157.841.800	462.776.800
31.10.1932	304.935.000	165.442.500	470.377.500
30.11.1932	350.935.000	125.145.000	476.080.000
30.12.1932	350.935.000	129.384.246	480.319.246

VALTION LYHYTAIKAINEN VELKA VUONNA 1933

	Ulkomainen	Kotimainen	Yhteensä
31.1.1933	575.377.000	161.278.246	736.655.246
28.2.1933	575.377.000	120.894.246	696.271.246
31.3.1933	542.752.000	145.154.246	687.906.246
30.4.1933	542.752.000	159.294.246	702.046.246
31.5.1933	478.215.217	159.184.246	637.399.463
30.6.1933	487.928.445	167.074.246	655.002.692
31.7.1933	472.318.166	167.824.246	640.142.413
31.8.1933	472.710.166	151.330.000	624.040.166
30.9.1933	378.727.649	152.500.000	531.227.649
31.10.1933	358.877.649	153.980.000	512.857.649
30.11.1933	358.877.649	153.980.000	512.857.649
31.12.1933	358.877.649	48.804.000	407.681.649

VALTION LYHYTAIKAINEN VELKA VUONNA 1934

	Ulkomainen	Kotimainen	Yhteensä
31.1.1934	303.376.458	69.780.000	373.156.458
28.2.1934	286.814.000	66.500.000	353.314.000
31.3.1934	227.414.000	55.600.000	283.014.000
30.4.1934	227.530.251	54.600.000	282.130.251
31.5.1934	227.530.251	36.200.000	263.730.251
30.6.1934	227.530.251	41.450.000	268.980.251
31.7.1934	143.239.301	42.950.000	186.189.301
31.8.1934	143.239.301	47.630.000	190.869.301
30.9.1934	143.239.301	49.860.000	193.099.301
31.10.1934	58.948.077	52.150.000	111.098.077
30.11.1934	58.948.077	52.070.000	111.018.077
31.12.1934	58.948.077	49.540.000	108.488.077

VALTION LYHYTAIKAINEN VELKA VUONNA 1935

	Ulkomainen	Kotimainen	Yhteensä
31.1.1935	58.948.077	50.000.000	108.948.077
28.2.1935	58.969.964	55.630.000	114.599.964
31.3.1935	58.969.964	60.870.000	119.839.964
30.4.1935	58.969.964	63.020.000	121.989.964
31.5.1935	58.969.964	172.760.000	231.729.964
30.6.1935	58.969.964	172.760.000	231.729.964
31.7.1935	56.520.000	179.080.000	234.600.000
31.8.1935	56.520.000	179.310.000	235.830.000
30.9.1935	56.520.000	179.570.000	236.090.000
31.10.1935	56.520.000	179.875.000	236.395.000
30.11.1935	56.520.000	80.960.000	137.480.000
31.12.1935	56.520.000	76.680.000	133.200.000

VALTION LYHYTAIKAINEN VELKA VUONNA 1936

	Ulkomainen	Kotimainen	Yhteensä
31.1.1936	56.520.000	77.080.000	133.600.000
28.2.1936	56.520.000	79.675.000	136.195.000
31.3.1936	56.520.000	81.770.000	138.290.000
30.4.1936	56.520.000	83.600.000	140.120.000
31.5.1936	56.520.000	61.900.000	118.420.000
30.6.1936	56.520.000	72.150.000	128.670.000
31.7.1936	56.520.000	72.275.000	128.795.000
31.8.1936	52.520.000	71.635.000	128.155.000
30.9.1936	56.520.000	72.200.000	128.720.000
31.10.1936	56.520.000	73.230.000	129.750.000
30.11.1936	56.520.000	74.080.000	130.600.000
31.12.1936	56.520.000	81.340.000	137.860.000

VALTION LYHYTAIKAINEN VELKA VUONNA 1937

	Ulkomainen	Kotimainen	Yhteensä
31.1.1937	56.520.000	132.620.000	189.140.000
28.2.1937	56.520.000	135.130.000	191.650.000
31.3.1937	56.520.000	140.180.000	196.700.000
30.4.1937	56.520.000	144.600.000	201.120.000
31.5.1937	--	144.015.000	144.015.000
30.6.1937	--	151.800.000	151.800.000
31.7.1937	--	155.800.000	155.800.000
31.8.1937	--	165.340.000	165.340.000
30.9.1937	--	169.390.000	169.390.000
31.10.1937	--	173.470.000	173.470.000
30.11.1937	--	176.490.000	176.490.000
31.12.1937	--	175.920.000	175.920.000

-- touko-joulukuulta ei tietoa.

Lähde: Valtiopäiväasiakirjat, valtion tilinpäätökset, eri vuodet.

LIITE 2. Suomelle tärkeiden valuuttojen keskikursseja 1930-luvulla.

Vuosi	Dollari	Punta	100 Ruotsin kruunua	100 Ranskan frangia	100 Saksan markkaa	100 Sveitsin frangia
1931	43,54	193,99	1081,14	170,93	1039,93	846,77
1932	64,89	226,49	1195,06	254,91	1542,83	1259,83
1933	55,03	227,01	1183,96	269,19	1630,94	1327,77
1934	45,10	227,00	1171,00	296,37	1775,94	1460,57
1935	46,35	227,00	1171,00	305,67	1866,86	1506,39
1936	45,82	227,00	1171,00	280,02	1844,42	1376,56
1937	46,06	227,00	1171,00	187,09	1848,33	1054,86
1938	46,62	227,00	1171,00	135,42	1868,65	1065,52
1939	48,86	217,22	1171,00	124,60	1958,18	1106,88

Lähteet: Tamminen 1947a, 14; Autio 1992, 198-210.

LIITE 3. Risto Rytin elämä syntymästä 1930-luvun lopulle.

Syntyi Huittisissa 3.2.1889

Ylioppilaaksi Porin lyseosta 1906

Ylempi oikeustutkinto 1909

Varatuomari 1912

Lakitieteen kandidaatti 1914

Asianajajana Raumalla ja Helsingissä 1909-1919

Avoliitto Gerda Paula Serlachiuksen kanssa, kolme lasta

Edistyspuolueen kansanedustaja 1919-1924, 1927-1929

Lakivaliokunnan puheenjohtaja 1921-1922

Valtiovarainministeri 1921-1922, 1922-1924

Helsingin kaupunginvaltuuston jäsen 1924-1927

Suomen Pankin pääjohtaja 1923-1940, 1944-1945

Pääministeri 1939-1940

Lähde: Tiihonen, Seppo, Presidentti. Teoksessa Suomen keskushallinnon historia 1809-1996. Eri kirjoittajia. Helsinki 1996.

LIITE 4. Tiettyjen Euroopan maiden, sekä Australian, Kanadan ja Yhdysvaltojen valtionvelat per capita vuosina 1929-1939. Ensimmäinen luku maan omassa rahayksikössä. Toinen luku Suomen markkaa.

	1929	1930	1931	1932	1933
Australia, puntaa/hlö	59,1*	57,7*	177	181	182
Markkaa/hlö	11413	11148	34336	40995	41316
Belgia, frangia/hlö	6483	6531	6518	6823	6912
Markkaa/hlö	35932	36244	39616	61639	66169
Kanada, dollaria/hlö**	256	243	245	262	274
Markkaa/hlö	10521	9647	10667	17001	15078
Tanska, kruunua/hlö	385	377	363	359	335
Markkaa/hlö	4087	4011	3890	4365	3435
Ranska, frangia/hlö	10868	11589	11486	10982	11592
Markkaa/hlö	16967	18090	19633	27994	31205
Saksan markkaa/hlö	221	254	295	295	298
Markkaa/hlö	2094	2409	3068	4551	4860
Italia, liiraa/hlö	2198	2203	2265	2348	2368
Markkaa/hlö	4583	4593	5151	7827	8490
Suomi, markkaa/hlö	921	925	971	1025	1 024
Yhdysvallat, dollaria/hlö	139	131	135	155	179
Markkaa/hlö	5518	5201	5878	10058	9850
Iso-Britannia, puntaa/hlö	167	166	165	165	169
Markkaa/hlö	32249	32071	32008	37371	38365

... jatkuu	1934	1935	1936	1937	1938	1939
Australia						
puntaa/hlö	183	184	185	185	185	--
Markkaa/hlö	41541	41768	41995	41995	41995	--
Belgia,						
frangia/hlö	7009	6690	6577	6681	--	--
Markkaa/hlö	73651	57410	50893	51845	--	--
Kanada,						
dollaria/hlö**	285	288	305	312	309	--
Markkaa/hlö	12854	13349	13975	14371	14406	--
Tanska,						
kruunua/hlö	364	355	360	353	332	--
Markkaa/hlö	3694	3600	3650	3579	3366	--
Ranska,						
frangia/hlö	11408	12827	--	--	--	--
Markkaa/hlö	33810	39208	--	--	--	--
Saksan						
markkaa/hlö	298	299	342	379	446	627
Markkaa/hlö	5292	5582	6308	7005	8334	12278
Italia,						
liiraa/hlö	2476	2528	--	--	--	--
Markkaa/hlö	9579	9709	--	--	--	--
Suomi,						
markkaa/hlö	953	885	866	952	905	1064
Yhdysvallat,						
dollaria/hlö	213	224	261	271	285	--
Markkaa/hlö	9606	10382	11959	12482	13286	--
Iso-Britannia,						
puntaa/hlö	172	169	168	167	172	173
Markkaa/hlö	39044	38363	38136	37909	39044	37579

* Luvut epävarmoja

** Laskettu Yhdysvaltain dollarikurssin perusteella

-- Tieto puuttuu, mahdoton laskea

Lähteet: STV, eri vuodet; Autio 1992, 197-214; Maddison 1995, 104-105.

NTTORI, pub. 209 ja 3 00
Toimitusjoht. 5 38
" " 9 13
MITUS..... 7 89
" " 15 90
" " 15
JAPAINO 2 91
OMO
VALAATTALAITOS

VAASA

POHJANMAAN
PARHAIN
UUTIS- JA
ILMOITUSLEHTI

POHJANMAAN VALTILEHTI

Vaasa, huhti kuun 17 p:nä 1932

Herra Ministeri Kyösti Järvinen.

Minä kuulin täs viime viikon perjantaina ratosta, jotta Herra Ministeri, jonka kuuliaasena oppilahana minäkin oon saanu kolome vuotta olla, meinaa valtion massikkahan lainnata rahaa Suomen kansalta myymällä palkinto-oplikatsuunia. Heti minä sanoon, jotta nyt pojat on taasen Järvisen Köösti-ministeri oikialla asi-alla. Minä oon kans olevinani sellaanen piäni rahaministeri täs meirän taloos ja kun minä äain heti hyvän aluun näis finassiasioos itte Ministeriltä siälä Rapiaaninkarun varrella, niin minä oon koittanu kans kovasti seurata näitä yhteheesiä raha-asioota. Syksylläkin oikeen jantusjaloon lähriin eruskunnan lehterille kuuntelemahan kun Herra Ministeri piti sen erinomaasen putjettipuheen. Oikeen teki miäli tulla kärestä pitää kiittämähän, mutten sentään tohtinu.

Miin. Minä oon tullu siihen tuloksehen, jotta hyvin Her-ra Ministeri hoiteloo tätä meirän yhteistä rahamassikkaamme. Ja niin ne sanoo kaikki muukkin täälläpäin, jotka vähänkin niistä finassiasioosta ymmärtäävät. Minä sanoonkin kohta meirän Jaakoolle, jotta ny meirän pitää vähä jelepata rahaministeriä ja pyyrin häntä vähän seliittämähän etelä-pohjalaasille tätä oplikatsuuni-asiaa. Sillä kyllä sitä rahaa aina meirän maakunnasta sen verran löytyy - onhan taasen vähä myyty sekä heiniä että rukhia - jotta

Kokous
pöytäkirja
1917

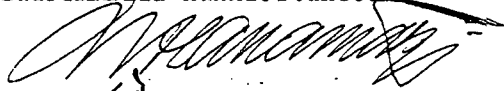
pikkuksen laihnallekin joutaa. Varsinkin kun on niin kovasti va-
kavaanen laihtanottaja ja sen massikan hoitaja niin kovasti
etehensä kattovamies. Jaakkoo, joka on niin höyli mies, teki
työtä käskettyä ja kirjoitti aika sapiskan tähän erinomaan
Vaasa-lehtehen, jota lukevat kaikki oikeat pohjalaaset. Minä pa-
nen sen Jaakoon kirjoituksen tämänpreivin mukahan, jotta Herra Mi-
nisteri näköö mitä se Jaakkoo kirjoitti.

Minä luulen, jotta nämä oplikatsuunit menöö kaupaksi kun
kuumille kiville. Jotta jos niinkuin lisää ^(rahaa) tarvittis niin sopii
ottaa toinen painos.

Muuten toivon, jotta näitä valtion velekakirjoja ruvettaisi
siin myymähän oikein pörssissä niinkuin muitakin arvopaperia.

No, ei muuta tällä kertaa kun paljo tervehyisiä.

Suurimmalla kunnioituksella

U. A. Lanamäki

SIJOITAKAA RAHOJANNE

VALTION PALKINTOLAINA-OBLIGATIOIHIN

VOITTAKAA MILJOONIA meneffämättä mitään

- 1 Obligation hinta 200 mk.
- 2 Jokainen obligatio ottaa osaa kymmeneen arvontaan ja voi voittaa jokaisessa arvonnassa, parhaassa tapauksessa kaikki päävoitot, yhteensä 5,000,000 markkaa.
- 3 Voittoja on jokaisessa arvonnassa 3,333 eli kymmenessä arvonnassa 33,330, joten joka yhdeksännen obligation osalle tulee voittopalkinto.
- 4 Rahaa jaetaan palkintoina jokaisella kerralla 2,000,000 mk, eli yhteensä 20,000,000 markkaa.
- 5 Kaikki sijoitetut varat maksetaan takaisin heti kun arvonnat on suoritettu.

**ostakaa
kullekin lapsellenne
palkinto-obligatio
KIIREHTIKÄÄ!**

Varatkaa itsellenne onnenseteli!

Valtion palkintolainaobligatioita on laskettu liikkeelle. Niitä on ainoastaan 300,000 kpl., mikä merkitsee sitä, että tämän maan 3 1/2-miljoonaisesta väestä vain noin joka kymmenes voi saada niitä yhden.

Koska monet yksityiset, liikkeet y. m. tulevat ostamaan niitä houkuttelevina sijoituksina suuriakin määriä, kehoitetaan jokaista kansalaista varaamaan itselleen ainakin yksi obligatio, ennenkuin on myöhäistä.

SIJOITATTE TÄNÄÄN 200 MARKKAA OBLIGATIONEEN.

Kahdesti vuodessa eli kymmenen kertaa viiden vuoden aikana osallistutte suureen palkintojen arvontaan. Jokaisessa arvonnassa jaetaan palkintoja 3333 kpl. eli yhteensä 33,330 palkintoa. Kunkin arvonnassa pääpalkinto on PUOLI MILJOONAA (500,000.—) MARKKAA. Obligationne, huolimatta siitä, voitatteko ensimmäisessä arvonnassa vaiquette, osallistuu jokaiseen arvontaan. Täten Teillä on mahdollisuus voittaa vaikkapa kaikki pääpalkinnot eli 5,000,000 mk. Kun arvonnat on suoritettu

SAATTE 200 MARKAN SIOITUKSENNE TAKAISIN

Koska näin ollen osallistutte näihin suurarvontoihin tavallaan ilmaiseksi ja koska näitä obligatioita ei riitä läheskään kaikille,

OSTAKAA OBLIGATIONNE ENSITILASSA

Voittopalkintoja jaetaan kussakin arvonnassa:

1 voittopalkinto	500.000	mk.	...	500.000	mk.
1	200.000	"	...	200.000	"
1	100.000	"	...	100.000	"
10 voittopalkintoa	10.000	"	...	100.000	"
20	5.000	"	...	100.000	"
200	1.000	"	...	200.000	"
600	500	"	...	300.000	"
2.500	200	"	...	500.000	"

Yht. 3.333 voittopalkintoa, joiden kokonaismäärä on 2.000.000 mk.

Kymmenessä arvonnassa jaetaan yhteensä 20.000.000 mk.

Obligationit myyvät pankit, postikonttorit ja muut valtuutetut.

VOITTOINA JAETAAN 20,000,000 mk